

Vitéz SZENDI JÓZSEF

CSENDŐRSORS

- Hernádnémetitől Floridáig -

1350 C...
World...
F.O...
Mon... California

Világ SZEMÉLYI JÓZSEF

szk. vezetői önkéntes

Csendőrség

-Helmholtz-méretűi Flották-

Körössy Zoltánnak
magyarországfélő
szeretettel,

Kovács E. A. vnt.
Svájc, 2009. V. 05.

Keltesz Károly

180 Corporation
World Publishing Division
P.O. Box 188
Montreal, California 91201

Zas Lóránt:

Bevezetőül Szendi József könyvének új kiadásához

Csak a bátrak

Reggel hat óra körül, a televízió előtt...a BBC bemondója fapovával ecseteli, hogy a KGB egyik generálisát letartóztatták Londonban. a vád: Andropov utasítására esernyő mérgezett hegyével gyilkoltatott meg egy Angliába menekült bolgár újságíró. Természetesen szabadlábra helyezték, hiszen tagad. Eredeti újságcikkeket is mutatnak a képernyőn, akkori vallomása (kérdése!) a teljes beismerés volt. Persze, ma már reform-kommunistaként képviselő Oroszországban.

Szendi József könyvét olvasva - és jelenlegi hányódásait hétről-hétre követve - a következő konklúziókra jutok. Józsi bátyáinknak reform-csendőrként kellett volna indulnia Rákosiék-kal a "felszabadult" Magyarország első választásainál. Hogy ez nem volt lehetséges? Csak reform-nyilasokat fogadtak el?! Itt van a bökkenő. Szendi József csendőrkiesett a pikszisből, tehát büntetendő: Akkor, most és mindörökké. Én mégis neki szurkolok! Nem tudnám elviselni 1994-ben az akkori reform-nyilas, a mostani reform-kommunista MDF-SZDSZ stb. képviselőket. Hátha 2002-ben reform-MDF-SZDSZ stb.-esekként már "Abszolút Demokrata" színekben indulnának...

- Hong Kong, 1993. nov. 1. -

Zas Lóránt

ZAS LÓRÁNT:

Csak a bátrak

(Egy aláírássra)

*Csak a bátrak testéből nő
virág, csak a bátrak vére
öntözhet kertet. Ahol
hősöket temettek, ma hull
a kő : miránk. Mert szólhatsz
százszor és sirathatsz, kérhetsz
kegyelmet : nem dőbben a
király. Fegyverrel hal, ki áll.
Erőszak ellen erőszak
az ellen, az erőszak szül
szabaddá, hogy emlékművet
emelj a kertben, hogy saját
házadban élj : egyél és igyál.*

Szingapur, 1993. szept. 14.

*"Whoever would overthrow
the liberty of a nation
must begin by subduing
the freeness of speech."*

ELŐSZÓ

Az 1990. decemberében megjelent "Csendőrsors" című dokumentációs könyv második bővített kiadásához.

A "Csendőrsors" című dokumentációs könyv második bővített kiadását az tette szükségessé, hogy az első kiadásban lévő hibák kiküszöbölve legyenek.

A szerző vitéz Szendi József, szolgálatonkívüli csendőrőrmester szerkesztésében 1990. decemberében Miskolcon megjelentetett "Csendőrsors" című önéletrajzában közöltek, bizonyos társadalmi rétegben, valamint egyes érintett személyek, illetve azok leszármazottainak körében felháborodást keltett, amit a magyar televízió, rádió és az összes újságok tudósítói, szenzáció hajhászás céljából, minden alap nélkül felnagyítottak. Ennek az eredménye az lett, hogy a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Ügyesség a feltalálható példányok elkobozását és a szerző letartóztatását, illetve elfogatását rendelte el.

A szerző egy munkás családnak elsőszülött gyermeke, aki az elemi iskola elvégzése után a fizikai munka minden fajtájával megismerkedett. A családban és az iskolában kapott nemzeti érzést és nemzeti öntudatot az iskolán kívül, magánszorgalom útján a könyvtárakban fellelhető könyvek többszöri átolvasásával tovább fejlesztette.

Mint ellenzéki család leszármazottja-apai nagyapja Szendi András Kossuth párti, édesapja a Horthy rendszerben ellenzéki érzelmű-a szerző örökölte az ellenzéki karaktert, annak ellenére, hogy a Nemzeti öntudat cselekedeteinek mindenkor meghatározója volt. Ellenzéki felfogását mindenkor a magyar nemzet érdekei alá helyezte. Hazájáért és fajtájáért minden áldozatra képes volt.

A politika iránt már fiatal korában nagy érdeklődéssel viseltetett. Mint falun élő és a nagybirtokokon maga is napzamosként dolgozó, saját bőrén érezte, hogy egy új és igazságos földreformra van szükség.

A politikai arénában először az 1930-as évi időközi, megyasszói választó kerületi választások alkalmával a Bajcsi-Zsilinszky Endre által alapított Nemzeti Radikális párt jelöltje mellett állott ki, és csatlakozott a párt ifjúsági csoportjához. A párt programja az volt, hogy minden ezer holdon felüli nagybirtokot fel kell osztani a nincstelenek és a törpebirtokosok között, bizonyos kártérítés fizetése ellenében. (Nem úgy, mint azt Rákosiék 1945-ben, teljesen ingyen tettek.)

1938. február 1-én bevonult katonai szolgálat teljesítésére, az akkor még 7. határőr, majd később a 21. honvéd gyalogezred III. zászlóaljához, Szerencsre. A tisztes iskola elvégzése után örvézető, majd a Felvidéki bevonuláskor tizedesi rendfokozatban, mint század-írnok vett részt. A Felvidéki bevonulás után Kassára, a vármegyei katonai parancsnoksághoz lett vezényelve. Itt léptették elő szakaszvezetővé, és 1939-nyarán Kassán jelentkezett a m.kir. csendőrséghez felvételre.

1939. szeptemberében szerelt le a honvédségtől és 1939. december 1-én vonult be a csendőrséghez Beregszászra, majd a csendőrségi eskü letétele után próbaszolgálatra a munkácsi őrsre lett beosztva.

Az erdélyi bevonuláskor 1940-ben Máramarosszigetre, majd onnan a bárdfalvai őrsre lett áthelyezve. 1941. júniusában lett véglegesítve. 1942-ben Makón végezte el a járortárs iskolát, 150 hallgató közül a 18. helyezetként, igen jó eredménnyel. 1942. őszén beiratkozott az aknaszlatinai állami polgári iskolába amit 1944. júniusában fejezett be. 1944. január 1-vel léptették elő őrmesterre.

A polgári iskola befejezése után, engedéllyel beiratkozott a Máramarosszigeti Kereskedelmi iskolába, hogy ott érettségi bizonyítványt szerezzen, ami a csendőrtiszti tanfolyamra való felvételhez volt szükséges. Ekkor már lehetséges volt a kiváló és igen jó minősítéssel bíró altiszteknek a tiszti karhoz való átminősítése, amennyiben középiskolai érettségivel rendelkeztek. 1944. szeptemberén váratlanul a hernecsi csendőrsre-mint ideiglenes őrsparancsnok helyettes lett vezényelve.

A szovjet haderő akkor már a Kárpátok vonalán állt. A román kiugrás katasztrofális helyzetet idézett elő, amely végül is Horthy kormányzót lemondására és Szálasi Ferencnek, a Hungarista mozgalom vezetőjének, német nyomásra, Nemzetvezetői kinevezéséhez és kormányának megalakításához vezetett, 1944. október 15-én. Ekkor kezdődött meg a m.kir. csendőrség kárpátaljai és észak-erdélyi visszavonulása.

A m.kir. csendőrség ezekben a nehéz időkben hűséggel és becsülettel végezte azt a nehéz feladatot, amit a nemzet, a hazai közbiztonság védelmében vállaira rakott.

A m.kir. csendőrség nem tartozott egyetlen politikai pártba sem. Szavazati joggal sem rendelkezett. Pártokon felül állt még a Szálasi rendszer alatt is. A mindenkorai államvezető közbiztonsági szolgálatot ellátó, katonailag szervezett értestülete volt. A Szálasi rendszer idején életre hívott Nemzeti Számonkérő Székhez voltak ugyan csendőrök vezényelve, de csak ideiglenesen, csendőri minőségben.

A szerző meggyőződéses anti-kommunista, de a szélső jobboldali megnyilvánulásokat és kilengéseket is elítélő beállítottságu. Ez a beállítottsága a háború után sem változott, amiért Rákosiék rendőrsége internálta, majd a debreceni Népbíróság, izgatás büntetéseért, 1-évi börtönre, vagyonának 20%-os elkobozására és politikai jogainak 10 évi megvonására ítélte, mely büntetést az utolsó napig kitöltötte.

Az 1956-os szabadságharcban részt vett Sátoraljaújhelyben, a felfegyverkezett diákok oldalán. Majd a szabadságharc verébefolytása után a Kádár rendszer elleni sztrájk megszervezésében vett részt és mielőtt Kádár pufajkásai letartóztatták volna, 1957. február 1-én családjával, kalandos körülmények között Jugoszláviába menekült, majd kb. 6 hónap múlva Franciaországba.

Végül, 1958. október 30-án, az USA-ba vándorolt ki családjával együtt.

A szerző tulajdonosa a nagyvezűst vitézségi éremnek, az I. osztályú tűzkeresztnek a kardokkal és sebesülési sávval, a Nemzetvédelmi keresztnek, az I. osztályú katonai szolgálati jelnek, a Felvidéki és Erdélyi Emlékéremnek. Az emigrációban a magyarság érdekében, valamint az erdélyi menekült magyar véreink megsegítése, terén kifejtett önfeláldozó munkájáért a Magyar Vitézi Rend Erdem keresztjét kapta.

A szerző kijelenti, hogy az első kiadásban szereplő Bajcsi-Zsilinszky Endre, Tartsay Vilmos és Kövágó József letartóztatásánál nem vett részt, mert azokat 1944. november 19-én tartóztatták le, és ekkor a szerző még a dunántúli Martonvásár községben volt.

Sajnálatos módon az első kiadásnál, a szerző javaslata ellenére, a könyvhöz az előszó elmaradt. Ezt igyekszik pótolni a szerző a második kiadásnál.

Ebben a második kiadásban az első kiadás után a szerző ellen elindított sajtó hadjáratot, valamint a rendőrségi és ügyességi intézkedést, a mellékelt újságcikkek bemutatásával kívánja az olvasó elé tárni.

A m.kir. csendőrség felügyelőjének 1945-ben kiadott utolsó jelentése:

A csendőrség állománya: 22,000 csendőr /tiszt, legénység/.

Hősi halált halt: 11,000 csendőr. A legénység 50%-a, a tisztikar 80%-a.

Mártir Halált halt: 5,000 csendőr/tiszt, legénység/.

Azokról, akik életfogytiglani ítélettel a volt Szovjetunió börtöneiben vannak, vagy időközben a börtönben elhaláloztak, 1991-ben pontos adatok még nincsenek...

„ Dulce et decorum est pro patria mori. ”
/Horatius, Carm. III. 2./

„ Sed vivere pro patria dulcius esse puto. ”

L. JEPEN

I. rész

Egy képviselőválasztás elővezetője meg előttem, ami nem volt mindennapi esemény számomra. Abban az időben egy-egy képviselői mandátumért nagy harcok folytak. Főleg a Kormánypárt és a Kisgazdapárt jelöltjei között, de előfordult, hogy egy harmadik párt is próbált jelöltet állítani. Minden pártnak minden községben voltak kortesai, akik a könnyűnek vélt haszon reményében rendkívüli aktivitást fejtettek ki. Dícsérték a jelölteket, azok le- és felmenő ígéri rokonait (bár semmit sem tudtak róluk). Ez az aktivitás rendszerint gyűlöletös volt, különösen a főkortések számára. Mert a jelölt, akár nyert, akár veszített, a főkortések mindenképpen nyertek. A 30-as években a meggyászói válság idején a Kormánypárt jelöltje báró Prónai György volt, a Kisgazdapárt jelöltje pedig a választókerülethez tartozó Órincs községbeli gróf Serényi László. Hernádsátrémi nagyközség Prónai-párti főkortese Bakszár Gyula volt, aki a nyílt választási rendszerben a választás napján megjelent a Községháza előtt téren. (A szavazóhelyiség a Községháza volt.) Bakszár Gyula zsebei tömve voltak tízpengős kasszakkal, és minden szavazó, aki báró Prónára szavazott, kapott tőle 10 Pengőt. Mondani se kell, hogy a tízpengősök megtették a hatásukat, mert Prónai győztesen került ki a választásokból. Önkéntelenül is mosolyra húzódott a szám, amikor az állomnak ezen a részen gondolkodtam, mert eszembe jutott, hogy több képviselőválasztáson, mint fiatal srác ügyködtem. Sok különböző eleményben volt részem, és sok mindent láttam és hallottam, különösen miután a kortések a parashordót csapra ütötték, hogy a választók hozzáfűi hevületét fokozzák. Ugyanakkor egyik korteshelyről a másikra mentünk a hasonszórú barátokkal, gondosan ügyelve arra, hogy apánk szeme elé ne kerüljünk. Ahol biztonságban érezhettük magunkat, ott kiköltöztünk. A főtanys Barancsi Lajos bányai volt, ahol a Kisgazdapárt kortesai és szavazói nyakalták a gróf Serényi László kisgazdapárti képviselőjelölt borát. Hernádsátrémi és közvetlen környéke nagy kisgazdapárti térség volt.

Szomszédom, Hídeg Lajos bá is nagy kisgazdapárti volt, és így én kedvező helyzetben voltam ott, ahol ő volt. Így rendszerint ott kötöttem ki. Amikor már a bonfiak jól fejlődtek a garatra, hogy lelkesebbülnek nagyobb nyomtatékat adjanak, rárendelték a nőtára, amiből - akik ott lódörögölnek körülöttük - mi sem maradhattunk ki. A bonfiak tudták, hogy nekem rendkívül jó hangom van, ezért Hídeg Lajos bá rácsapott a vállamra:

- Kezdjed csak Józsi öcsém!

- Melyiket, Lajos bátyám? - kérdeztem.

- Hát azt, Józsi öcsém, hogy „Magasan leng a szabadság zászlója, Ezernyolcszáz-negyvennyolc van ráírva”.

Egy képviselőválasztás elevenedett meg előttem, ami nem volt mindennapi esemény számomra. Abban az időben egy-egy képviselői mandátumért nagy harcok folytak. Főleg a Kormánypart és a Kisgazdapárt jelöltjei között, de előfordult, hogy egy harmadik párt is próbált jelöltet állítani. Minden pártnak minden községben voltak kortesei, akik a könnyűnek vélt haszon reményében rendkívüli aktivitást fejtettek ki. Dícsérték a jelöltek, azok le- és felmenő ágbeli rokonait (bár semmit sem tudtak róluk). Ez az aktivitás rendszerint gyümölcsöző volt, különösen a főkortések számára. Mert a jelölt, akár nyert, akár veszített, a főkortések mindenképpen nyertek. A 30-as években a megyaszói választókerületben a Kormánypart jelöltje báró Prónai György volt, a Kisgazdapárt jelöltje pedig a választókerülethez tartozó Girincs községbeli gróf Serényi László. Hernádnémeti nagyközség Prónai-párti főkortese Bukszár Gyula volt, aki a nyílt választási rendszerben a választás napján megjelent a Községháza előtti téren. (A szavazóhelyiség a Községháza volt.) Bukszár Gyula zsebei tömve voltak tízpengős kötegekkel, és minden szavazó, aki báró Prónaira szavazott, kapott tőle 10 Pengőt. Mondani se kell, hogy a tízpengősök megtették a hatásukat, mert Prónai győztesen került ki a választásokból. Önkéntelenül is mosolyra húzódott a szám, amikor az álomnak ezen a részén gondolkoztam, mert eszembe jutott, hogy több képviselőválasztáson, mint fiatal srác ügyködtem. Sok különböző élményben volt részem, és sok mindent láttam és hallottam, különösen miután a kortések a boroshordót csapra ütötték, hogy a választók honfiúi hevületét fokozzák. Ilyenkor egyik korteshelyről a másikra mentünk a hasonszőrű barátokkal, gondosan ügyelve arra, hogy apáink szeme elé ne kerüljünk. Ahol biztonságban érezhettük magunkat, ott kikötöttünk. A főtanya Barancsi Lajos bánál volt, ahol a Kisgazdapárt kortesei és szavazói nyakalták a gróf Serényi László kisgazdapárti képviselőjelölt borát. Hernádnémeti és közvetlen környéke nagy kisgazdapárti fészek volt.

Szomszédom, Hideg Lajos bá is nagy kisgazdapárti volt, és így én kedvező helyzetben voltam ott, ahol ő volt. Így rendszerint ott kötöttem ki. Amikor már a honfiak jól felöntötték a garatra, hogy lelkesedésüknek nagyobb nyomatékot adjanak, rázendítettek a nótára, amiből - akik ott lődörögtünk körülöttük - mi sem maradhattunk ki. A honfiak tudták, hogy nekem rendkívül jó hangom van, ezért Hideg Lajos bá rácsapott a vállamra:

- Kezdded csak Józsi öcsém!
- Melyiket, Lajos bátyám? - kérdeztem.
- Hát azt, Józsi öcsém, hogy „Magasan leng a szabadság zászlója, Ezernyolcszáz-negyvennyolc van ráírva”.

Mert abban valamennyien megegyeztek, akár ellenzékiek, akár kormánypártiak, hogy mindnyájan magyarok, és a nemzeti érzés kifejezésére melyik nóta lett volna alkalmasabb, mint a fenti?! Zengett is a nóta, hogy Lehel Vezérünk kiáltja se zengett fenségesebben a Lech mezei síkon!

Hajnal felé aztán, mikor a kakasok is kezdtek kukorékolni, a honfiak, elázva a nagymennyiségű kortesbortól, készülődtek haza, de Hideg Lajos bá megegyeszer megköszönte a torkát, s búcsúzóul rákezdte, hogy:

„Szomorúan szól a magyar nóta,

Hej, de másként hogyan is szólana.

Nem tudom, mi van ezen a népen,

Sírva vígad már a magyar régen.”

Mikor a harmadik sortól megismételve befejezték a nótát, nem tudni, hogy az elfogyasztott bor hatása alatt-e, vagy valóban honfiúi bútól való elérzékenyedésből, vagy más nemzeti tragédiánk felismeréséből, a honfiak szeme könnybe lábadt. Majd hosszú kézzázások után hazaszállingóztak. Ilyenkor aztán mi is gyors iramban futottunk haza, hogy mielőtt apáink felébrednek, odahaza legyünk.

Régen volt! - hessegettem el magamtól a gondolatot, és megpróbáltam más irányba terelni, de nem sikerült. Ujra csak visszatért az álom egy másik kép alakjában.

A szerencsi cukorgyári barakk körvonalai bontakoztak ki, amint hová egyenruhában állok az emeletes ágyak között. Milyen furcsán és esetenül nézek ki a csak alig térden alul érő, rövid köpenyben! Ahogy visszagondoltam az álmképre, csaknem elnevettem magam. Csak azon csodálkoztam, amint a tükörbe néztem, hogy a hadsereg kötelékéből nem bocsájtottak el azonnal. Amikor szóvá tettem a szolgálatvezetőnél (Lukács szkv.), végignézett rajtam, és röhögve válaszolta:

- Hát honnan vegyek magának hosszabbat, ha a raktárban nincsen magára való? Csak nem gondolja, hogy új köpenyt fogok magára adni?

Ezzel el is intéződött az ügy. Belenyugodtam sorsomba.

Nem kellett a rövid köpenyt sokáig hordani, mert az újonckiképzés után tisztesiskolára küldtek, és ott már megfelelő, rám való egyenruhát kaptam.

Az 1938.évi nyári nagy gyakorlat után pedig, amikor a felvidéki megszállásra részleges mozgósítást rendeltek el, örvézetői rendfokozattal századírónoki beosztásban bratyzítam Lukács szkv.-vel, és olyan egyenruhát kaptam a raktárból, amilyet akartam. Igaz, kellett is, mert

nemsokára megkezdődött a felvidéki bevonulás. A századparancsnok, Vidos Gyula hdgy. pedig megkövetelte, hogy a század úrnoka megfelelő egyenruhában járjon.

Gyönyörű őszi, napfényes időben léptük át a Ronyva patakot. A hidat két szál pallódeszkából rögtönözték. Amikor a 21/III.zh. utolsó szakasza is átkelt a rögtönzött hídon, felcsendült a nóta, és a sátorlajújhelyi hegyek ezerszeresen visszhangozták:

„Horthy Miklós ha felül a fehér pej lovára,

Bevágat a svadrom léniába.

A két szeme játszadozik örömében,

Lova lába habot ver a cselák piros vérben.”

Zengett a nóta, egyik a másik után, hogy végül is bele vesszen abba az örömmámorba, amellyel Legenye és Legenye-Alsómihály község lakossága ölelte magához régen várt magyar testvéreit. Gyönyörű élmény volt, életem legszebb élménye. De ebben a pillanatban a láncolat megszakadt, és az álom menyasszonyom felé sodorta gondolataimat. Régen nem kaptam levelet tőle. Nem tudom mi van vele. Igaz, a postai forgalom az utóbbi időben nem kielégítő, de még akkor is, már ideje volna valami hírt kapni! Gondolatom most már Nagytoronya község felé járt, ahol a menyasszonyom lakott. Vajon hogy vannak, mit csinálnak? Az apósjelölt odahaza van-e már? Alig három hónapja találkoztam vele Aknaszlatinán, mert ő is bevonult katonai szolgálatra. A felsővisói hídőrség századánál teljesített szolgálatot, és véletlenül találkoztunk Aknaszlatinán. Azóta nem tudok róla. Pedig a családnak nagy szüksége lenne a férfi munkaerőre!

Milyen is a sors kifürkészhetetlen akarata! A felvidékre való bevonuláskor a harmadik napon a zászlóalj Legenye-Alsómihályból Nagytoronya községbe lett vezényelve, és engem szálláscsinálónak előre küldtek. A századiroda részére éppen az ő lakásukat foglaltam le. Így ismerkedtem meg a családdal, és itt láttam meg azt a lányt, aki később menyasszonyom lett, és akitől most várom a levelet. Az emlékezések hatása alatt homlokomon izzadságcseppek képződtek, annak ellenére, hogy a szobában az októberi hűvös éjszakák levegője uralkodott. Karórámra pillantottam: fél ötöt mutatott. Na végre, lassan reggel lesz! Nem akartam a bajtársaimat zavarni, ezért még továbbra is az ágyban maradtam, mert felkelni még korán volt, de elaludni se tudtam. Nem maradt más, mint az elmúlt álom jelentésén gondolkodni. Hosszas gondolkodás után arra a megállapításra jutottam, hogy ennek az álomnak valami jelentősége kell legyen, hogy épp most jelent meg. Elhessegettem a gondolatot, marhaság az egész, nincs semmi je-

lentősége, ha pedig van, majd meglátjuk, mi lesz. Felkeltem, és az ablakon az elsötétítő papírt kissé felgöngyöltem, hogy a hajnali világosság a szobába beszűrődjön. Lassan megvetettem az ágyam, fogtam a mosdószeres dobozom, és kimentem a konyhába megmosakodni. A szakácsné már fent volt, és éppen a reggelimet készítette, mert este megmondtam neki, hogy korán reggel kocsival indulok Máramarosszigetre a sífelszerelést leadni. A menetlevelet Tasnády főtörm. már előző este ideadta, hogy korán reggel azzal ne kelljen bajlódni.

Éppen leültem reggelizni, amikor a román kocsis beköszöntött:

- Bune gyminyáce, domnu plotoner!

- Jól van, Juon - szoltam a kocsishoz -, ott vannak a sífelszerelések a bőrdöndős helyiségben, amíg reggelizek, rakd fel a kocsira, és aztán mehetünk!

2 fejezet

A nap már árasztotta vörös sugarait a Gutin keleti oldala felől, és úgy nézett ki a hegység teteje, amely Szatmár és Máramaros megyét elválasztotta egymástól, mintha vörös fátyollal vonták volna be az egész hegygerincet. A napot még nem lehetett látni, csak a sugarai pásztázták a látóhatárt a máramarosi oldalról nézve. A naptár 1944. október 15-t jelzett. Két nap óta a telefonösszeköttetésünk Máramarosszigettel megszűnt, és csak az aknasugatagi őrsrel működött a vonalunk. Tehát félig-meddig el voltunk vágva a külvilágtól, de a közbiztonsági szolgálat a normális mederben folyt, bár a partizántámadás elhárítására minden előkészületet megtettünk. Az őrsirodákban, legénységi szobákban az összes lőszer és kézigránát készenlétbe volt helyezve. Igaz, hogy az utolsó két napon már csak nappali szolgálatot teljesítettünk, mert éjjeli szolgálatra az őrs kis létszáma miatt nem volt megfelelő erő, azonkívül az erőt éjjelre a csendőrlaktanyába kellett összpontosítani egy esetleges partizántámadás elhárítása céljából. Nagy könnyelműség volt Tasnády főtörm. részéről, hogy előző este, október 14-én Marcsó Imre csendőrnek eltávozási adótt Aknasugatagra. Bár azzal a paranccsal kapta meg az eltávozási, hogy az aknasugatagi őrs parancsnokával, Horváth István főtörm.-el vegye fel a kapcsolatot. Marcsó cső. ma reggelig nem érkezett vissza.

A csendes kora reggeli órákban Körösmező és Borsa felől tompa dörgések jelezték, hogy kemény harcok folyhatnak, de ezen a vidéken még minden csendesnek látszott. Lassan poroszkálva haladtunk Máramarossziget felé. Kiértünk a község szélére, és a cserjés-bokros résznél meglepve láttam, hogy német tűzértség ássa be magát tüzelőállásba. Valami nyugtalanság fogott el. Már ilyen közel lennének az oroszok vagy a románok? Az elmúlt éjszakai álmomra gondoltam. Ösztönösen nógattam a kocsist a gyorsabb menésre.

A nap már felbukkant a Gutin hegység mögül, amikor Máragyulafalvát (Ghiulești) elértük. Több éven keresztül portyáztam ezt a községet, amikor a Bárdfalvai őrsön teljesítettem szolgálatot. Mindenki jól ismert, és én is ismertem csaknem mindenkit. A községben minden csendes volt. A járókelők barátságosan köszöntek felém, én is visszaköszöntem nekik. Amint elértük a Fejérfalvánál (Feresti) az Aknasugartag felől beágazó utat, és a hegyek is kisebbek lettek, az Iza patak völgyéből, Barcánfalva felől a dörgések élesebben voltak hallhatók. Áthaladtunk Bárdfalván, és kijutottunk az Iza patak völgyébe, és elértük Farkasrév községet. Itt folyik egybe a Mára és Iza patak. A patak vashídjánál német katonák álltak tétlenül.

- Te, Juon - szóltam a kocsishoz -, csapkodd meg egy kicsit a lovakat, hogy hamarabb érjünk be a városba!

Juon megcsapkodta a madzagostorral a lovakat, és jó tempóban haladtunk Máramarossziget felé. Már nem voltunk messze a város széléhez, amikor egy lovascsendőrt pillantottam meg, aki vágatában közeledett felénk. Mi a fene! - gondoltam. Mióta Makóról, az iskoláról visszajöttem, lovascsendőrt még nem láttam, különösen nem itt, Máramarosban. Amíg így tűnődtem, a lovascsendőr hozzánk ért. Megállítottam a kocsit. Ő is megállt és kérdezte:

- Hová mennek őrmester úr?

- Az osztályparancsnokságra! - válaszoltam neki.

- Ne menjenek sehová, őrmester úr! - válaszolt a cső. - Itt van az Osztályparancsnokság parancsa az azonnali Máramarosszigetre való visszavonulásra. Legyen szíves, őrmester úr, a bárdfalvi őrsparancsnoknak is a parancsot átadni. Én pedig megyek a Barcánfalvi őrsöt értesíteni! - és ezzel elvágatott.

Elolvastam a parancsot, amelynek szövege a következő volt: „Valamennyi Csendőr őrsparancsnokságnak állomáshelyén. Elrendelem, hogy az őrs a legrövidebb időn belül vonuljon be a Máramarosszigeti Osztályparancsnokságra. Az összes irattárat a személyi és K. Irattár kivételével azonnal semmisítse meg. Aláírás. Oszl.pk.”

- Visszafordulni! - adtam parancsot a kocsisnak. - Amilyen gyorsan csak bírnak a lovaid futni, olyan gyorsan hajts!

A román megfogadta a parancsot, és közévágott a lovaknak, a sílecek csak úgy csörömpöltek a szekérderékban. Útközben visszafelé már találkoztunk honvéd alakulatokkal, főleg vonatrészleggel, akik az Iza völgye felől vonultak vissza Máramarossziget irányába. A bárdfalvi őrre érve parancsot adtam a kocsisnak, hogy az összes sífelszerelést dobálja le az udvarra, én pedig az őrsirodára futottam, hogy Kulcsár főtörm. őrsparancsnoknak átadjam a parancsot, azzal máris megfordultam, és robogtunk Hernécs felé.

Délután volt, mire visszaérkeztünk Hernécsre. Az októberi napsütés jótékonyan árasztotta melegét a három oldalról hegyekkel határolt völgyre. A nap sugarai sziporkáztak a kis patak tükreben, amint hangos csobogással folydogált keresztül a község közepén. A falu csendes volt, mint általában, és a nagy sietségben fel sem tűnt, hogy még a szokottnál is csendesebb. Egyetlen járókelőt nem lehetett látni az utcán. Néhány román asszony kíváncsian dugta ki fejét a zörgés hallatára a kerítés mögül. Az őr elé érve leugrottam a kocsiról, a kocsisnak pedig mondtam, hogy elmehet baza. Pedig ha egy kicsit körültekintőbb lettem volna, a kocsit nem engedem el. Tasnády főtörm. hosszút nézett, amikor a parancsal kezemben berobogtam. Csak annyit mondott:

- Azonnal fogjatok hozzá az irattárakat égetni! Én a személyi és Kt. irattárat rendezem.

Mint a megbolygatott méhkas, mindenki úgy dolgozott. A nagy diófa alatt égettük az iratokat. Közben a saját személyi dolgainkat és felszerelésünket raktuk a ládáinkba. Tartalék lőszert, kézigránátokat raktunk be a ládádba, és a nagy pakolásban megfeledkeztünk arról, hogy kocsikról még nem gondoskodtunk. Már jól előrehaladtunk a pakolással, amikor Tasnády főtörm. mondta:

- Szendi, eredj, és a bíróval három kocsit állíttass elő!

Felkötöttem a derékszíjamat a pisztollyal, és elindultam a bíró lakására, de legnagyobb meglepetésemre a bíró nem volt odahaza. Kérdésemre, hogy hol van, a felesége azt mondta, hogy „nustiu” (nem tudom). Ekkor figyeltem fel, hogy miért nem látni embereket az utcán. Az történt ugyanis, hogy az orosz és román csapatok jövetelének hírére a község összes férfi lakossága, lovakkal és tehenekkel elment a hegyek közé. Na - gondoltam -, hozok én kocsit a bíró nélkül is! - és elindultam a legközelebbi házhoz, akinek lova volt, de

ott ugyanaz volt a helyzet, mint a bírónál, a harmadiknál, negyediknél és a többinél is.

- Hinnye, azt a keserves román hétszázát az anyátoknak! - káromkodtam el magam. - Hát ki az a kegyelmes hétszentség fogja most beszállítani a holmikat Máramarosszigetre? Mit lehet itt most csinálni? A nap nemsokára leszáll és ránk sötétedik, és itt vagyunk kocsi nélkül!

Megtöröltem izzadt homlokom, és fürkésztve járatam körül a szememet a környéken. Amint így fürkészttem a tájat, észrevettem, hogy az egyik szénaboglya mellől egy férfifej kandikált ki, s engem figyelt. Megfordultam, és a csendőrs irányába kezdtem menni, de közben szemmel tartottam a szénaboglyát. Amikor egy bokros helyre értem, ami eltakart a leskelődő elől, a bokrok védelme alatt a ház és a szénaboglya háta mögé kerültem, akkor láttam, hogy nem is egy, de két fej leselkedik még mindig abba az irányba, ahol azelőtt láttak. Egy kerítésen észrevétlenül átmásztam, pisztolyomat kézbe véve a ház mögé kerültem. A két román még mindig ott leskelődött. Pisztolyomat lövésre tartva kiléptem a ház sarkától és rájuk kiáltottam:

- Fel a kezekkel! (Mune la szusz!)

A két román meg se fordult, úgy emelték fel a kezüket.

- Gyerünk az őrsre - parancsoltam rájuk -, aki szökni próbál, lelövöm! - fenyegettem meg őket, és bekísértem a két románt az őrsre.

Síránkozó feleségeiknek, akik férjeiket az őrsre kísérték, megparancsoltam, hogy ha két órán belül két lovas kocsi nem lesz az őrs előtt, férjeik be lesznek kísérve Máramarosszigetre, és mivel háború van, a rögtönítélő bíróság szabotálásért ott a helyszínen agyonlövöti őket. A két asszony elviharzott az erdő felé, a két románt pedig megbilincseltem, és a fűzőlánccal az ágyhoz kötöttem, hogy meg ne tudjanak szökni. Tasnády főtörm. gondterhelt arccal kérdezte, hogy mi lesz, ha az asszonyok mégse hozzák a szekereket, vagy hírt visznek a partizánoknak, és a sötétedés leple alatt megtámadnak bennünket? Hiszen, ha már itt volnának a szekerek, akkor is késő volna.

- Minden történhet - válaszoltam. - Az is megtörténhet, hogy mindenünk itthagyasával kell elindulnunk gyalogosan, de bízunk a jó szerencsénkben, hogy a kocsik itt lesznek!

Feszült várakozásban telt az idő, idegesen piszkálgattam a tüzet, és figyeltem, hogy mikor hallok szekérgörgést a hegyek felől. Közben az esti szürkület kezdett leszállni a környékre. Bementem az irodába, hogy megkérdezzem az aknasugatagi őrsöt, hogy mikor indulnak, de a telefon már néma volt. Földhöz vágtam a telefont, úgyse lesz már

rá szükségünk. Mindnyájunkon látszott az idegesség, de mindegyikünk magába fojtotta. Bementem a konyhába, ahol a szakácsné már az élelmiszereket, szalonnát, zsíros bődönt, cukrot, lisztet zsákokba és ládákba összecsomagolt, és mondtam neki, hogy a többi, ami itt marad, mindent vigyen haza magának. Közben állandóan az erdő felé figyeltem, hogy nem hallani-e még a szekérzörgést. A percek óráknak tündek, már minden ki volt hordva az udvarra, hogy csak rakni kelljen a szekérre. Egyszer csak szekérzörgés hallatszott, és nemsokára a két asszony megérkezett a két szekérrel, de akkor már besötétedett. A két románt szabadon engedtem. Siettünk, hogy minél előbb fel legyen pakolva. Végre az utolsó láda is fent volt. A két románnak megmagyaráztam, hogy csak Máramaroszigetig mennek, ott lepakolnak, és ők a szekérrel visszajönnek. A két román erre kissé megnyugodott. Felültünk a szekérre, Tasnády főtörm. Bogdán csendőrrrel az első szekéren a kocsis háta megett foglaltak helyet, én a pótcsendőrrrel a másodikon. Négyen voltunk, mert Marcsó csendőr nem jött vissza, és nekem az volt a gyanúm, hogy megszökött. Elindultunk az éjszakába. Puskáink csőre töltve, záró csapó elzárva, kézben tartva minden eshetőségre elkészülve. Lassan haladtunk a gödrös országúton, lassan fogytak a kilométerek. Seholy egy lélek, csak a kutya ugatása és a dörrenések hangja hallatszott, tulajdonképpen a senki földjén voltunk. A német-magyar alakulatok már visszavonultak, de az oroszok, vagy a románok még nem értek odáig. Végre elértük Falusugatagot, ahol a hegyek kezdtek alacsonyabbak lenni, és nemsokára Máragyulafalvát is a hátunk mögött hagytuk. Megkönnyebbülve mondtam a pótcsendőrnek, hogy talán megmenekültünk. A pótcsendőr hangtalanul ült az egyik csendőrláda tetején, és bámult bele a sötét éjszakába. Nemsokára feltűntek Fejérfalva első házai, de ugyanakkor megerősödtek a dörgések és a torkolattüzek is, mert itt már a magas hegyek nem takarták el. A fejérfalvi bíró házában fordult el az út Bárdfalva felé. Szabó bíró háza sötét volt. Nemsokára elértük a Mára patak kis hídját, szerencsénkre nem volt felrobbantva, és elértük a patak másik oldalán kezdődő Bárdfalva első házait. Itt azonban váratlan akadályba ütköztünk. A visszavonuló német alakulatok a telefon- és villanyoszlopokat kifűrészelték, és az úttesten keresztbe fektették. Nagy ügyelbajjal sikerült előre haladnunk. A község közepén megállítottam a szekeret, erre fel Tasnády főtörm. is megállította az övét, leugrott a szekérről, és hozzám jött, mert én is leugrottam a mienkről.

- Mi történt? - kérdezte.

- Semmi - válaszoltam -, csak megnézem az őröt, hogy elment-e már, és hogy Rednik Gábor ott van-e, mert azt mondta, amikor ma jöttem vissza és találkoztam vele az őrön, hogy velünk fog jönni. Tudni akarom, hogy vár-e ránk, vagy elment a Bárdfalvai őrrel.

- Maradjatok itt, és figyeljétek - szólt Tasnády Bogdán csendőrhöz -, mi ketten elmegyünk az őrre.

Az őr elé érve minden sötét és kihalt volt, az ajtók sarkig nyitva, tehát az őr idejében visszavonult.

- Nézzük meg Mártonéknál, nincs-e ott Gábor, itt laknak a harmadik házban!

Bezörgettünk a sötét házba, és kis idő múlva Mártonné jött ki.

- Kit keresnek? - kérdezte, amikor meglátta a sötétben a két csendőrt.

- Rednik Gábort keressük, Mártonné asszony! - feleltem. - A délután beszéltem vele és azt mondta, várni fog.

- Nincsen itt, nem is láttuk egész délután.

- Akkor nem zavarjuk Mártonné asszonyékat, jó éjszakát, a viszontlátásra! - és visszafordultunk a szekerekhez, ahol Bogdán csendőr már idegesen várt reánk.

- Na, most már Máramarosszigetig nem állunk meg! - szóltam a pótcsendőrhöz.

- Nem, ha nem állítanak meg bennünket - válaszolt halkán -, legjobban szeretnék már Máramarosszigeten lenni.

- Én is - feleltem.

Nagyon lassan haladtunk, és fellelegeztem, amikor Farkasrév község szélső házait elértük. Innen már jól lehetett látni az Iza völgyében, hogy mi festi az ég alját vörösre. A vörös fény a visszavonuló magyar és német csapatok által felgyújtott raktárak és fatelepek lángja volt. A községben már német katonákkal találkoztunk, egyébként olyan volt a község, mintha kihalt lenne. A közúti hídon minden különösebb baj nélkül haladtunk át, mindkét végén német katonák álltak őrséget, de még csak meg se állítottak bennünket. A hídon átérve odaszóltam a pótcsendőrhöz:

- Na, most már nem kell idegeskedni, most már nem vagyunk veszélyben, már van utóvédünk is, eddig mi voltunk az utóvédek.

- Hát most már ideje is, őrmester úr, hogy biztonságosabb helyzetbe kerüljünk, mert a frász már majd kitört ezen a hosszú éjszakai úton.

- Hogy őszinte legyek - válaszoltam -, amikor elindultunk Hernécsről, nem adtam volna az életünkért egy fületlen gombot. Minden pillanatban azt vártam, hogy mikor nyírnak ki bennünket a partizánok, de most már, gondolom, minden baj nélkül fogjuk elérni Máramarosszigetet.

Jóval éjfél után értünk be Máramarosszigetre, a Thököly úton lévő csőosztályparancsnokság épületének udvarára, ahol a többi csendőrőrsök szekerei táboroztak. Az épület zsúfolva volt csendőrökkel. Ott jelentkeztünk Tamáska százados szárnyparancsnoknál, hogy megérkeztünk.

- Már azt hittem, hogy elveszték! - szólt Tamáska látható örömmel. - Minden őrs idejében megérkezett, csak a hernécsi őrsről nincs semmi hír. Keressenek maguknak valahol helyet, szereljenek le, és próbáljanak pihenni!

Az egész csendőr osztályparancsnokság egy megbolygatott méhkas-hoz volt hasonló. Járkálások, pakolások és parancsadások, csak éppen senki nem tudott pihenni. Mindenki latolgatta a helyzetet, hogy mit hoz a jövő számunkra. Azt most már mindenki tudta, hogy a mai naptól kezdve nem a közbiztonság őrei vagyunk, hanem a hazai röögöt védő honvéd hadseregnek szerve és elválaszthatatlan része. A mai naptól honvéd bajtársaival vállverve kell védenünk minden talpalatnyi helyet. Élet vagy halál, győzelem vagy Szibéria. És eszembe jutott az elmúlt éjszakai álom. Ezt jelentette.

3 fejezet

Hajnali 4-5 óra körül kapta a csendőrosztály a parancsot, hogy a hadosztály a várost kiüríti, ezért a csendőrosztály a lehető leggyorsabban vonuljon vissza Aknaszlatina irányába. Vad Imre őrnagy és Tamáska Endre százados szárnyparancsnok vezetésével gyalogmenetben, utánunk a szekerek a román kocsisokkal, akiknek tovább kellett hajtatni a lovakat. Akkor indultak el a városból, amikor a felkelő nap sugarai a Máramarosi hegycsúcsokat kezdték megvilágítani.

Fegyelmezetten és felemelt fővel haladt végig az alakulat Máramarossziget főutcáján, mintha nem is ki-, hanem bevonulnánk. Csak éppen az ellenkező irányba, és nem honvédszenekar, hanem ágyúdörög és géppuska-kerepelés adta hozzá a zenét. Mennyivel más volt

négy évvel ezelőtt a bevonulás! A honvédszenekar indulójára vertük a díszlépést, és amikor Dr. Körösy Zoltán hadnagy vezetésével a csendőr alakulat a dísztribünhöz ért, olyan egerverő tapsorkánba tört ki a nézőközönség, hogy még a Nap is elsápadt az irigységtől. Igen! Honvéd bajtársaim, ez nem öndícséret, hanem a valóság! Akik látták, vagy részt vettek a kassai, vagy a kolozsvári bevonuláson, azok tanui lehettek, hogy olyan tapsot, mint a csendőr alakulat, csak a Kormányzó Úr és kísérete kapott. Most azonban a kutya sem törődött velünk.

Csodálatosan szép volt a vidék ezen az őszi napsütéses reggelen. Enyhe ködpára lebegett a vidéken. A fűszálakon a harmat úgy csillogott, ahogy a Nap fénye beragyogta, mint milliónyi igazgyöngy. Órákig lehetett volna gyönyörködni a természet színpompájában. A Tisza hídját átlépve elértük Aknaszlatinát, és ott egy rövid pihenőt tartottunk. Visszafordultam és körültekintettem az ismert tájon. Négy évet töltöttem el itt különböző helyeken, és a szívemhez nőtt. Minden faluban maradt valami kis emlék. Nem tudom, ki mit érzett, de én rendkívül szomorúnak éreztem magam, pedig ekkor még élt bennem a remény, hogy a háborút még nem veszítettük el.

Délután volt, amikor Tarackőzre beért a század. A csendőriakta-nyába szállásoltuk be magunkat, de az ennyi csendőrnek túl kicsinek bizonyult. Az éjszakát valahogy eltöltöttük. Úgy látszott, hogy a hadosztályparancsnökságnak nem volt szándékában itt a csendőr alakulatot harcba vetni, ezért másnap reggel továbbindulásra kaptunk parancsot. Técső volt a következő állomás. Itt többnapos pihenés következett. A román és ruszin kocsik idáig hozták a csendőrládákat és egyéb felszerelést. Itt találkoztam a ládámmal, amit a Felsőapsai őrs által igénybe vett kocsik szállítottak, mivel Hernécsre mint őrsparancsnok-helyettes ideiglenesen voltam vezényelve, és arra már nem volt idő, hogy a visszavonulás közben a ládámmal törődjek, de az őrs tagjai ezt elintézték helyettem. Mivel a csendőrládákat Balassagyarmatra való hátraküldés céljából bevagonírozták, így csak a puskánk és a járőrtáskánk maradt velünk. Még szerencsém volt, hogy az utolsó pillanatban meleg zoknikat és néhány fehérneműt, ami a járőrtáskába befért, magamhoz vettem. A nyomtatványokat már Taracközön kidobáltam, mert abban biztos voltam, hogy arra már nem lesz szükség. Itt az egyik éjszakán a ruszin és román kocsisok lovaik és kocsijaik hátrahagyásával olajra léptek, s így a visszavonulás további szakaszán a lovakat csendőrök hajtották. Akik kocsisi minőségben a kocsikra kerültek, jól jártak, mert az utat nem kellett gyalog megtenniök. Bár a kocsik

csaknem üresek voltak, Vad Imre őrnagy még az idősebb törm.- vagy főtörm.-nek se engedte meg, hogy olykor-olykor pihenés céljából felváltva a kocsira felüljenek. A kocsis szerepet betöltő csők.-nek még abban is szerencsájük volt, hogy az értékesebb dolgait a kocsin magukkal vihatték. Mi, a többiek, a rajtunk lévő egyenruhán és szerelvényen kívül mindenünktől meg lettünk fosztva, mert a ládáinkkal többé nem találkozunk. Itt kaptam a parancsot, hogy bizalmi beosztásba a 24. honvéd gyalogezred parancsnokához, Konok Tamás alezredeshez vagyok vezényelve.

- Na, most mehetek minden nélkül! - mondtam Tasnádynak.

- Ne törődj vele - mondta ő -, ott majd kapsz, amire szükséged lesz!

A megnyugtató válasz után felültem a rám várakozó motorkerékpáros háta mögé, aki visszavitt a harcoló alakulathoz.

4 fejezet

A 24. gyalogezred a Máramarossziget-Huszt-Királyháza-Csap-i műútvonal mentén halogató harcban, lépésről-lépésre, tervszerűen vonult vissza, súlyos harcokat víva a túlerőben lévő orosz csapatokkal. Azon az éjszakán, amelyen Konok Tamás alezredesnél jelentkeztem, az ezred Bustyaháza északi szegélyén rendezkedett be védelemre. Az ezredtörzs a viski vasútállomás épületében ültette fel főhadiszállását, ahonnan a harci cselekményeket irányította. Ez egy egyszerű vasúti őrház volt a műúttól 3-400 méterre, s minden oldalról mocsaras, ingoványos terület vette körül. Egyetlen járható út a műúttól az állomás épületéig egy keskeny bekötő út volt. Az ezredtörzs Konok Tamás alezredesen és segédtisztjén, Békés László fhdgy.-on kívül néhány hírvivőből, a rádiós csoportból és saját személyemből állt. Könnyen elfértünk az állomás épületében. Konok alezredes ezen az éjszakán - valószínűleg megfázásból - magas lázt kapott. Legénye és a küldöncök előző nap valahonnan lépes mézet szereztek, és egy csajkatetőn átadták az alezredesnek. Néhány falat után visszaadta: Osszátok széjjel magatok között!

Az ezred alig ásta be magát hevenyészve, amikor a szovjet csapatok a hajnali órákban megindították a támadást vonalaink ellen. Tüzérséggel és aknavető tüzrel igyekeztek megoldozni a védők állá-

sát, mielőtt a gyalogsági támadást megindították volna a Tiszán való átkelésért. A Tisza-hidat műszaki alakulatunk szabotázs, vagy műszaki hiba miatt nem tudta felrobbantani, így az épen maradt hídon az orosz gyalogság át tudott törni úgy, hogy dél felé az orosz támadó él elérte Bustyaházát. Az oroszok összpontosított tüzérsgéi és aknavető tüzével támogatták a gyalogság előretörését, hogy a Tisza déli oldalán megvethessék a lábukat. Bustyaházán kemény utcai harcok fejlődtek ki. A helyzet kritikussá vált. A tankelhárításra berendezkedett tüzérsgénk az út Visk felőli oldalán lévő kukoricásból Soós szds. parancsnoksága alatt zárótüzet nyitott a hídra és környékére, súlyos veszteséget okozva, de még ez sem tudta az orosz támadást lefékezni. Déli 12 és 1 óra között az utcai harcok már a bustyaházi templom környékén folytak, és a helyzet válságosra fordult. A zlj. és a századparancsnokok erősítést kértek. Közben a telefonösszeköttetés is megszakadt a harcolók és a parancsnok között. Már az utolsó század tartalékot vetette be az ezredparancsnok a legválságosabb helyre, a templom körül harcolókhoz. Az orosz tüzérség mesterien dolgozott, és csak isteni szerencsének köszönhetjük, hogy az őrházat nem érte találat, pedig olyan sűrűn csapkodott körülötte az akna, hogy amikor elindultam egy parancsot a fogatos vonatrészleg parancsnokának átadni, biztosra vettem, ez lesz életem utolsó tevékenysége. Egy pillanatig sem lehetett habozni, és nekilódultam a futásnak az akna robbanása és suttyogása közepette. (Csak az robbant, ami kemény talajt ért, sok része a mocsárba fulladt.) Az út mellett alig 30-40 cm mély árok húzódott, sok helyen az is félig volt vízzel. Szerencsére, sorozatos „feküdj, feküdj” után, sikerült a parancsot átadnom a vonatrészleg parancsnokának.

Közben a harc Bustyaházán változatlan hevésséggel folyt. Sebesültek jöttek visszafelé. Egy fiatal zászlóst egy honvéd támogatott, arcán megalvadt vér. Kutya világ ez a háború, gondoltam, amit most a saját bőrömon először tapasztalok. Itt nem babra megy a játék. Itt minden pillanatban meg lehet halni. A golyó nem válogat, azt éri, aki útjába kerül, mindegy ki, vagy mi volt, úr vagy szegény, tábornok, vagy közlegény. Itt a sorsát senki nem kerülheti el. Ami elő van írva, azt előbb, vagy utóbb megkapja. Győzelem, vagy Szipéria!

Hatalmas robbanás szakította félbe gondolataimat. Szemem, szám teleszórt a földdel és sárral. - Hej, az anyád ruszki szentség! - káromkodtam el magam, ahogy az árokban feküdve köpködtem a földet, amit az aknarobbanás a szemembe és számba szórt. Gyorsan odébbkúsztam az árokban, nehogy a következő akna már a fejemre

essen. Hosszú, izgalmas percek teltek el, amíg újra szerencsésen visszaérkeztem és jelentettem, hogy a parancsot végrehajtottam. Egyszer aztán végre az aknavetők és géppuskák zaja csendesülni kezdett, csak a mi tüzéségünk dolgozott még rendületlenül. Időközben híradósaink is megjavították a vonalat és jelentették, hogy az ellentámadás sikerrel járt, az oroszokat viasszaszorították a Tisza másik oldalára.

Az éj leple alatt az ezred visszavonult Felsőveresmart és Szeklen-ce vonalára, ahol újra beásta magát védelemre.

Miután az ezred az előző éjszakai visszavonulás után pihenőbe ment, mindenki igyekezett az időt kihasználni. Én is lepihentem az ezredparancsnok szállása melletti helyiségben a szalmára, amely helyiség a küldöncöké is volt. De nem sok idő múlva az alezredes úr hivatott, és parancsot adott, hogy a község két kijáratát zárjam le egy másik csapat cső.-rel. A századparancsnokok pedig parancsot kaptak alakulataiknak egy füves térségen való sorakoztatására, mert felsőbb parancs értelmében az ezredet fel kellett esketni Szálasi Ferenc Nemzetvezetőre és az új kormányra. Ezen a reggelen találkoztam először egy próbacsendőrrel, aki csapatcsendőri beosztásban volt. A századok rövid percnyi időközökben vonultak kijelölt helyre. De milyen századok voltak ezek? Ahogy mellettem elhaladtak, borzongás futott át rajtam. Egy század alig volt több két békebeli szakasznál, azok is leharcolva, fáradtan, piszkosan. Az utolsó század beérkezte után elhangzottak a vezényszavak, majd a zlj.pk.-ok leadták a jelentést, és akkor kitűnt, hogy az ezred létszáma alig több 700 leharcolt, gyengén felfegyverzett honvédnál. A létszámjelentés után Konok Tamás alezredes, ezredparancsnok szólt katonáihoz: - „Bajtársak! Fiaim! A háborút elvesztettük, de a harcot tovább folytatjuk. Tovább folytatjuk azért, hogy ellenségeink ne tudják azt mondani, hogy ennek a hazának egy talpalatnyi területét is feladtuk harc nélkül. Eskünhöz hűek maradunk. És most az ezred felsőbb parancsra felesküszik az új kormányra és annak vezetőjére, Szálasi Ferenc Nemzetvezetőre.”

Ekkor Békés fhdgy. előrelépett, és olvasta az eskü szövegét, amelyet az ezred utána ismételt. Újra vezényszavak, és az eskü letétele után az alakulatok visszatértek szálláskörletükbe.

Hangtalanul követtem Konok alezredest és Békés fhdgy.-ot. Valami különös, nyomasztó érzés támadt fel bennem. Mint kísértethang, ott csengett a fülemben: „Fiaim, a háborút elvesztettük.” Ezt ilyen nyíltan nem hallottam, különösen nem egy ezredparancsnoktól. És ez a szó úgy rágta a lelkemet, mint a fát a szú. Ettől a gondolattól többé nem tudtam szabadulni.

A háborús események kiszámíthatatlanok. A parancsok naponta, sőt óránként változnak, aszerint, ahogy a helyzet kívánja, vagy a legfelsőbb katonai vezetőség, vagy a vezérkari főnökség jónak látja. Így történt, hogy az eskütételt követő néhány nap múlva a hadosztály alakulatainál a tábori vagy csapatcsendőri beosztásban lévő csendőröket kivonták, azokat egy önálló csendőrzászlóaljba kívánták összevonni, és a Tisza vonalán akarták alkalmazni. Konok alezredes személyesen közölte velem a parancsot, hogy Tokajban kell jelentkeznünk a próbacsendőrrel együtt. Kiállíttatta részünkre a nyílt parancsot, kezét fogott mindkettőnkkel, és búcsúzóul csak ennyit mondott: - „Fiam! Nem fogok még egyszer kapni egy ilyen kiváló csendőrt, mint te voltál!” Hasonló eset katonai, illetve csendőri pályafutásom alatt még két esetben fordult elő. Az első eset, amikor Kassára, az Abaúj-Torna Vármegyei Katonai Parancsnoksághoz lettem vezényelve, és vitéz Illésházy Gábor ezredesnek lettem az őrnöke. (Idősebb honvédtiszt bajtársaim közül élnek még néhányan, akik emlékeznek erre a névre.) Atyai gondoskodással oktatott, pedig egyébként rendkívül szigorú, kemény és fegyelmet megkövetelő katona volt. Ma, 42 évvel később se tudom megmondani, hogy mit talált bennem, amiért a szívébe zárt. Talán mint tapasztalt, I. világháborús vitéz katona, felismerte a bennem szunnyadó képességet, és igyekezett ezt atyai tanácsaival és oktatásával felszínre hozni. Bármiért is tette, annyi bizonyos, hogy nagyon sokat köszönhetek neki. Beosztottjaival soha nem volt igazságtalan, de a legkisebb szabálytalanságot se nézte el. Ellenben jóakarátát bárki igénybe vehette, ha szüksége volt rá. Bennem megbízott, amit bizonyít az is, hogy a hadtestparancsnokságra minden este eligazításra nem Gergely tthts.-t és nem Bene Ferenc főtüzemestert küldte, illetve bízta meg, hanem engem, a legalacsonyabb szkv. rendfokozatút.

A másik ehhez hasonló eset már a csendőrségi szolgálatom alatt történt. Dr. Körösy Zoltán máramarosszigeti szárnyparancsnokot áthelyezték, (ha jól emlékszem, Mohácsra,) és mielőtt állomáshelyét elhagyta volna, meglátogatta a bárdfalvai cső. őrsöt. (Nem tudom, hogy a többi őrsöt is meglátogatta-e.) Minden egyes csendőrtől személyes kézfogással búcsúzott el. Ugyan esetek ritkaságzámba mentek, úgy a

honvédségnél, mint a csendőrségnél. (Konok Tamás alezredes a háború után Győrben mint fényképész élt. Dr.v.Körösy Zoltán az USA-ban él.)

A nyíltparancs kézhezvételét követő reggelen indultunk útnak a próbacsendőrrel, hogy jelentkezünk új beosztási helyünkön, Tokajban. Igen ám, de csak alkalmi járművel, vagy gyalog tudtuk a kijelölt helyet elérni. Igaz, hogy az sem volt meghatározva, hogy mikor kell jelentkezünk. Így jármű hiányában gyalog vágtunk neki az útnak, rábízva magunkat a jó szerencsére, hogy talán sikerül magyar vagy német katonai gépkocsira felkapaszkodni. Számításunk bevált, mert útközben egy német kocsit, amit leállítottam, felvett, és délben már Huszton voltunk, ugyanis addig ment a kocsit. Leszállva a kocsiról megköszöntem a németnek, és elindultunk gyalog. A zsinagóga mellett mentünk el, ahol egy csoport asszony és gyermek a tollban térdig gázolva az ezideig ott tárolt és megőrzött zsidó javakból válogatták a nekik szükséges holmit, mielőtt az oroszok odaérnek. Addig ezek a javak sértetlenek voltak, mert a csendőrség őrizte, de a csendőrség felsőbb parancsra már visszavonult, és így szabad prédává váltak. Gyalogoltunk egy darabig, és próbáltunk valami gépkocsit leállítani, de nem sikerült.

- Tudod mit - szóltam a prb.-hoz -, ha nem sikerül gépkocsit kapni, nézzünk szállás után, és majd reggel tovább indulunk!

- Ne törje a fejét, őrmester úr, a szálláson, a szüleim 8 km-re laknak innen, odáig elgyalogolunk, és nálunk megszünk, és kipihenjük magunkat, ránk fér egy jó alvás.

- Igazad van öcsém, ez jó megoldás lesz!

Azzal nekivágtunk gyalog. Utunk egy hatalmas borospince előtt vezetett el, ahol nagy volt a sürgés-forgás, katonák - németek, magyarok vegyesen - nagy boroshordókat görgettek fel a tehergépkocsikra. Polgári személyek vedrekkel, kupákkal, kinek miye volt, hordták a pincéből a bort. Katonák csajkából, kulacsból ittak, mint a gödény. Pillanatra megálltunk a pince előtt, egy tizedes jött ki a pincéből, és megszólított bennünket.

- Őrmester úr, nem akarja a kulacsait megtölteni? Töltsék meg, mert ami itt marad, azt úgyis kiengedjük a pince földjére.

- Igazad van, őregem, - szóltam. - Soha se lehet tudni, hogy mikor van szükség egy kulacs borra!

Azzal elővettük a kulacsainkat, és lementünk a pincébe, ahol már bokáig gázoltak a borban a hordókat két pallódeszkán kifelé görgető honvédek. Némelyik már alaposan be volt szívva. Egy kulacsfenékkal

mi is megittunk, kulacsainkat megtöltöttük, és nekiindultunk a 8 km-nyi útnak.

A nap már elérte a hegyek gerincét, mire beértünk a községbe. A próbacső. szülei megörültek, amint fiukat meglátták. Negyed óra sem telt bele, az egész rokonság összecsoportosult, a szomszédokkal együtt. Elmondtam, hogy mi a helyzet, és hogy holnap reggel tovább indulunk. Erre még nagyobb lett a sürgős-forgás, hogy az útra a fiuknak csomagot készítsenek. A bőséges vacsora után bocsánatot kértem, és mondtam, hogy szeretnék lefeküdni, mert fáradtnak érzem magam. Tettem azt azért is, hogy a család és a rokonság minél meghittebben tudjon beszélgetni.

Másnap reggel pihenten, korán ébredtem. Azt gondoltam, hogy én leszek az első a házban, aki felébred, de a család már talpon volt és foglalatostkodott, ki a konyhában, ki az udvaron az állatok körül. Reggelizés közben a próbacső. előadta, hogy szeretne még egy napot odahaza a szüleivel eltölteni, mert ki tudja, hogy fogják-e még egymást látni és mikor. Egy nappal hamarabb vagy később, igazán nem számít.

- Nézze öcsém - válaszoltam -, én megértem a helyzetét, bár együtt indultunk el, és együtt is kellene bevonulnunk a kijelölt helyre, azonban mindkettőnknek külön-külön nyíltparancsunk van, és bármikor elválhatunk egymástól. Én nem ellenzem, hogy maga maradjon még egy napot idehaza, mint idősebb és tapasztaltabb bajtársa, kötelességem figyelmeztetni, ha olyan gondolattal foglalkozik, hogy lemarad, illetve végleg idehaza akar maradni, az életével játszik. Ha a saját csapataink fogják el, mint lógózt, vagy szökevényt, minden hadbírói tárgyalás nélkül főbelövik. Ha mégis sikerülne ezt megúszni, akkor pedig az oroszok mint magyar csendőrt fogják kinyírni, vagy a legjobb esetben is Szibériába deportálni. Tehát gondolja meg a dolgot alaposan!

A prb.-cső határozottan kijelentette, hogy nem marad idehaza, másnap reggel ő is útnak indul, és Tokajban majd találkozunk. (Hogy mi történt vele, nem tudom, de Tokajban nem találkoztunk.) Elköszöntem a prb.cső.-től és családjától, de a kapunál még visszafordultam, és nyomatékosan mondtam neki: „Ne felejtse el, amit mondtam magának. Mindenkinnek van családja, de a kötelesség és az eskü, amit fogadott, erősebb minden családi köteleknél. Remélem, hogy megfogadja a tanácsom.”

Mégegyszer kezet fogtam vele, és nekivágtam, hogy elérjem a műutat.

A község szélén emberek jöttek hozzám és mondták, hogy az éjjel egy zsidó munkaszolgálatos század érkezett a község szélén lévő legelőre, de a keret legénysége magukra hagyta őket, és most a zsidók őrizet nélkül csatangolnak.

- Legyen szíves, őrmester úr, ezeket a csatangoló zsidókat összeszedni - kérték, de én mondtam nekik, hogy itt vannak a német és magyar katonai alakulatok, jelentsék azoknak, és majd azok összeszedik őket. Sajnos nekem más megbízatásom van.

Lassan bandukoltam a műúton. Az éjszakai jó alvás után élveztem a napsütéses, langyos őszi délelőttöt. Gondoltam, majd jön egy jármű, amely felvesz. Jött is néhány német gépkocsi, de karjelzésre nem álltak meg. Már gyalogoltam vagy két óra hosszat, amikor nem messze az útkanyarban két tűzoszlop tűnt fel. Mi a fene éghet ott? - gondoltam -, és meggyorsítottam a lépteimet. Amikor közelebb értem, megdöbbenve láttam, hogy két elhagyott benzinszállítótank égett. Amennyire a tűz engedte, körüljártam az égő tankokat, de semmi rendellenességet nem találtam, tehát a két benzines tankot szándékosan gyújtották fel a háborút szabotáló magyar gépkocsivezetők. A terep partizán tevékenységre alkalmatlan volt, azonkívül a felgyújtás nemrég, a reggeli órákban történhetett, amikor a partizánok már nem működnek. Keserű gondolatokat ébresztett bennem ez a látvány. Mélyen elgondolkozva róttam tovább az utat, egyszer csak a hátam mögött motorzúgást hallottam, hátrafordultam és láttam, hogy egy német tehergépkocsi közeledik. „Megállj!” jelzésre tartottam a kezem az út oldalán, mert tapasztaltam, hogy a németek nem szívбайosak, és aki útjukba áll, elgázolják. A gépkocsi hozzámért, fékezett és megállt. A vezető mellett ülő őrmester kérdezte, hogy mit akarok. Mondtam, hogy Nyíregyháza felé szeretnék menni.

- Kisvárdáig megyünk - mutatott a német a térképre -, de nincsen helyünk.

- Elállok a sárhányón is - mondtam a németnek -, csak vegyettek fel!

- Jól van - mondta a német -, akkor kapaszkodj fel!

Lehúzta az oldalsó ablakot, hogy jobban tudjak kapaszkodni. (Most éreztem, hogy milyen jó volt, hogy a polgáriban tanultam németet!)

A gépkocsi jó iramban szelte az országutat. Ugyancsak meg kellett kapaszkodnom, hogy a légáramlat le ne sodorjon a sárhányóról. A községeken keresztül olyan gyorsan hajtottak, amilyen gyorsan csak lehetséges volt. Nem nézték, hogy milyen aprójószág kerül a kocsi elé.

Ha nem tudtak idejében elmenekülni, irgalmatlanul áldozatok maradtak. Dél elmúlt, amikor elértük Kisvárdát. A város közepén leszálltam, mert a németek csak idáig jöttek. A város teljesen kihalt volt, mint ha senki nem lakott volna benne. Mi történt itt, hogy nappal ilyen kihalt a város? Csak nincsenek itt az oroszok? Kezdtém alaposabban szemrevételezni az utcákat, ameddig beláttam, de különösebbet nem észleltem. Nem messze - talán a városháza lehetett - egy épület előtt, a járda mellett egy katonai tehergépkocsi állt. Közelebb érve láttam, hogy magyar gépkocsi. Körüljártam, de senki nem volt a kocsiiban. Csalódottan távozni akartam éppen, amikor az épület felől hangok ütötték meg a fületem. Megálltam és vártam. Kis idő múlva őt magyar katona jött ki az épületből, parancsnokuk egy zászlós volt, a katonák között egy prb.cső. Tisztelegtem a zászlósnak, és kérdeztem, hogy hová tartanak a gépkocsival.

- Nyíregyházára szeretnék menni, ha sikerülne. Maga hova tart? - kérdezte.

- Én Tokajba - válaszoltam. - Vigyenek el zászlós úrék Nyíregyházáig.

- Semmi akadály! Üljön csak fel, őrmester úr, mert máris indulunk!

- Maga hová megy, öcsém? - kérdeztem a prb.cső.-t, miután a gépkocsin elhelyezkedtem.

- Tokajba - válaszolta.

- Na, akkor tartson velem, mert én is oda megyek!

Csaknem teljesen kihalt városon mentünk keresztül, csak néha-néha lehetett látni egy-egy sietős alakot. Ráfordultunk a Dombrád felé vezető útra, és nemsokára az út kétoldalán német páncéelhárító lövegek voltak jól álcázva az akácfa bokrok alatt. Most már megértettem, hogy Kisvárda miért volt olyan elnéptelenedett.

A távolból már feltűntek a dombrádi szőlők, és Dombrád község szélső házai. A gépkocsi gyanútlanul haladt a gödrös úton a napsütéses, meleg délutánban. Már közel voltunk a községhez, és a szőlők között dőcögtünk. Rettenetesen rossz volt az út. A német páncéltörőöket már magunk mögött hagytuk, amikor a szőlődomb felől egy orosz gépfegyver tüzet nyitott a gyanútlanul haladó gépkocsinkra, és alig 50 méterre porzott a dombrádi homok a gépkocsinktól. Mint a megriasztott bolhák, pattogtunk lefelé a gépkocsiról, és kerestünk védelmet az út árkában, mert a következő sorozat már ott porzott a gépkocsi környékén.

- Na, - szoltam a prb.cső.-höz, aki ott hasalt mellettem az árokban az akácbokrok alatt - jól bejöttünk a csőbe!

Amikor megszűnt a géppuskatűz, a gépkocsivezető beugrott a kocsiba, és pillanatok alatt megfordult a keskeny úton. Mi felugráltunk, és teljes sebességgel megindultunk vissza Kisvárdára felé.

A németek csak nevettek, amikor odaértünk hozzájuk.

- Miért nem mondtátok, hogy ott oroszok vannak? - kérdeztük.

- Kérdeztétek? - válaszolták. - Nem kérdeztétek!

A nap már leszállt, mikorra visszaértünk Kisvárdára. Leugráltunk a gépkocsiról, és kérdeztem a zászlóst, hogy mi a további terve. A zászlós közölte velem, hogy nem mennek tovább, az éjszakát itt töltik, és reggel majd meglátják, hogy mit tudnak tenni. Elkészöntem a zászlóstól, és a prb.cső.-vel elindultunk a műúton, rábízva magunkat a jószerencsére. A lakosság a sötétedés kezdetére előmerészkedett, kisebb csoportokban tárgyalták az eseményeket és a várható fejleményeket. Egy ilyen csoporthoz érve megkaptuk a szükséges felvilágosítást és az útírányt Csap felé. A lakosság tudta, hogy Nyíregyházára aznap már betörték az oroszok, és talán csak órák kérdése, hogy Kisvárdára is arra a sorsra jusson.

- Vágjunk az útnak gyalog! - mondtam a prb.cső.-nek. - Ha egész éjjel gyalogolunk, reggelre Csapra leszünk, és ott tartunk egy jó pihenőt.

- Gyerünk! - mondta, és azzal nekivágtunk az útnak.

Telt az idő, maradoztak a kilométerek, és egészen jól éreztük magunkat, mintha csak portyáztunk volna. Éjfél felé egy 6-8 főből álló csoportot értünk utól, azok is Csapra mentek, egy szakaszvezető volt a parancsnok. Hozzájuk csatlakoztunk. Úgy 2 óra körül motorzúgást hallottunk a hátunk mögött. Megálltunk és vártuk, hogy közelebb érjenek, mert úgy véltük, hogy felénk jönnek Kisvárdára irányából. Csak az volt kétséges, hogy milyen alakulat, saját vagy orosz. Lehúzódtunk az út mellé, és vártuk, hogy közel jöjjenek. Nemsokára oda is értek, és láttuk, hogy német tankok. Előreléptem az út széléről, és kezemet feltartva kiáltottam németül állj! Az első tank már elhaladt mellettünk, amikor megállt, és kérdezte, hogy mit akarunk. Mondtam a parancsnoknak, hogy Csapra megyünk. A parancsnok azt válaszolta, hogy ők nem mennek Csapra, de egy darabon elvisznek bennünket, ugráljunk fel a következő tankra. És valóban, jó darabon elvitt bennünket, egész addig, ahol a tankcsoport egy mellékútra tért el. Innen már nem volt messze Csap. Gyalog folytattuk utunkat. Az eső is megeredt, és mire beértünk Csapra, ruházatunk már jól el-

ázott. Itt mi ketten elváltunk a katonáktól, hogy valahol szállást keressünk és együnk, mert az egész éjjeli gyaloglás után éhesek voltunk, mint a farkasok.

6. fejezet

Nyirkos, szemerkélő esős reggel váltotta fel az előző, napfényes, meleg őszi napot. A máskor csendes kisváros most egy hangyabolyhoz hasonlított, mivel a nyíregyházi útvonalat visszavonulásra már nem lehetett használni. A Királyháza, Ungvár, Munkács és Bályu felől visszavonuló német és magyar csapatok, valamint az ezekkel visszaözönlő polgári menekültek biztonságosan már csak ezt az egy útvonalat tudták használni. Ezért a német-magyar hadvezetőség minden erőt ide koncentrált, hogy ezt az egyedüli útvonalat biztosítsa. Itt torlódott össze az az óriási tömeg, amely a szovjet csapatok elől menekült a lépésről-lépésre visszavonuló német és magyar csapatokkal összekeveredve.

Csap ebben a kritikus helyzetben kulcspozíciót töltött be. Nyíregyháza eleste után már csak ez volt az egyetlen útvonal, amely biztosította a visszavonulást Sátoraljaújhely felé. Tehát a hadvezetőség érthető okokból ezt az utolsó útvonalat mindenáron tartani akarta, hogy az Ungvár, Munkács és Bályu vonalán harcoló német és magyar alakulatoknak a tevszerű visszavonulás útját biztosítsa.

A néhány órával azelőtt megeredt szemerkélő eső zuhogó záporrá erősödött, és az utakat sokhelyütt bokáig érő víz borította. A hideg őszi zápor a ruhákat hamar bőrig áztatta. A katonák és polgári menekültek behúzott nyakkal taposták az út sarát és víztócsáit. Miután elváltunk a katonáktól, hamar sikerült találnunk egy családot, ahol meg tudtunk reggelizni, és átázott ruháinkat is meg tudtuk szárítani. Ráadásul a házigazda egy kis kisüsti szilvapálinkával is igyekezett a reggeli előtt az amúgy is farkasétvágyunkat fokozni. Jó adag tojásrántotta – sültszalonnával – reggeli elfogyasztása után a karoslóca végén engedtek szunyókálni, amíg a köpenyünk megszáradt. (A nadrág és a zubbony rajtunk száradt meg.) Megköszönve szívességüket, kifizettük a reggeli árát, bár szabadkoztak, hogy pénzt elfogadjanak tőlünk, csendőroktól, de én hajthatatlan maradtam, és mondtam, hogy ingyen

nem fogadhatjuk el. Miután nem vették el a pénzt, letettem az asztalra, és elindultunk, hogy folytassuk az utunkat.

Az egyetlen műúton tankok, német és magyar katonai tehergépkocsik, magyar katonai lovasfogatok, sátoros vagy sáternélküli polgári lovas, nemritka esetben ökrös és tehenes szekerek rendezetlen összevisszaságban igyekeztek az ország belseje felé. A szekereken asszonyok, leányok, gyermekek gubbasztottak, a férfiak hajtották a lovakat, vagy vezették az ökrös és tehenes szekereket. Az út kétoldalán katonák meneteltek behúzott nyakkal, átázott ruhában és bakancsban taposták a latyakos sárt. A katonai tehergépkocsik zúgásától megriadt lovak ágaskodtak, és a kocsik egymásba akaszkodtak, hiába rángatták a kocsisok a lovak gyeplőjét, a lovak nem engedelmeskedtek. Az egymásba akaszkodott szekerek elzárták az utat a gépkocsik előtt. Káromkodások magyarul, németül. A német és magyar gépkocsikon és fogatokon magyarok, ruszinok, lengyelek, ukránok és oroszok kucorogtak, akik inkább választották a német és magyar csapatokkal való menekülést, mint a Sztálin által alkotott proletár paradicsomot. Szomorú látvány volt nézni azt a fáradt és elcsigázott embertömeget, amint igyekeztek a biztonságosabbnak vélt országbelső felé. Hátuk mögött az elhagyott otthon, és a mindent elpusztító barbár orosz hadserég, előttük a bizonytalan jövő.

- Úr Isten, mi lesz velünk? - hallatszott itt is, ott is, és erre a reménytelen kérdésükre az elkövetkező hónapok adták meg a választ.

Az egyik torlódásnál sikerült egy német gépkocsi sárhányójának lépcsőjére felkapaszkodnunk. Én az egyik, a prb.cső a másik oldalon kapaszkodtunk, gondolván, hogy így mégis hamarabb elérjük Sátoraljaújhelyt. Egy kis patak hídjához értünk, ahol nagy volt a torlódás. A kis hídon, amely inkább egy átereszt volt, egy magasrangú honvédtiszt próbálta nem sok eredménnyel a közlekedést irányítani, de a német katonák nem nagyon respektálták, és nem engedelmeskedtek a parancsnak, pedig a gyorsabb áthaladás megkívánta, hogy parancsának mindenki engedelmeskedjen. A német gépkocsit, amelynek a sárhányóján mi álltunk, megállásra intette a magyar tiszt, mert a hídra a fogatokat engedte, és azok mellett honvéd alakulatok keltek át, de a német tizedes, aki a gépkocsivezető volt, nem vette figyelembe a „megállj” jelzést, hanem a szekerek és a gyalogos honvédek közötti keskeny sávon keresztülment a hídon, ahol már tudta folytatni az útját. Az a rés, ahol keresztülment, olyan keskeny volt, hogy az egyik szekér löcse csaknem lesodort a sárhányóról, a honvédtisztet pedig, ha el nem ugrik, elgázolta volna.

- Bitang! - ordított a tiszt, és tehetetlenségében elkapta a próbacsendőr köpenyét, és lerántotta a sárhányóról. Amikor láttam, hogy a próbacsendőrt lerántotta a sárhányóról, le akartam ugrani, de a gépkocsi oly gyorsan és oly szorosan robogott a szekerek között, hogy öngyilkosság lett volna megkísérelni. Így csak tehetetlen dühvel néztem vissza, amint a tiszt öklét rázva hadonászott a próbacsendőr orra előtt, de nem tudtam tenni semmit az érdekében. Hülye - gondoltam. Hát nem látta a hülye, hogy a próbacsendőr nem volt oka, hogy a német nem állt meg, és most ezen akarja bosszúját kitölteni! (Eszembe jutott, hogy 1941-ben a Nyeszter folyón való átkelés közben a német gépkocsivezető figyelmen kívül hagyta a magyar hidász katona figyelmeztetését, sőt a német felírást is, és nagy sebességgel ráment a pontonhídra. Az leszakadt, és egy utász katonánk belefűlt a vízbe. Most hasonló dolog ismétlődött meg, szerencsére haláleset nélkül.)

A nap már elérte az újhelyi hegyek gerincét, amikor a német gépkocsi megállt Borsi községben, és a német közölte velem, hogy itt maradnak éjjelre.

- Danke schön, Kamerád! - köszöntem meg a németnek. - Ich bin schon zu Hause!

Elindultam gyalog Sátoraljaújhelybe. Amíg ezt a rövid utat Borsitól megtettem, elhatároztam, hogy Újhelyen megpihenek, és a néhány kilométerre lakó menyasszonyomat az éjjel meglátogatom. Már kezdett sötétedni, amikor Sátoraljaújhely főutóját elértem, ahová a Borsi felől haladó út T-betű alakban csatlakozott. Onnan már csak Füzér, vagy Sárospatak irányában lehetett haladni. Az útkereszteződésnél egy honvéd hadnagy irányította a forgalmat. Hozzáérve elkiáltottam magam:

- Lajcsikám!

A hadnagy Fegyverneki Lajos volt, akivel gyermek- és suhanckorunkban sokat rúgtuk a labdát a disznólegelön.

- Jóska, hogy kerülsz ide? - kérdezte, és megöleltük egymást. A forgalom irányítása közben dióhéjban beszámoltunk egymásnak a közelmúlt eseményeiről. Elmondtam, hogy Tokajba megyek, de először az éjszakát a menyasszonyoméknál, Nagytoronya községben akarom tölteni, ami ide csak 6-7 kilométerre van, mert ki tudja, látjuk-e hamarosan újra egymást, és mi lesz ennek a nagy felfordulásnak a vége. Aztán újra megöleltük egymást, kölcsönösen sok szerencsét kívánva elbúcsúztunk. Nekivettem az irányt a műúton Nagytoronya felé.

Éjjel 11 óra körül értem be a községbe. A kapuhoz érve a kutya ugatásba kezdett, de csillapító szavamra abbahagyta, és farkcsó-

válva ugrándozott körülöttem. A lesötétített ablak résén világosság szűrődött ki. Mi az - gondoltam -, ezek még fenn vannak?

Lenyomtam az ajtó kilincset, de az ajtó zárva volt. Kopogtattam.

- Ki az?

- Én vagyok Jóska! - válaszoltam, de ebben a pillanatban már nyílt is az ajtó, mert a bentlévők megismerték a hangom. Nemcsak ők, hanem én is meglepődtem, amikor az apósjelöltet megláttam.

- Szöllősy bácsi, hogy került ide? - kérdeztem. - Hiszen alig két hónapja Aknaszlatinán találkoztunk, amikor az ő hídőrségi alakulatuk Felsővisón állomásozott.

- Borsi községbe szállásoltunk be tegnap, és eltávozást kértem, hogy a családomat meglátogassam, mert tovább fogunk vonulni, ezért vagyok idehaza!

Mindnyájan örültünk a találkozásnak. Vacsorát készítettek, mert tudták, hogy éhes vagyok. Vacsora közben elmondtam az eddig átélt dolgokat, és hogy holnap reggel én is tovább megyek, egyelőre Tokajba. Nagyon sokáig elbeszélgettünk, és közben iszogattunk. Végre elhatároztuk, hogy vagy 2-3 órát aludni kellene, mielőtt útnak indulunk. Az elhatározást tett követte, és néhány perc múlva már mély álomba merültem.

A nap már magasan volt, amikor a menyasszonyom felébresztett. Ránéztem a karórámra, és csaknem elszégyeltem magam, hogy ilyen sokáig aludtam. A család már régen talpon volt, de engem hagytak aludni. Gyorsan kiugrottam az ágyból a jó dunyha alól. A már oda-készített vízben megmosakodtam és rendbehoztam magam. Egy nagy csésze forralt bor és egy rendkívül kiadós reggeli elfogyasztása után újra Császárnak éreztem magam a Királyok között.

Lassan elkészültünk mindketten. Magunkhoz vettük a csomagjainkat, és elbúcsúztunk a családtól, kelletlenül bár, de útnak indultunk. Lassan ballagtunk az úton, beszélgetve. Latolgattuk a jövőt, és közben a kulacsot, amelyet apósjelöltem az útra megtöltött borral, ürítgettük. Mire beértünk Újhelyre, a kulacs üres volt.

- Csak nem megyen Szöllősy bácsi a bajtársaihoz vissza üres kulaccsal, gyerünk csak ide a legközelebbi korcsmába, és töltsük meg!

A kulacsot megtöltöttük, és mi is megittunk még 2x2 decit, és utána a közeli Borsiba vezető műút felé vettük az irányt, ahol el kellett válnunk. Mielőtt elváltunk volna, mondtam neki, hogy nekem rossz előérzetem van, és én azt ajánlom, hogy ne vonuljon messzire vissza, hanem lehetőleg mielőbb menjen vissza a családhoz, mert a családnak nagyobb szüksége van rá. A család ott maradt férfi nél-

kül. és négy leány ebben a zűrzavaros helyzetben apa nélkül sok veszélynek van kitéve. A helyzet úgy néz ki, hogy a háborút elvesszük. - Ne hagyja Szöllősy bácsi a családot magára!

Kezet fogtunk, ő Borsi, én pedig be a város felé vettük az irányt. Eközben dél már jócskán elmúlt.

Kényelmesen mentem a járdán, és amikor a Csörgő felé menő út sarkára értem, jobbkéz felől az úton egy csendőr jött felém, akiben Pálmay (Pléh) László cső.alhdgy.-ot ismertem fel, a Máramarosszigeti Csendőrszárnyparancsnokság egyik szakaszparancsnokát. Tisztelegtem és örömmel üdvözöltem, majd kérdeztem:

- Honnan jön az alhdgy. úr?

- Kassáról, a kórházból - válaszolta. - Te hová mégysz? - kérdezte.

- Tokajba - feleltem.

- Én is!

- Akkor gyérünk együtt!

És most már ketten folytattuk az utunkat. Mielőtt elértük volna a Fő utcát, hátunk mögött egy motorkerékpáros közeledett. Hozzánk érve megállt mellettünk, és akkor látnuk, hogy a motorkerékpáros Tamáska Endre cső. százados, máramarosszigeti szárnyparancsok. Neki is Sátoraljaújhelyen laktak a szülei, és ő is haza tartott. Kérdésére mondtuk, hogy Tokajba megyünk.

- Csak menjenek - válaszolta -, én is oda megyek!

Elértünk a dohánygyárig, ahol az út elkanyarodik Sárospatak felé, de nem volt szerencsénk, hogy valami jármű felvegyen bennünket.

- Gyérünk az állomásra - mondta Pálmay alhdgy.- Onnan biztosan fog indulni vonat, és akár személy, akár tehervonatra felszállunk, nekem elég volt a gyaloglásból.

- Nekem is! - válaszoltam.

Kimentünk a vasúti állomásra. Ott megtudtuk, hogy nemsokára fog indulni személyvonat Szerencs felé. A vonatban azt mondja Pálmay alhdgy.: - Én Erdőbényére való vagyok, és a családom már ott van, én nem megyek veled most Tokajba, hanem mivel Erdőbénye útba esik, leszállok és az éjszakát a családomnál töltöm. Csak holnap reggel fogok Tokajba bevonulni.

Ő Erdőbényén leszállt, én pedig Bodrogkeresztúron, és onnan gyalog Tokajba.

Késő este értem be Tokajba, ahol egy iskolában már csaknem az egész Máramarosszigeti Csendőr Osztályparancsnoksághoz tartozó csendőr legénység együtt volt. Egy nagyon kis töredéke nem érkezett

be. Másnap felesküdtünk az új kormányra és Szálasi Ferenc nemzetvezetőre.

Az eredeti terv az volt, hogy a Máramarosszigeti Csendőr Osztályparancsnokság állományába tartozó csendőrőrsökből egy önálló csendőrzászlóaljat szerveznek, és azt az oroszok ellen a Tisza vonalán fogják alkalmazni, illetve bevetni. Nagyon ésszerűen ez a terv meg lett változtatva, és az alakulatot ugyan a Tisza védelménél alkalmazták, azonban nem mint elsővonalbeli harci egységet, hanem megfigyelőként és tábori rendészet céljából. Ez a rögtönzött csendőrzászlóalj a szolgálati fegyverén kívül semmivel nem rendelkezett. Ilyen alakulatnak a jól felszerelt orosz csapatokkal szemben való bevetése öngyilkosság lett volna. Így a zlj. az Ó-Tisza és Tisza közötti széles árterületen Tiszadob - Taktaszada, Taktaharkány, Tiszaluc és az azokhoz csatlakozó községek sávjában biztosító és megfigyelői tevékenységet fejtett ki. A mi tábori őrsünk Tiszaluc községben nyert elhelyezést. A csendőrőrsöt vettrük birtokba, ami üresen állt, mert az őrs felsőbb parancsra már visszavonult.

Ebben a községben már csaknem odahaza voltam. Úgy ismertem a községet, mint a tenyeremet, és a benne lakóknak egy részét is, ami sokat segített a terepviszonyok megismeréséhez. A tábori őrs parancsnoka Domonkos László alhdgy. volt, előzőleg szakaszparancsnokom Mszigeten. Neki köszönhetem, hogy amikor Máramarosszigeten két német őrmestert az egyik vendéglőben lepofoztam, mert azt mondták, hogy „Ungarisches Schwein”, a két német átment az állomáson lévő csendőr parancsnokságra feljelenteni, ahonnan egy cső.alhdgy. bekísért a Szárnyparancsnokságra felelősségrevonás végett. Domonkos alhdgy. az előadásomból látta a helyzetet, és hazaküldött az őrsre anélkül, hogy a pofozási esetről a szárny- és oszt.pk hivatalosan tudomást szereztek volna.

Hiába laktak szüleim a szomszédos Hernádnémeti községben, nem volt lehetőség, hogy csak egy-két órára is haza tudjak menni, meglátogatni őket. Így végső elhatározásképpen az egyik ismerősömet, Priscák Dezsőt, akit még jóval a csendőrségi szolgálatom megkezdése előtt ismertem, kértem meg, hogy tudassa a szüleimmel, hogy itt a közelben vagyok. Szívesen vállalkozott rá, és az apám másnap tehenes szekéren megjelent Tiszaluc községben, a szekéren egy 50 literes boros hordó, egy sült pulyka, meg kolbász, hurka, töpörtyű. Ezen az estén a tábori őrs legénysége - sokan talán utoljára, sokan pedig megint csak sokára - részesültek ilyen disznótoros eszem-iszom főúri vacsorában.

Két nap múlva felsőbb parancsra mi is felszedtük a sátorfánkat, és tovább vonultunk Miskolc felé. A következő éjjel Gesztely községben aludtunk. Útközben Hernádnémeti község mellett haladtunk el, de kilépni a menetből nem lehetett, pedig szüleim és húgom ott integettek a műút mellett. Elszállásolás, parancskihirdetés és vacsora után az alakulat pihenőre tért azzal a parancssal, hogy szálláskörletét senki nem hagyhatja el, mert bármikor parancsot kaphat az alakulat a továbbmenésre. Szállásunkra érve - egy ismerős családnál, ahol ketten Bujáki Lajos prb.cső.-vel kaptunk szállást - mondtam Bujákinak:

- Öcsém, parancs ide, parancs oda, én hazamegyek a szüleimhez elbúcsúzni, mert úgy gondolom, hogy többé nem lesz alkalmam rá, hogy tőlük elbúcsúzzam. Ha véletlenül valaki keresne, te nem tudod, hogy hová mentem, és amit nem hiszek, de megtörténhet, hogy amíg én távol leszek, az alakulatot továbbmenés céljából riadóztatják, az én dolgaimat hagyd itt.

Azzal nekivágtam az alig három kilométeres útnak.

Hazaérve az édesanyám sírva fogadott, mert az addig pedánsan tartott lakásban teljes volt a felfordulás. Minden helyiségben német katonák voltak elszállásolva. Az első szobában - ahová rajta kívül nem nagyon volt szabad másnak belépni - egy német főhadnagy ült fel a tanyáját. A sok panaszra kissé ingerült lettem, de végül is megnyugtattam, hogy háború van, és ilyenkor nincsenek szabályok. Egész éjszaka tárgyaltuk a várható eseményeket, miközben elmondták szüleim, hogy már két tehenet kellett beszolgáltatni közellátás céljára, és most már csak egy tehén és egy harmadik éves növendék van, amit arra neveltek, hogy ha nősülni fogok, nekem adják, mivel a húgom is kapott annak idején. Nyugodjanak bele, mondtam, mert ezt mindekinek meg kellett tenni, akinek állatállománya van.

Értékesebb dolgaimat (gyűrűim, pisztolyom) otthagytam. Hajnalban, még sötétben, hurkával, kolbásszal és egy 5 literes korsó borral meg-
rakva visszaindultam Gesztely községbe. Bujáki prb.cső.-t még alva találtam.

- Kelj fel, Lajos! - és megráztam a vállát. - Nem keresett senki?

- Nem - válaszolta.

- Akkor jó! - feleltem. - De ne lustálkodj, hanem kelj fel, és mosd ki a szemedből az álmoságot, nesze, itt van a mosdóvíz!

Az asztalon talált zománcos ivóbögrét teletöltöttem a magammal hozott borból, és odanyújtottam neki.

- Tartsa meg az Isten a szokását, őrmester úr! Ilyen mosdóvizet minden reggel elfogadnék!

Az ébresztő a szokott időben történt, és miután a reggelit elfogyasztottuk, az alakulat útnak indult Miskolc felé. Sajószentpéter volt a következő pihenő, ahol éjjel megáludtunk. Másnap reggel a Munkácsi Csendőr Szárnyparancsnokság felszerelésének továbbszállítására önként vállalkozó csendőröket kerestek, mert a ruszin kocsisok - akár csak a mieink -, megszöktek. A kocsik valami fatelep vagy hasonló színjei alatt voltak, amíg a lovakat kiadták gazdáknak tartásra, és parancsot kaptak, hogy a telep udvarára a lovakat erre a reggelre mindenki hozza vissza. Ezekhez kellett kocsisok.

- Lajos - szoltam Bujákihoz -, akarsz velem jönni? Én már gyakoroltam Máramarosszigettől idáig, egy kis kényelmesebb utazás már ránk férne!

- Gyerünk, őrmester úr! - és máris indult az önként jelentkezett csoport felé, én pedig követtem.

Így történt, hogy kocsisokká vedlettünk a visszavonulás bizonyos szakaszán. Ennek a 15-20 fős csoportnak Fogarassi László főtörm. lett a parancsnoka, aki előzőleg a pusztakerepesi őrs parancsnoka volt. (Ahhoz az őrsőz tartozott az a cső. járőr (egy törzsőrmester, egy prb.cső., akit járőrszolgálat közben a partizánok megtámadtak, elfogták őket, és az erdőben meggyilkolták.) Fogarassit már a Munkácson teljesített prb. szolgálatom alatti időből ismertem. Annak idején sokat gépeltem neki a feljelentéseket, mert ő az írógépen csak pötyögtetett.

Lassan haladt a kis karaván az őszi ködös, esős időben. A lehető legrosszabb éjjeli elszállásolások közepette, mert mire estefelé beértünk egy községbe, a magyar és német alakulatok már minden helyet birtokba vettek. Sokszor csak a kamrában vagy istállóban jutott részünkre hely. Parancsnokunk se volt tiszt, és a csoportban egyedül beszéltem csak németül... Ettől eltekintve eleinte minden simán és zökkenőmentesen ment, mindaddig, amíg az élelmiszer kezdett fogyni, és felvételezésre nem volt lehetőség. Így az élelmiszeradagok egyre kisebbek lettek, ehhez járult még, hogy saját pénzünkön kellett élelmiszert vásárolni, és a pénzünk is rohamosan fogyott. Ez a csoport tulajdonképpen úgyszólván senkihez sem tartozott. Útközben magyar gazdasági hivatal nem volt, ahol a fizetésünket felvehettük volna, ezért a csoportban az elégedetlenség kezdte felütni a fejét.

Az egyik este egy kis faluban szálltunk meg, és szálláskeresés közben az utcán talákoztam egy ismerős tűzérral, aki az apsicai tűzérségi löszertaktárnál teljesített szolgálatot. Ez a löszertaktár a Felsőapicai Örskörlethez tartozott, parancsnoka Orsányi János főtörzsőrmester volt.

- Mit keres maga itt? - állítottam meg a tűzért.
- Itt vagyunk elszállásolva - válaszolta. - Vonulunk vissza.
- Hol van Orsányi? - kérdeztem.
- Ő nincsen már itt. Őt a Szent László hadosztályhoz vezényelték, egy szkv. a parancsnokunk. Ismerte őrmester úr Melcheréket? - kérdezte.

- Hát hogyan ismerém! Melcher Miksa főerdész jó barátom volt. Mi van velük?

- Melcherné a két lányával itt van velünk.
- És Melcher?
- Őt a partizánok meggyilkolták.
- Vezessen Melchernéhez - mondtam a tűzérnek -, beszélni akarok vele!

Melcherné összecsapta a két kezét, amikor az ajtóban megálltam.

- Szent Isten, Jóska! Hogy került maga ide?
- Hogy én hogy kerülök ide, az még csak érthető, de maguk hogy kerülnek ide?

- Üljön le, Jóska, majd elmesélem a történeteket!

- Ne haragudjon, most nem tudok leülni, mert még nincsen szállásunk, és mennem kell, mert a többiek várnak, de miután elszállásolunk és a lovakat elrendezzük, visszajövök. Egyébként Bujáki prb.cső.-vel vagyok itt.

Sokára sikerült szállást találnunk, de miután a lovakat is bekötöttük, és adtunk nekik enni, Bujákival visszamentünk Melchernéhez. Ő aztán elmondta azt a tragédiát, ami a családban történt, és amiért most itt vannak.

Az történt ugyanis, hogy kb. két hónap múlva, miután én Herécsre lettem vezényelve, úgy szeptember végén Szalai Gyula őrmester járőrvezető parancsnoksága alatt egy járőrt küldött ki Szigeti Miklós őrsparancsnok járőrszolgálatba, apsicai lőszerraktár és Melcher vadőrház útiránnyal, és az ellenkező irányba vissza. A járőrnek éjjel a nagypihenőt a vadőrháznál kellett volna megtartani. Ebben az időben már ezen a vidéken rendkívül erős partizántevékenység volt. Valamilyen oknál fogva a járőr a nagypihenőt a lőszerraktárnál tartotta meg, ezen az éjszakán a partizánok a vadászlatot megtámadták (állítólag egy Pálkus János nevű apsicai orosz fogságba esett, vagy szökött egy ruszin származású magyar katona vezetésével), és Melcher Miskát meggyilkolták. Szuronnyal szabályszerűen a padlóhoz szegezték. A ruszin cseléd lányt nem bántották. A szerencsétlenségben a szerencse az volt, hogy Melcherné a két gyermekkel ebben az időben

Nagybocskón az édesanyjánál tartózkodott, mert különben az egész család áldozatul esett volna. Könnyezve hallgattam Melcherné elbeszélését, hiszen a férje jó barátom volt. Télen együtt mentünk ki éjjel vaddisznóra, vagy szarvasra vadászni több esetben. Hajnalig beszélgettünk. Mielőtt elbúcsúztunk volna, kérdeztem, hogy mi az útirányuk. Azt mondta, hogy Tök községbe mennek, ahol az egyik tűzérnek laknak a szülei, és azután majd meglátják, hogy mi lesz, mennek-e tovább, vagy ott maradnak.

- Isten vezérelje magukat útjukon! - búcsúztunk el tőlük.

A mi útirányunk Balassagyarmat volt, ahová előzőleg talán az egész kassai VIII. csendőrkerület anyagraktára és felszerelése volt irányítva. Mielőtt Balassagyarmatot elértük volna, Örhegy nevű községben szállásoltunk be. Ott már az elégedetlenség a tetőfokára hágott, mert semmi élelmiszer nem volt. Közben tudomásunkra jutott, hogy a magyar ellátó oszlop és a csendőrségi gazdasági hivatal továbbvonult, és mint ahogy pestiesen szokták volt mondani, ott álltunk megfűződve. Se élelmiszerünk, se pénzünk. Másnap reggel vállalkoztam rá, hogy kocsival bemegyek Balassagyarmatra - az alakulat vesztegjen itt -, és megpróbálok a németektől, ha lehet, valamit vételezni. Az élelmiszeren kívül a kocsikenőcs volt a legfontosabb, bár minden fontos volt. Bujáki prb.cső.-vel mentünk a városba, és szerencsénk volt, mert mikor előadtam a német hadnagynak a kérelmemet, papírt adott, hogy írjam le, miből mennyit, illetve hány főre valót igényelek. Összeírtam, csupán a szekérkenőccsel volt bajom, mert sehogy se jutott eszembe, hogy mi a neve, végre az egyik őrmester megértette, hogy mit akarok, és ráírta a papírra. Nagy volt az öröm, amikor egy lovaskocsi rakománnyal beérkeztem hozzájuk. Pénz kivételével minden volt. Élelmiszer, cigaretta stb. Az eddigi elégedetlenség egy csapásra megszűnt.

A balassagyarmati vételezés alkalmával megtudtam azt is, hogy a csendőralakulatunk Sárvára költözött, mert a szovjet előretörés, amely elérte Szécsényt, közvetlenül veszélyeztette a Balassagyarmat térségében lévő ellátó alakulatokat. Így a mi csoportunk is Ipolyságon keresztül vonult Nyugat felé, és néhány nap múlva elértük Komáromot. Komáromba érve megkaptuk a parancsot, hogy kocsikat, lovakat és a kocsikon lévő felszerelést le kell adnunk. Egnapi pihenő után gyalogmenetben útbaindultunk Martonvásárra.

- Lajos - szóltam Bujáki prb.cső.-höz. - Vége az önálló úri életnek, újra besoroltunk a gyalogosok közé!

- Jóska bátyám, nagyon sajnálom azt a két szép fiatal pejlóvat, úgy a szívemhez nőttek, mintha mindég az enyémekek lettek volna!

- Én is sajnálom az én almásszürkémeket, de tudja fene, soha se rajongtam különösebben a lovakért. Annyi mindenesetre jó volt, hogy Sajószentpétertől Komáromig nem kellett az utat gyalog megtenni!

Martonvásár hemzsegett a katonai alakulatoktól. Ott beértük a Máramarosszigeti Csendőrszázadot. Egy fiatal csőhdgy. parancsot adott, hogy az alakulatnak szerezzek szállást, és ezennül én szálláscsináló leszek. A parancs az parancs, gondoltam, és Bujákival elindultunk szálláscsinálói működésünk megkezdésére. Először a hdgy.-nak foglaltam egy jó szobát. A család tiltakozott az igénybevétel ellen, de megmagyaráztam nekik, hogy sokkal jobban járnak, ha egy tiszt jön ide, és méghozzá csendőrtiszt, mintha egy raj magyar vagy német katonát fognak beszállásolni. Ezután minden akadály nélkül adták át a szobát. A házigazda később még meg is köszönte. Hasonló érvekkel sikerült mindenkinek szállást biztosítani, pedig a családoknak az igénybevett szobákra valóban szükségük lett volna. Mindég azzal szereitem le az ellenállást, hogy „jóemberek, én tudom, hogy maguknak szükségük van a szobára, de háború van, és az a sok fáradt csendőr és katonának nem aludhat az utcán a szabad ég alatt”, és ez hatott az emberekre. Ebben egyébként is már volt tapasztalatom a felvidéki bevonuláskor. Már befejeztem a szálláscsinálást, és magam is elindultam Bujákival a szállásunkra. Egy pocsolyát akartam megkerülni, amikor egy őrmesterbe botlottam. Egymásra néztünk és örömkialtással öleltük meg egymást.

- Ferikém!

- Jóska! Hogy kerültél ide? - kérdeztük egymástól. Az őrmester Monori Ferenc cső. őrmester volt, akivel együtt vonultunk be 1940-ben Máramarosszigetre, és együtt szolgáltunk három évig Bárdfalván (Berbesti). Később Monori őrm. az aknaszlatinai hegyivadász zlj.-hoz Ukrajnába tábori csendőri szolgálatra lett vezényelve, és így egymásról sokáig nem tudtunk.

- Ferikém, van már szállásod? - kérdeztem.

- Nincsen - felelte. - Éppen most megyek keresni szállást.

- Ne keress semmit! Gyere az én szállásomra, van ott hely a te részedre is! És miután újra összehozott a sors, ezután nem válunk el egymástól! Nem tudjuk, hogy mit hoz a jövő, ha bármelyikünk túléli ezt a vihart, legalább hírt tud vinni a hozzátartozónak, hogy mi történt a másikkal.

Másnap elosztzkodtunk a közgazdálkodás megmaradt vagyonán. Az összvagyonból személyenként 3 kilogramm zsír jutott. Semmi más. A vagyon többi részét útközben felélték. A rám eső részt Szilágyi Károly cső.-nek kérésére átadtam. Szilágyi és Nyáry Sándorné - aki Felsőapsán a Kárpátia Vendéglő tulajdonosa volt - Nyáryné unokahugát vitte magával, illetve menekítette Nyugat felé. A nőnek volt egy törvénytelen kislánya, és Felsőapsán Szilágyihoz csatlakozott. Mivel Szilágyi pénzhiányban szenvedett, a vagyonrészesedésből nekem jutott zsírt ingyen átadtam neki, mondván:

- Jól van Karcsi! Több is veszett Mohácsnál! Ezzel már se gazdagabb, se szegényebb nem leszek. Fogyasszatok el jó egészséggel!

7. fejezet

A Martonvásárra beérkezés utáni második nap délelőttjén a kastélyépület udvarán sorakoztatták fel a századot. Létszámolvasás és létszámbejelentés után az egyik tiszt felolvasott egy parancsot, hogy harvan önként jelentkezőre van szükség, akik még a mai nap folyamán útbaindulnak Budapestre. A jelentkezők csendőri rendfokozattól felfelé lehetnek, prb.cső.-k nem. Amennyiben nem lenne annyi önként jelentkező, úgy ő fogja kiválogatni a megfelelőket. Vontatottan indult az önként való kilépés, mert mindenki latolgatta magában annak előnyös, vagy hátrányos voltát. Már vagy huszan álltak szemközt velünk, főleg őrmesterek, amikor egymásra néztünk Monorival, és a következő pillanatban mi is csatlakoztunk az önkéntesekhez, és ezzel vállaltuk a sorsunk későbbi rendezését. Végre megtelt a létszám. Nem sokkal több maradt a sorban, mint mi, akik kiléptünk. Elköszöntem Bujáki prb.cső.-től, és nemsokára buszra ültünk, ami bevitt bennünket Budára a Naphegy térre. A Goldberger-féle villa előtt szálltunk le az autóbusról, mert a villában szállásoltak el minket. Itt tudtuk meg, hogy mi a „Nemzeti Számonkérő Szék” karhatalmi százada vagyunk.

- Hát ez meg mi a fene? - kérdeztem Monorit. - Erről most hallok először, hogy ilyen is létezik.

- Én se tudok többet - mondta Monori -, majd meglátjuk, hogy mi az ördög ez!

A villa udvarán sorakozás és elosztás, különböző beosztásokra való kijelölés (szolgálatvezető stb.). Szakaszparancsnokunk, Perlaki Imre

főhadnagy mutatkozott be, aki tájékoztatta az alakulatot, hogy mi az alakulat kötelessége, és milyen tevékenységet fog a század végezni. Ez a tevékenység szorosan kapcsolódik a csendőrségéhez. Az oroszokhoz átállni szándékozó alakulatok lefegyverzése, az oroszokkal együttműködő politikusok, zsidók, kommunisták, szociáldemokraták, a megtévesztett honvédtisztek és szimpatizánsok elfogásához karhatalmi erőt adni, valamint az NSZSZ gépkocsiparkjának őrzése, és a Nemzeti Számonkérő Székhez tartozó épületekhez őrségadás. Ezek a tevékenységek valóban egybeestek a csendőrség szolgálatával, és ebből következően mindenki olyan becsülettel végezte a rábízott feladatot, mintha kint az őrsőn közbiztonsági és nyomozó szolgálatot végzett volna. Sőt, a jelen helyzetben nemzervédelmi és nemzetmentő szolgálatot is végztünk. Az teljesen mellékes volt, hogy ezt a szervezetet minek nevezték, annál is inkább, mert a NSZSZ-nek a parancsnoka Órendy Norbert csendőr ezredes volt. Itt ismertem meg Szatmáry K. századost, Radó Endre szds.-t és Balassa Bálint fhdgy.-ot. (Radó és Balassa mártírhalált halt Rákosi és bandájának bitófáján, úgyszintén Órendy Norbert is. Szatmáry Károly szds. emigrációban él, valamint Perlaki fhdgy. is.)

Eleinte nem sok dolgunk akadt a lefogások terén, és szolgálatunk csaknem kizárólag őrségadásra korlátozódott, de ahogy a napok múltak, úgy szaporodott a busszal való kirándulásunk is. Sőt, ahogy a szovjet csapatok közeledtek a főváros felé, illetve teret nyertek a főváros irányában, munkánk megszorodott, és alig volt nap, hogy valahol lefogásokat ne kellett volna végezni. Az úgynevezett Békepárt vezetését Bajcsy-Zsilinszky Endrével az élén, Tartsay századost és társait, Kövágó József honv.szds.-t stb. Nem kevésbé a munkaszolgálatból megszökött zsidók elfogását, akik a Hungarista Párt hamisított igazolványaival követtek el gyilkosságokat, főleg a Hungarista Párt tagjai ellen. Dálnoki Miklós Bélának és Faragho Gábornak, a csendőrség volt felügyelőjének az oroszokhoz való átállása után a propagandának bedőlt néhány honvédtiszt hazaellenes működését rövid időn belül sikerült felszámolni, és a Margit körüti fogházba helyezni őket.

Időközben a szovjet csapatok Budapest felé tért nyertek, és ahogy közeledtek Budapest felé, a partizánkodás élénkült. Az egyik decemberi délelőtt ötvenen hirtelen parancsot kaptunk az indulásra. Egy partizán csoportot kellett felkutatni és lefogni, akik a megállapítás szerint éjjel a szovjet csapatoknak fényjelzést adnak, valahonnan a budai szőlőkből. Talán egy vagy két órai buszozás után a Hűvösvölgyön keresztül elértünk egy szőlős részre, és azt a szőlős és gyü-

mölcsös területet körbefogtuk, mint annak idején egy békés körvadászaton, hogy a területet teljesen át tudjuk fésülni. A kör már egészen összeszűkülte, és egy kis borház-szerűség körül tömörültünk. Nem is borház volt, hanem csak egy kamra, ahová nyáron a szerszámokat berakták. Kívülről nem látszott semmi. Az egyik csendőr vállával benyomta az ajtót, és egy sárpadlójú helyiségbe léptek, amelynek közepén egy asztal volt. A sárpadló szép simára fel volt mázolva, azonban az asztal alatt tompán döngött. Eltolták az asztalt, és a helyén a földet egy csendőr a szuronyával végigvágta. Egy letapasztott ajtót találtunk, ami egy földalatti üregbe vezetett. Felemelve az ajtót, hatalmas bűz és melegség áramlott fel az üregből, amelyben egy keskeny falétra volt a falhoz támasztva.

- Azonnal jöjjenek fel, akik lent vannak! - kiáltott le Perlai fhdgy. az üregbe, ami teljesen sötét volt.

Semmi nesz vagy mozgás nem volt észlelhető. Újra lekiáltott, de újra nem volt eredménye. Erre az egyik csendőr meggyújtott egy füstgyertyát, és ledobta a nyílásba. Kis idő múlva köhögve, könnyezve megjelent egy borzas emberi fej, amelyet hajánál fogva egy csendőr elkapott, és kihúzta a lyukból. A ház melletti üres területen hasra fektette a körön belül, amelyet a kintlévők alkottak. Egymás után bújtak elő a pince lakói, férfiak és nők vegyesen, köhögve és könnyezve a füstgyertyától. A legtöbbjük mezítláb feküdt a fagyos földön. A csendőrök pokrócban felhordták a pincéből a sok konzervet, fegyvereket, pisztolyokat, és az elemmel működő lámpákat, amivel a fényjelzéseket adták az oroszoknak, vagy partizán társaiknak. Az elfogottak kivétel nélkül mind zsidók voltak. A fegyverek és konzervek orosz és amerikai gyártmányúak voltak.

Az elfogottakkal minden tárgyat, ami náluk volt, két csendőr egy sapkába dobáltatott, aztán mindegyik kapott egy pokrócot, és a pincéből felhordott dolgokat kivitték az autóbuszra. A náluk lévő tárgyaknak a sapkába való dobálásánál az egyik csendőr nevemet kiáltja, és rámutat az egyik fekvő zsidóra.

- Gyere ide, nem ismered ezt a zsidót? - mutat az egyik fekvő zsidóra. Meglepve ismerem fel benne Hoffman Pinkász felsőapsai zsidót, akinek én kézbesítettem ki annak idején a deportálás előtti napon a behívójegyet munkaszolgálatra, s így ő a deportálástól megmenekült.

- Pinkász! - kiáltottam rá. - Az anyád Máriáját! Hát hogy kerülsz te ide, mit keresel te itt? Neked munkaszolgálatra kellett bevonulnod Máramaroszigetre!

- Itt vagyok, őrmester úr - válaszolta.

- Azt látom, hogy itt vagy, de hol kellene neked lenni? Így háláltad meg az én jószívűségemet, hogy megmenekültél a deportálás-tól, hogy partizánként kerülj újra a szemem elé?

Időközben a többi zsidó már csendőri felügyelet alatt rakta pokrócokba a felhordott holmit és vitte a buszra.

- Na, lódulj te is! - mondtam neki.

- Fogjad a pokrócot, és gyerünk a buszhoz!

Fele úton letette a cuccot.

- Mi az - kérdezem -, nehéz?

- Nem nehéz, de nagyon fázik a lábam.

És tényleg olyan vörös volt a lába a hidegtől, akár a pecsenye.

- Na, tedd le és pihenj, bár nem érdemled meg! Vegyél ki a pokrócból egy pár csizmát, és húzd fel a meztelen lábadra, mert le-fagy a körmöd!

És azzal egy pár csizmát, amiben a lába ugyan kalákát járt, odalöktem neki. Gyorsan felhúzta - nem kellett neki síkport használni - és máris nógattam, mert a többiek már vártak ránk. Budára érve az egész társaságot átadtuk a Margit körüti fogháznak további eljárás végett. Bár a háborús törvények szerint ott a helyszínen kellett volna velük végezni, mint ahogy azt az oroszok csinálták, nemcsak a parti-zánokkal, de az elfogott Wehrmacht, vagy SS-katonákkal is. Mindene-setre ezek az elfogott zsidó partizánok túléltek azt az oly kegyetlen-nek lefestett nyilas időszakot.

Alig pihentük ki magunkat, amikor hajnalban a sötétben újra buszra ültünk és indultunk Pestre. Ez alkalommal a svéd követség épületénél kötöttünk ki. Legnagyobb csendben körülfogtuk a követség épületét. Csak a parancsnokok tudták, hogy kiket keresnek, vagy mit akarnak ott. Mi követnük a parancsot és utasítást, amit kaptunk. Mindegyikünk tudta, hogy ok nélkül semmi sem történik. Egy csendőrrrel egy bérház udvarában kaptunk beosztást a figyelésre. Az a rész a követség melléképülete lehetett, mert a fal a tető ereszéig alig volt magasabb, mint a bérház második emelete. Nemsokára, ahogy elfoglaltuk figyelő helyünket, a tető alatt a cserepek résein át fény szűrődött ki. Ekkor már a követség bejárata felől hangok hallat-zottak.

- Te - szoltam a társamhoz - a padláson fény gyúlt ki, legyünk készen, mert lehet, hogy erre fognak szökni a keresettek! Ha az „állj” kiáltásra a szökevények nem állnak meg, minden további nélkül

tűzeljél! De nem történt semmi. Kis ideig vártunk. Minden csendes maradt.

- Figyelj ide - szoltam a társamhoz -, én megnézem, hogy mi az a fény a padláson. Híres famászó voltam fiatal koromban. Ezen a fal mellett lévő fán felkúszok a tetőig, és megnézem, mi az a világo sság ott. Készítsd elő a géppisztolyodat! Én a tetőn betöröm a cse-
repet, és ha tudok, bemegyek a padlásra, és meggyőződöm, miért
gyűlt ki az a fény.

A következő pillanatban, mint a macska, már másztam is a fán. Pillanatok alatt elértem a tetőt. Géppisztolyom tusával betörtem né-
hány cserepet, és a két lécz között derékmagasságban beugrottam a
padlásra, de a következő pillanatban csaknem gyökeret vert a lábam
a látottaktól. A gyér világosságban, ameddig a szemem ellátott, zsú-
folva volt zsidókkal, férfiak, nők és gyermekek. És az a temérdek
kartondoboz, amik a tető gerincéig, voltak egymásra rakva, való-
színűleg élelmiszer! Amikor engem megláttak a padláson, eszet vesztve
menekültek az ellenkező irányba, gondolván, hogy a csendőrök meg-
lepték az épületet. Őszintén mondv a, pillanatnyilag nem tudtam, mit
csináljak a nemvárt helyzet láttán. Amikor meglepetésemből felocsúd-
tam, elkiáltottam magam:

- Mindenki le az udvarra!

Mielőtt a zsidók is észbe kaptak volna, hogy csak egyedül va-
gyok, gyorsan visszamásztam, ki a tetőre, és onnan a földre, ahol a
társam már izgatottan várt.

- Hinnye, a hétszázát! - mondtam neki. - Erre a kalandra könny-
nyen ráfizethettem volna, ha valamelyik zsidónak eszébe jut, hogy
hátról leüssön!

Úgy látszik, a követség nem nyitotta ki a kaput, vagy nem adta
ki a keresett személyeket, mert nemsokára szolt a síp a bevonulásra.

Karácsony előtt még egy ilyen nagyobb szabású akciót bonyolított-
unk le. A szoc.demeknek a székházát vettük körül. Ez már egy ko-
ra reggeli órában történt, de az ürgék, úgy látszik, idejében megne-
szelték a köze lő veszélyt, és egy részük, mielőtt az épületbe benyo-
moltunk volna, csapot-papot otthagya elmenekült. Az épület teljes át-
kutatása után csak néhány fazont sikerült nyakon kapni. Ez volt ta-
lán az utolsó nagyobb szabású lefogási tevékenységünk.

Karácsony hetében voltunk. A világ kereszténysége a Megváltó születésének ünnepére készült, és amíg Amerika és a világ álkereszténysége habzsolta az életet, addig az európai kereszténység védőbástyáját a minden emberi formájából kivetkőzött, istentagadó szovjet hadsereg ostromolta. Magyar földön folyt a vér, mint annyszor történelme folyamán. Száz- és százezrek zsúfolódtak össze a főváros területén, akik az ország más területéről menekültek el a barbárok elől, kevés moryójukkal hátukon, otthagya őseik földjét, élenük küzdelmeinek gyümölcsét, mentvén csupán pusztá életüket. Az óvóhelyekké előléptetett pincékben a primitív ősemlék életénél is primitívebb életet élők között aratott a halál. Amíg a főváros körül szakadatlanul dörögtek a szovjet ágyúk, addig a levegőből az ál-keresztény és az ál-humanista Rooseveltt és Eisenhower katonái az amerikai-angol bombázókról szakadatlanul szórták a legnagyobb méretű bombákat a főváros területére, nem kímélve se Istent, se embert. A bombázásoktól összeomlott pincék maguk alá temettek tíz- és tízezer ártatlan férfit, nőt és gyermeket.

Budapest népe 1944 karácsony hetében nem a békesség királya, a Megváltó születésének ünnepére, hanem nagypéntekre, a meghalásra készült. Az ágyúk dörgése, bombák robbanása, géppuskák kerepelése között, reményt vesztetten, kétségbe esve nem a szent karácsony eljövételét, hanem sorsuk végzetes beteljesedését várták.

December 24-én különösen élénk volt a Naphegy tér. Autók száguldoztak, lőtás-futás, pakolás, mintha menekülés lett volna. Az is volt. Az NSZSZ pakolt, hogy Dunánúlra tegye át a székhelyét. Ezen a napon szálláskörletünkben tartózkodtunk, kivéve azokat, akik az őrséget adták. Az időt kártyázással próbáltuk agyonütni az indulásig, mert reggel megkaptuk a parancsot, hogy a karhatalmi alakulat zöme áttelepül Sárvárra, és csak egy kis részleg fog itt maradni, akik már előre ki lettek jelölve.

Tudott dolog, hogy a szerencsejáték szigorúan tiltva volt. Saját magamat illetően a huszonegyezést fiatal koromban se szerettem, mégis, amikor az egyik szobában 5-6 csendőr ezt játszotta, hozzájuk csatlakoztam. Úgy látszik, a szerencse istennője kegyébe fogadott, mert bár életemben nem sokat kártyáztam, de ha mégis, csak vesztettem. Most azonban már az első partiban nyertem. Az egyik cső. meg is jegyezte, hogy a zsidó is megverte a fiát, amikor először nyert. Az igaz, válaszoltam, de nem azért mert nyert, hanem mert keveset

nyert. Az osztók egymásnak adták az osztást, mert a bankot mindig kiűtötték. Végül rám került sor. Betettem egy pengőt a bankba, az első bankot ütött, befogtam. A következő is hasanlóan. Mire körülment a játék, a bankban 20-25 pengő volt. Rendkívül jól jártak a lapjaim. Alig telt el egy fél óra, előttem egy halom pénz volt, 10, 20 és 100 pengősökben. Na, gondoltam, most már elég a játékból, és ha jön egy király vagy hetes, kiretirálok. Tudták ezt a többiek is, és erőteljesen ütötték a bankot. Néhány százas elúszott, mire ki tudtam retirálni, de így is több mint ezer pengő tiszta nyereséggel távoztam.

Sötét este lett, mire a busz előállt, és megkaptuk a parancsot a felszállásra. Felszedtük kevés motyónkat, egymásra raktuk a busz hátulján, és elfoglaltuk a kijelölt helyeinket. Már indulásra vártunk, amikor Perlaki fhdgy. megjelent a buszon és egyenesen oda tartott, ahol mi ültünk. Rámutatott Gulyás Márton törm-re, Monori örm-re és rám, mondván:

- Maguk szálljanak le, és adják át helyeiket a szds. úrnak és feleségének! Maguk itt maradnak! A holmijuk maradjon a buszon, mert a busz Sárváron kipakol, és visszajön magukért.

Leszálltunk. Csak a géppisztolyunk maradt a nyakunkban.

- Ez jól kiszúrt velünk! - szólt Gulyás Marci, akit én próbacsendőr koromból Munkácsról ismertem.

- Úgy látszik, a begyében vagyunk - válaszolt Monori.

Pár perc múlva a busz elindult, és mi hárman ottmaradtunk a járda szélén, mint három kitagadott, szent karácsony estéjén.

- Gyerünk vissza a szállásunkra - mondta Gulyás Marci.

Elindultunk a sötét épület felé. Útközben egy gondolatom támadt.

- Gyerekek! - szóltam hozzájuk - Mit szólnátok hozzá, ha átmenénk Pestre, tele vagyok dohánynal, és ha már itt kellett maradnunk, megpróbálnánk egy karácsony estét rendezni magunknak? A cehet én fizetem!

- Nem megvetendő ajánlat - nevetett Gulyás Marci -, én benne vagyok!

- Akkor gyerünk - feleltem, és nekivettük az irányt Pestre.

Pestre érve Gulyás kérdezte, hova menjünk.

- Az Emkébe! - válaszoltam.

Az Emke zárva volt. Megpróbálkoztunk még néhány helyen, de sikertelenül, mert mindenütt zárva voltak nemcsak az üzletek, de az éttermek is.

- Próbálkozzunk valami kisebb lebujjal! - ajánlotta Monori.

De azoknál se volt szerencsénk. Kalandozásaink közben a Veres Pálné utca sarkára értünk, a Makkhetes vendéglőhöz, de az is zárva volt. Megálltunk tanakodni, hogy menjünk-e tovább, vagy vissza Budára, és feküdjünk le éhesen. Eközben egy nő haladt el mellettünk, egyenesen a bejáratnak tartva. Utána szóltunk, megállítottuk és kérdeztük tőle, hogy kinyit-e egyáltalán a vendéglő.

- 10 órakor - válaszolt a nő.

Megkopogtatta az ajtót, és valaki beengedte.

- 3/4 10 - néztem a karórámra. - Sétáljunk egy rövidet addig! - ajánlottam.

Pontosan 10 órakor az ajtónál voltunk, és pár perc múlva kinyitották az ajtót. Halvány világosság derengett csak a teljesen elsötétített ablakú étteremben. Egy kisebb helyiségben foglaltunk helyet. A pincérnő közölte, hogy nincsen nagy választék az ételekben, és személyenként fél liter bort lehet kiszolgálni. Közben polgári személyek is érkeztek az étterembe, sőt nemsokára a zenészek is betoppantak. Fél óra se telt bele, az étterem megtelt vendégekkel, nők, férfiak vegyesen. Valószínűleg így akartak adózni a betlehemi kis Jézusnak. A pincérnő kihozta a megrendelt vacsoránkat és félliter bort személyenként. De mi volt az a farkasok módjára kiéhezetteknek? Magamhoz inttem a pincérnőt, és egy százpengőt a kezébe csúsztattam, közben mondtam neki, hogy ha lehet, hozzon még egy adagot.

- Legyenek egy kissé türelemmel, örmester úr! - mondta a pincérnő. - A nagyteremben ülő vendégeimet kiszolgálom, és azután visszajövök magukhoz. Most elviszem innen az üvegeket és a tányérokat, mintha még nem lertek volna kiszolgálva. Valóban, miután a másik teremben lévő vendégeket kiszolgálta, anélkül, hogy szóltunk volna, hozta részünkre a másik vacsorát és a második fél liter bort fejenként.

- Ha nem utasítja vissza, hozzon magának is egy poharat, és igyon meg egy pohár bort! - ajánlottam Vicának, mert ez volt a neve a pincérnőnek.

És Vica beleegyezett, sőt ha az ideje engedte, szívesen velünk maradt.

A zenekar hol hallgatott, hol az akkori divatnak megfelelő nótákat játszott, asztaltól asztalhoz ment a primás, hogy mindenkinek eleget tegyen, de főleg, hogy a vendégek zsebéből kimuzsikálja a dohányt. Odajött hozzánk is, és kérdezte, hogy a tiszthelyettes urak - jól felavandzsáltunk! - melyik nótát szeretnék, hogy elhúzza. Bemondtam neki egy akkor divatban lévő nótát, amit el is daloltunk hozzá.

Fizetségül ő is kapott egy százast. Nálunk is beigazolódtott a közmondás: „könnyen jött, könnyen ment”. Ha Vica nem volt igénybevéve, akkor hozzánk csatlakozott, és egyesével hozta részünkre a bort, amit újból százassal honoráltunk meg neki. Már elmúlt éjfél, amikor egy csendőr és egy nő léptek a terembe. A csendőrben Berze János lovascsendőr őrmestert ismertem fel, akivel együtt végeztük 1942-ben Makón a járőrtárs iskolát.

- Szervusz Jancsi! - kiáltottam felé. - Honnan a csodából kerülsz ide?

- Itt vagyok Pesten! - válaszolta.

Bemutattam Gulyás Marcinak és Monorinak, ő pedig bemutatta a hölgyet mint a menyasszonyát.

- Ha nem utasítjátok vissza, üljetek le a mi asztalunkhoz!

Vica máris ott termett, mert látta, hogy szakmabeli érkezett, és két széket helyezett az asztal mellé.

Amíg vacsoráztak, elmondta, hogy az iskola után Kiskunhalasra került, és most itt van Pesten, egyébként Gödöllőre való.

- Te mi újságot tudsz? - kérdeztem, miután befejezték a vacsorát.

- Semmi jót - válaszolta. - Nagyon benne vagyunk a buliban. Nem sok jót tudok jósolni a jövőt illetően.

- Így igaz, Jancsi, ahogy mondod. Ki tudja? Talán az utolsó karácsonyunk.

A primás látva, hogy új vendég érkezett az asztalunkhoz, visszajött, hogy Berzének is húzzon egy nótát, de Berzének nem jutott eszébe semmi.

- Na - mondtam a primásnak -, húzd el, hogy:

„Honvédek állnak a Kárpátok ormán,

Védik a legszebb Hazát,

Bajtárs, imába foglalom a neved,

Hű szívvel gondolok rád.

Bajtárs, előre, ma olcsó az élet,

Jöjjön a legszebb halál!

Bajtárs, talán már csak öt perc az élet,

Öt perc, de győzni muszáj!”

Újra egy százast húztam a vonóba, mire a primás magától rákezdte, hogy:

„Ébredj Magyar, az ősi föld veszélyben,

Elvész a fajtánk, hogy ha nem merünk!” stb.

Fizetségül ő is kapott egy százast. Nálunk is beigazolódott a közmondás: „könnyen jött, könnyen ment”. Ha Vica nem volt igénybevéve, akkor hozzánk csatlakozott, és egyesével hozta részünkre a bort, amit újból százassal honoráltunk meg neki. Már elmúlt éjfél, amikor egy csendőr és egy nő léptek a terembe. A csendőrben Berze János lovascsendőr őrmestert ismertem fel, akivel együtt végeztük 1942-ben Makón a járőrtárs iskolát.

- Szervusz Jancsi! - kiáltottam felé. - Honnan a csodából kerülsz ide?

- Itt vagyok Pesten! - válaszolta.

Bemutattam Gulyás Marcinak és Monorinak, ő pedig bemutatatta a hölgyet mint a menyasszonyát.

- Ha nem utasítjátok vissza, üljetek le a mi asztalunkhoz!

Vica máris ott termett, mert látta, hogy szakmabeli érkezett, és két széket helyezett az asztal mellé.

Amíg vacsoráztak, elmondta, hogy az iskola után Kiskunhalasra került, és most itt van Pesten, egyébként Gödöllőre való.

- Te mi újságot tudsz? - kérdeztem, miután befejezték a vacsorát.

- Semmi jót - válaszolta. - Nagyon benne vagyunk a buliban. Nem sok jót tudok jósolni a jövőt illetően.

- Így igaz, Jancsi, ahogy mondd. Ki tudja? Talán az utolsó karácsonyunk.

A primás látva, hogy új vendég érkezett az asztalunkhoz, visszajött, hogy Berzének is húzzon egy nótát, de Berzének nem jutott eszébe semmi.

- Na - mondtam a primásnak -, húzd el, hogy:

„Honvédek állnak a Kárpátok ormán,

Védik a legszebb Hazát,

Bajtárs, imába foglalom a neved,

Hű szívvel gondolok rád.

Bajtárs, előre, ma olcsó az élet,

Jöjjön a legszebb halál!

Bajtárs, talán már csak öt perc az élet,

Öt perc, de győzni muszáj!”

Újra egy százast húztam a vonóba, mire a primás magától rákezdte, hogy:

„Ébredj Magyar, az ősi föld veszélyben,

Elvész a fajtánk, hogy ha nem merünk!” stb.

Mindenki együtt énekelt, a nagyteremben lévők is. És ebben a pillanatban talán senkinek se jutott eszébe, hogy amíg itt mulatnak, a fronthelyzetben nagy változás történt, amely meghatározta sorsuk beteljesedését.

Hajnal 4 óra volt, amikor az utolsó vendég is elhagyta az éttermet, közöttük mi is. Elkészönnünk Berze Jancsitól és a barátnőjétől, és nekivettük az irányt Budára a Naphegy térre. Az ottmaradt bajtársak még aludtak, csak a konyhában volt mozgás, ahol a két szakács készítette a zupát.

December 25-e, karácsony napjának reggele volt. Nyomasztó hangulat. Balassa Bálint fhdgy. jött azzal a hírrel, hogy az elmúlt éj folyamán az oroszok elfoglalták a bécsi műutat, és ezzel elvágták az összeköttetést Budapest és a Dunántúl között, így az autóbusz nem valószínű, hogy értünk visszajön. Tehát úgy kell berendezkednünk, hogy mi bent maradtunk a gyűrűben.

- Jól nézünk ki - válaszoltam. - Itt maradtunk semmi nélkül, mindenünk elment a busszal, egy törülközőn és a borotválkozó készleten kívül semmink sincsen.

Néhány napi semmittevés után megkaptuk a parancsot a várba való bevonulásra, mert a Naphegy téren már nagyon veszélyessé vált a helyzet. A vár nagyobb biztonságot nyújtott, és a mi töredék csoportunkat egy másik csendőrcsoporttal egészítették ki, illerve helyezték harcképes állapotba, mert most már harci alakulat lett minden alakulat. A várban új parancsnokot kaptunk Nagy-Zsombor Lajos csőszds. személyében. Alakulatunk a kormányzói lakosztályt foglalta el, amely már eléggé megrongált állapotban volt, de még védelmet nyújtott. Az ellenkező szárnyon a németek rendezkedtek be, ahol az első emeleten a lovaik kaptak elhelyezést. A kormányzói lakosztály egyik szobájának szekrényében Horthy kormányzó úr köpenye volt felakasztva. Valószínűleg ottfelejtették. A földalatti helyiségekben a „Kormányzó-helyettes”, „Horthy Istvánné” felíratú címkékkel ellátott ládák sorakoztak. Az üveg vitrinben a kormányzó úr összes kirüntetései, a kormányzói család értékes tárgyai, és Horthy István kormányzó-helyettes szobormodellje. Az alagsorban volt berendezve egy fogda, amelyben néhány honvédtiszt, közöttük egy százados volt elfogva. Ezeknek az őrzése is a mi feladatunk volt. A bombázás szünet nélkül tartott, és vár területén lévő épületek súlyos károkat szenvedtek. Az ablak nélküli épületeket már használni nem lehetett, ezért a földalatti termekbe és folyosókra költöztünk.

1945.január elején egy német páncélos fhdgy. jött hozzánk, és csendőröket kért az alakulatuk feltöltésére. Nagy-Zsombor szds. vagy húszunkat jelölt ki a németekhez való vezénylés céljából. A fhdgy. nagyban magyarázta, hogy H.Wildenbruck vezérőrnagy milyen nagy-szerű stratégia, amiből rajtam kívül senki se értett egy szót sem, én se sokat. Azonkívül egy cseppet sem voltunk elragadtatva a németek-hez való vezényléstől, és mint a megvert kuvaszok kullogtunk a né-met után. A németekhez érve mondták, hogy öltözzünk át német egyenruhába. Mi ezt megtagadtuk. Mondtam a németnek, hogy mi csendőrök vagyunk, és mi csak saját egyenruhánkban harcolunk. A német magunkra hagyott, és még aznap délután egy másik tiszt visszavezetett bennünket egy másik magyar alakulathoz, amit örömmel fogadtunk. Ez az alakulat a testőrlaktanyában és a hadi múzeum alagsorában volt elhelyezkedve. A századparancsnok Kacskovics Balázs cső. százados volt. Kacskovics szds. a makói járőrtárs iskolán szakasz-parancsnokom volt, és így ismerősként üdvözöltük egymást. Ez az ala-kulat is harcoló csendőralakulat volt. Ennél az alakulatnál, jobban mondva harci egységnél már állandó szolgálat volt. A támaszpontok biztosítása és a felderítő járőrszolgálat szinte minden időnkét igénybe vette. 12 órai támaszponti szolgálat után csak 6 órai pihenő volt, sokszor még annyi sem. A támaszpontokon a váltás mindig este, ső-tétédés után és hajnalban, a világosodás előtt történt, mert az oroszok a legkisebb mozgásra is összpontosított aknavető tüzrelvvel válaszoltak.

A mi támaszpontunk a Batthyány u. és vele szomszédos utca háromszögének a sarokháza volt, amely egyenesen a Vérmezőre nyílt. Ennek az ablakába volt felállítva egy nehézgéppuska. A ház külső része megerősítve páncéllemezzel és homokzsákokkal. Az ablakból re-mek kilövés volt a Vérmező felé nyíló utcára. Tökéletesen úgy, hogy ott az ellenség se nappal, se éjjel nem mozdulhatott meg. A tám-pont védőinek, főleg éjjel, úgyszólván leülni sem volt szabad, nehogy elaludjunk. Állandó harci készségben kellett lennünk. Éjjel állandóan kaptunk ellenőrzést, hol németektől, hol a mi alakulatunktól. A mi támpontunk hárcsoportjának Monori őrm. volt a parancsnoka, helyet-tes pedig én. Mi állandóan együtt mentünk felderítő járőrszolgálatba is. Ez a támaszpont rendkívül fontos és veszélyes volt, mert ez ural-ta a Vérmező felé eső terepet, és ez volt az alapja a Bécsi kapu védelmének a Vérmező felől.

Mindnyájan tudtuk, hogy ezt a támaszpontot az oroszok előbb, vagy utóbb meg fogják semmisíteni, mihelyt felfedezik a fontosságát, ami szerintünk is csak napok kérdése volt. És abban is biztosak vol-

tunk, hogy mindnyájan ott fogunk pusztulni, mert a parancs úgy szólt, hogy a támpontot feladni nem lehet, a támpontot védeni kell az utolsó töltényig. Ebben a helyzetben legbiztosabbnak látszott a halál, vagy ami még ettől is rosszabb, ha valamelyikünk életben talál maradni, Szibéria. De az is lehet, hogy egy bombatámadás élve temet el mindnyájunkat. (1945. májusában elmentem megnézni a helyet. Nemcsak az az épület, de a környezők is romokban heverték.)

Az oroszok éjjel-nappal támadtak. Időközben a német és magyar alakulatok Pestet kiűrtették. A hidakat a németek felrobbantották, hogy a pesti oldalról való lerohanást kiküszöböljék. Gigászi küzdelem folyt a még megmaradt Budáért, amelyet az oroszok minden oldalról tűz alatt tartottak, elvágva a védőket és az óvóhelyeken összezsúfolt lakosságot minden szolgáltatástól. Se gáz, se villany, se víz, se élelmiszer, gyógyszer, és ami a védelem szempontjából a legfontosabb volt, a lőszerhiány. Főleg a nagyméretű löszerek voltak fogytán. A német tigrisek lőszer hiányában tétlenül meresztették csőveiket a kapualjak alól. A tüzérség lőszerellátása is akadozott, bár a légvédelmi ütegek még működtek, de azok is inkább már földi célok elleni harcra voltak berendezkedve. Nyilvánvaló volt, hogy ha felmentés nem érkezik, a keményen támadó szovjet csapatok felmorzsolják a védelmet. Ez a hit megsokszorozta a védők harci készségét, ez öntött lelkesedést és elszántságot a csüggedés helyébe. Görccsösen ragaszkodtunk minden négyzetméternyi területhez, ami az oroszoknak óriási veszteségeket okozott. Természetesen a védők is súlyos veszteségeket szenvedtek, de a legtöbbet a polgári lakosság szenvedte az összedült épületek romjai alá temetett óvóhelyiségekben.

Az ablak nélküli kórházak zsúfolásig megteltek. A jéghideg folyósókon hordágyakon feküdtek a sebesültek. Gyógyszer alig volt. Az éjszaka sötétjében a Vérmezőn leszállt német gépek - amíg le tudtak szállni -, valami kevés utánpótlást adtak. A nappal ejtőernyővel ledobott utánpótlás egy része is hozzánk jutott, ami főleg gyógyszer és könnyű fegyverekhez való lőszer volt. De mi volt az a szükséglethez képest? A nullával csaknem egyenlő. Később már a német gépek meg se kísérelték a Vérmezőn való leszállást.

A felmentés késett. A szovjet csapatok pedig a legszívósabb védekezés ellenére is lassan szűkítették a gyűrűt. A védők helyzete napról napra kritikussá vált. A lőszer- és gyógyszerhiányon kívül súlyos élelmiszerhiány lépett fel, és most már végső megoldásként a csont- és bőrig lesóványodott lovakra került a sor. (Ez némileg enyhített a kritikus élelmiszerhiányon, de azok is erősen kezdtek fogyni.)

Ezek a szerencsétlen állatok képezték a védők utolsó élelmi-szerellátmányát.

Amikor nem voltunk a támponton, akkor felderítő járőrszolgálatot végeztünk, legtöbbször Óbuda felé. Így ismerkedtünk meg a Lajos utca 105. sz. alatti lakókkal, és a ház tulajdonosával, egy középkorú agglégénnyel, akinek a ház alatt lévő pincében nagymennyiségű bora volt elraktározva. Aztán özv.Pataki Imréné családjával, két 20 év körüli leánnyal és egy 10-12 év körüli fiúval, meg más családokkal is.

Az orosz megfigyelők már csak néhány épülettömbre voltak - amikor az utolsó járőrszolgálatunkat végeztük ezen a területen - a Lajos utca 105.sz. háztól. Bementünk az udvarba, hogy az ismerősöktől megérdeklődjük, mi a helyzet. A lakók könyörögtek, hogy tegyünk valamit, mert amint mi is megállapítottuk, az oroszok itt vannak a közelben, és a ház alatti pincében ott van a sok bor, ha az az oroszok kezére kerül, a katonák részegre isszák magukat, és az udvarban lévő nőket tönkreteszik.

- Kerítsék elő a tulajdonost! - mondtam nekik.

Néhány perc múlva már ott is volt.

- Figyeljen ide - mondta neki Monori -, itt az udvarban magán kívül férfi nincsen. A lakók azt mondják, hogy magának a pincéje tele van borral. Igaz ez?

- Igaz - felelte.

- Azt is tudja, hogy az oroszok itt vannak a közelben?

- Tudom.- felelte.

- Tehát azt akarja, hogy a bor az oroszok kezére kerüljön, és ezt a sok fiatal nőt tönkretegyék a berúgott katonák? Hozza ide gyorsan a pincekulcsot, maguk pedig hozzanak edényeket! - szólt az otlevökhöz.

- Vigyék, amennyit tudnak, adják tudtul a környékelieknek is, hogy amennyit tudnak, vigyenek, mert a többi ki fogjuk engedni a pince földjére.

Felnyitottuk a pincét, és a lakosság megkezdte a bor széthordását, mi pedig visszaindultunk a várba jelentésünket megtenni. (Az ostrom után mondták a lakók, hogy nemsokára katonák jelentek meg, néhány hordóval elvittek, a többi pedig kiengedték a pince földjére.)

Január 21-én nappal voltunk a támponton. Ezen a napon délután éppen kapuőrségben voltam, amikor egy német gépkocsi berobogott az utcába, és csikorgó fékkel megállt az épület bejárata mellett. Két német kiugrott a gépkocsiból, és berohant az épületbe, ahol mi voltunk. Az oroszok észrevették a gépkocsit, és elárastották az utcát ak-

navető tüzzel. A tűz megszűnte után, amíg a német bent volt az épületben, a fal mellett a kocsihoz mentem és hátulról benéztem. Megakadt a szemem a kocsi hátuljában a konzerves dobozokon. Szó, se beszéd, a következő pillanatban a kezemhez legközelebb eső dobozt leemeltem, és bedobtam egy üres helyiségbe. Nemsokára kijött a két német, és mielőtt a ruszlik újra tüzet nyithattak volna rájuk, elrobogtak a Bécsi kapu irányába. Bekiáltottam Monorinak, hogy jöjjön ki.

- Mi a baj? - kérdezte.

- Semmi - feleltem -, ott a másik helyiségben van egy kis fadoboz, a németek kocsijáról emeltem el, nézd meg, mi van benne.

Monori a szurony hegyével felfeszítette a tetejét, és örömmel kiáltott fel, hogy gyümölcsíz van benne. A láda 5 kilós volt. Az esti felváltáskor vittük magunkkal.

Másnap, 22-én délután 3-4 óra felé hívatott bennünket Kacs Kovics szds., hogy menjünk ki felderítő szolgálatba Óbuda felé, és állapítsuk meg, ha lehet, hogy az oroszok meddig szivárogtak az elmúlt éj folyamán. A Zsigmond úton van egy kis magyar kórház, ha lehet, vegyük fel velük a kapcsolatot. Felszereltünk, és négyen, Monori őrm., két hungarista és én elindultunk a Bécsi kapun át az épületek és romok védelme alatt felderítő útunkra. Az egyik útkereszteződésnél, nem messze a Fő utcához, megálltunk, hogy a legalkalmasabb helyet válasszuk ki a másik oldalra való átfutáshoz, mert ez a rész Pest felől teljesen belátott volt, és az oroszok állandóan aknatűz alatt tartották. A túlsó oldalon, bal kéz felől valami kápolna-féle, és a mellette lévő épület kapualjából egy német katona, aki ott őrt állt, integetett felénk. Elindultunk, hogy megtudjuk, miért integetett a német, azonban alig tettünk néhány lépést, amikor egy óriási robbanás, por, füst ... Jajgatást hallottam. Nem tudom, hogy a légnyomástól-e, vagy reflexszerűen elvágódtam az úttesten, várva a következő aknarobbanást, de az elmaradt. A füst és por leple alatt felugrottam és a kápolna felé futottam, de a futás közben éreztem, hogy a bal térdem megrogyant. Megsebesültem! - futott át rajtam a gondolat. A kápolnába érve gyorsan letoltam a nadrágomat, és akkor láttam, hogy a térdemből vastagon bugyog a vér. Köpenyem zsebéből gyorsan elővettem a sebkötöző csomagot, és pólyát rátéve szorosan bekötöttem. Utána, most már az ellenkező irányból a robbanás közelébe kúsztam, hogy megnézzem, mi történt Monorival, de Monori nem volt ott. Tovább kúsztam az épületek felé, és nevéen szólítottam. Nem messze az egyik épület fala mellett megszólalt, hogy „itt vagyok!” Odafutottam

hozzá és láttam, hogy a bal oldalon a füle mellől folyik a vér, és teljesen el van alélva.

- Feri! - öleltem fel - gyere a hátamra, kapaszkodj a nyakamba, hátraviszlek innen!

- Hagyjál Jóska! Nekem már végem van!

- Dehogyan van véged, csak gyere és kapaszkodj erősen a nyakamba, valahol találunk valakit, aki segít!

A csuklójánál a köpenye ujján is folyt a vér. A hátamra vettem, és ahogy erőmből és rogyadozó térdemtől telt, az épületek fala mellett visszaindultam a vár felé.

Lassan kezdett szürkülni. Sehol senki nem volt, akit segítségül tudtam volna hívni. Csizmámban minden lépésnél cuppogott a félig megalvadt vér. Éreztem, hogy az erőm fogy, és Monorit nem fogom bírni tovább vinni. Utolsó erőmet összeszedve megpróbáltam még egy épülettömb hosszán tovább cipelni. Amikor egy kapualjhoz értem, ösztönszerűen megálltam. Monorit lecsúsztattam a kövezetre, hogy egy kis erőt gyűjtsek, és legalább a vérző fejét bekössem. Alighogy megpihentem, az udvar felől kopogások hallatszottak, és pillanatokkal később két magyar honvéd ért hozzánk, az egyiknél egy hordágy volt összehajva.

- Bajtársak! - állítottam meg a két honvédet, akik egészségügyi katonák voltak. - Ez az őrmester bajtársunk súlyosan van sebesülve, vigyék be a legközelebbi segélyhelyre!

A két egészségügyi minden szó nélkül rátette Monorit a hordágyra, és elindultak vele a legközelebbi kórházba. Én pedig rogyadozó lábbal követtem őket. Ekkorra már teljesen besötétedett.

A kórházba érve kértem az orvost, hogy helyezték el a sebesültet, kötözzék be és adjanak neki elsősegélyt. Az orvos széttárta két kezét, mondván, hogy annyi a sebesültjük, hogy nem tudnak velük mit csinálni.

- Tegyék le oda a folyosóra, majd később csinálunk vele valamit!

- Itt a folyosón? - kérdeztem az orvost. - Hiszen itt egy félóra múlva megfagy.

- Nem tudok mit tenni - mondta az orvos. - Láthatja, hogy a folyosó is zsúfolva van sebesültekkel.

- Bajtársak! - mondtam a két egészségügyinek, akik ott vártak, hogy mi fog történni. - Vigyék fel a Várba, a Hadi Múzeumba a sebesültet.

A két egészségügyi megfogta a hordágyat, és megindultunk a Várba, útközben az Anyag- és Árhivatal épülete mellett mentünk el, ahol az alagsorban egy német kórház volt berendezve. Megállítottam az egészségügyieket. A bejáratnál álló őrnék mondtam, hogy egy sebesültet hoztunk. Az őt azt mondta, hogy vigyük be. A folyosón egy másik német bevezetett bennünket egy kis műtőszobába, és mondta, hogy várjunk, majd küld egy orvost. Monorit letették a hordágyra, én pedig egy székre ültem. A két egészségügyi szó nélkül eltávozott. Pár perc múlva egy ápolónő jött a szobába és látva, hogy magyarok vagyunk, magyarul kérdezte, hogy csak Monori van-e megsebesülve? Mondtam, hogy én is, a térdemen.

- Mindjárt jön az orvos - mondta az ápolónő. - Hová valók? - kérdezte.

- Zemplén megyesiek vagyunk! - válaszoltam.

- Zemplén megyesiek? Melyik községbe?

- A bajtársam sajókesznyeiteni, én hernádnémeti.

- Hernádnémeti? - kérdezte.

Ismert ott egy református lelkész, Kiss Ernőt, és úgy nézett rám, mintha meg akart volna hipnotizálni. Megfeledkezve a fájdalomról, felkiáltottam:

- Éva!

- Magda vagyok - mondta.

- Bocsásson meg, összetévesztettem a nővérével, azóta sok idő telt el, mióta nem láttuk egymást. Hogy került maga ide ehhez a német kórházhoz?

- Hosszú volna ezt elmondani, csak annyit mondok el röviden magának - miközben Monoriról szedte le a köpenyt és a zubbonyt - hogy a férjem páncélos százados volt, és elesett Oroszországban. Én az édesanyámmal mint ápolónő a visszavonuláskor ezzel a német kórházzal vonultam vissza, és így vagyunk most itt.

A beszélgetés megszakadt, mert az orvos belépett. Monorit felfektették a műtőasztalra, és kezelés alá vették. Férj nyögött, ordított a fájdalomtól, mert az orvos minden érzéstelenítés nélkül belevágott a sebbe. Csak most láttam, hogy három helyen van a fején kívül sebesülve. Megborzongtam a lárványtól. Végre elkészültek, és a nővér a gomblyukba fűzte az elsősegélyt jelentő cédulát. Most következtem én. Lehúzták a lábamról a csizmát, majd a nadrágot. Én is felfeküdtem az asztalra. Nekem is beadták a merevgörcs elleni injekciót, akárcsak az előbb Monorinak. Nekem is belevágott a húsba. Megvonaglottam, behunytam a szemem és összevágtam a fogam. Kiáltás nem hagyta

el a szám, de a két szemem sarkán folyt a könny az arcomra. Végre velem is végzett. Nekem is odakötözte a nővér a cédulát a gomblyukamba. Kérdeztem, hogy ottmaradunk-e a kórházban, de az orvos azt mondta, hogy sajnos nem, mert a saját sebesültjeiknek sincs helyük.

- A másik kamerád - mondta az orvos - maradjon a hordágyon a folyosón, maga pedig próbáljon valahogy elmenni a Várba. Küldjenek le két sebesültvivőt hordággal, és vigyék fel a magyar kórházba.

Azzal magunkra hagytak. Odamentem az őrhöz, és kérdeztem, hogy nincsen-e itt a közelben magyar alakulat. Az őr belemutatott a sötétbe, hogy itt a közelben vannak a magyarok egy laktanyában. Melyik laktanya lehet az? - gondolkoztam. Eszembe jutott, hogy alighanem a Radetzky laktanya. Géppisztolyomra támaszkodva elindultam, ahogy a német megmagyarázta. A laktanya bejáratának közelébe érve egy halk - Állj! Ki vagy? Jelszót! - hallottam.

- Sebesült magyar csendőr vagyok! - válaszoltam. - Hívja a parancsnokot!

Pillanatok alatt ott volt a parancsnok két másik őrral. Hozzám érve látták, hogy csendőr vagyok, de én is láttam, hogy ők is azok. A hdgy.parancsnoknak elmondtam, hogy mi történt, és ő azonnal intézkedett. Két prb.csőt hordággal leküldött Monoriért, és mindkettőnket felvittek a Várba, de nem a csapattestünkhöz, hanem egy egészségügyi oszlophoz. Útközben tudtam meg, hogy a laktanyában egy csendőralakulat van.

A Várba érve letettek bennünket egy helyiségben, ahol hordágyon több sebesült feküdt, és a prb.cső.-k visszamentek a laktanyába. A vérvesztéstől és a kimerültségtől félig eszméletlenségbe süllyedtem. Csak arra eszméltem fel, hogy valaki megrázott, és egy csajkában ennivalót adott. Paradicsomleves volt, de milyen rossz és dohos íze volt! Minden kanál nélkül megittam a levest. Akármilyen ízű is volt, jól esett.

Hogy mennyi ideig voltunk ezen a helyen, fogalmam sincsen. Senki nem törődött velünk, senki nem vizsgált meg bennünket, csak nyögrünk a hordágyon, mert időközben a sebláz is fellépett, és a seb égett, mintha parazsat raktak volna rá. Kicserepesedett szájjal feküdtünk.

Végre jöttek a sebesültvivők, és elvittek bennünket, meglepetésre a volt szálláskörletünkbe. Ott a bajtársak körülvettek, hoztak enni, de ugyanaz a rossz, dohos paradicsomleves volt, azzal a különbséggel,

hogy két pinduri darab lóhús mócsing volt benne. Az egyik őrmesternek mondtam, hogy - Eredj és jelentsd Kacskovics szds.-nak, hogy itt vagyunk sebesülten, és itt nem kapunk semmiféle kezelést, sebeink el fognak gennyesedni. Vigyenek el valamelyik kórházba!

Monori, ha mozdult, nyögött, mint a megvert kutya. Hozzá fordultam.

- Feri, hogy érzed magad? - kérdeztem.

- Nagyon rosszul - felelte -, az egész testem tűzben van, szomjas vagyok.

Az egyik bajtársat odaintettem, és kértem, hogy ha tud, hozzon egy korty vizet. Hozott, amit hóból olvasztottak ki, mert a vízszolgáltatás már hetek óta megszűnt. Ekkor jutott eszembe a gyümölcsíz, amit a német kocsirol szereztem. Mielőtt elhagytuk a szálláskörletünket, a fadobozt a sarokban a szalma és a takarók alá rejtettük, nehogy amíg odaleszünk, a bajtársak befalatozzák. A sarokhoz kúsztam, elszedtem a takarókat, és alátűrtam kezemmel a szalma alá. A gyümölcsíz ott volt! Elővettem a zsebkésemet, és egy darabot levágtam Monorinak is és magamnak is.

- Akarsz még? - kérdeztem.

- Most nem, majd később! - válaszolta.

- Feri! Figyelj ide! Én testvériesen elosztom kentőnk között ezt a gyümölcsízt. A felét beleteszem a te, a másik felét az én kenyérzsakomba, ha elvisznek bennünket a kórházba, és nem leszünk együtt, legyen mindkettőnknek.

- Csináld úgy ahogy akarod - felelte, és én testvériesen elosztottam a gyümölcsízt.

Valószínűleg aludtam, amikor egy óriási robbanásra riadtam fel. Az egész épület megingott, por, füst, vakolat és tégladarabok töltötték meg a pincehelyiséget. Kiabálás, futás, mindenki menekült ki az óvóhelyről és az épületből. Szemünk, szánk telement porral, füsttel és malterhulladékkal. Közel voltunk a megfulladáshoz, de csak feküdtünk ott a robbanás utáni nagy csendben. Amikor a füst oszlani kezdett, Monori, aki ezideig csaknem szótlan volt, megszólalt:

- Jóska, mi lesz velünk?

Én mintha a világon az lett volna a legmegnyugtatóbb válasz, azt feleltem:

- Semmi, meghalunk.

És arra gondoltam, hogy mégse lesz senki, aki tudassa a hozzánk tartozókkal, hogy mi történt velünk.

Sokáig feküdhettünk így. Nem tudtuk, hogy nappal, vagy éjszaka van-e. Csak a tompa dörrenések hallatszottak hozzánk, és a hűvös levegőt éreztük, ami beáramlott valahonnan, ahová előzőleg a bomba, vagy nehéz lövedék bevágott.

Magunkra maradtunk, mindenki megfedkezett rólunk.

- Feri - szóltam Monorihoz -, én megpróbálok kimenni innen, és megnézem, hogy mi van odakint. Ha lehet, segítséget hozok.

- Próbáld meg! - mondta.

Jobb lábamra felhúztam a csizmámat, sebesült bal lábamra pedig zoknikat húztam, legfelülre egy vastag sízoknit. Felálltam, de szédülés fogott el. Meg kellett kapaszkodnom, hogy el ne essem. Kis idő múlva azonban visszanyertem az egyensúlyomat, és géppisztolyomra támaszkodva elindultam a törmelékhalmon át a folyosón, ki az udvarra. Láttam, hogy a mellettünk lévő pincehelyiség teljesen beomlott. Ez volt tehát az a hatalmas robbanás, ami az egész épületet megrázkódtatta, és ezért menekült el mindenki a pincéből.

Gyönyörű napsütéses délelőtt volt. Ahogy felértem az udvarra, és a januári friss hideg levegőt beszívtam, megkönnyebbültem, és a szédülésem is elmúlt. Egyetlen lelket sem lehetett látni sehol, csak az ágyúk dörgése, aknák robbanása és géppuskák kerepelése hallatszott. Kimentem a kapu alól, gyorsan vissza is húzódtam, mert a lövedékek úgy kopogtak a kövezeten, mint nyári viharban a jégeső. Lefeküdtem a fal tövébe, és figyeltem kifelé a térre, hogy nem látok-e valakit, de sokáig egy lélek sem mutatkozott. Mi a csuda történt itt, hogy egy lelket sem látni, talán már a senki földjévé vált a Vár? Amint így magamban tűnődtem, a Werbőczy utca felől a fal mellett egy futó alakra lettem figyelmes. A téren keresztül az Uri utcát akarta elérni, ami védett hely volt. Amikor velem egy irányba került, a futó alakban felismertem Kacs Kovács Balázs csőszadost. Elkezdtem integetni és kiabálni, de nem vette észre. Már elérte az Uri utca sarkát, amikor teljes erőmből kiáltottam a nevét. Erre megállt, körülnézett és meglátott. Hozzám futott és kérdezte:

- Mi van magukkal? Élnek?

- Élünk szds. úr, csak súlyosan vagyunk sebesülve. Monori őrm. tehetetlenül fekszik az óvóhelyen a törmelék között. Mindenki megfedkezett rólunk.

- Ne mozduljon sehová. maradjon itt, mindjárt hozok segítséget!

Keresztülfutott a téren, és eltűnt az Uri utcában.

Kis idő elteltével két csendőrrel tért vissza. Monorit és a dolgainkat egy pokrócban felhozták a pincéből, s az egyik csendőr engem,

a másik Monorit, míg Kacs Kovics a felszerelésünket a hátukra vettek. Átfutottak velünk a téren, és bevitték a nem messze lévő Belügyminisztérium óvópincéjébe a 12. hadosztály egészségügyi oszlopához. Ott átadtak egy orvos hdgy.-nak. Egy padra ültetett, illetve fektetett bennünket, amíg nyilvántartásba vesznek. Kacs Kovics szds. és a két cső. bajtárs ezután eltávoztak. Többé nem láttuk őket viszont.

Órákat - vagy csak annak tűnt - töltöttünk el a padon, ahová letettek bennünket. Monori nyögve feküdt a padon, én is hol a falnak, hol féloldalra dőlve. Vártuk, hogy valaki intézkedjen felőlünk. A kórház zsúfolásig volt sebesültekkel. Velem szemben egy priccs alsó fekhelyén egy csendőr alhadnagy, akinek az egész lábát leamputálták, önkívületi állapotban, iszonyatos kínok között szólította a családját és a feleségét. Később tudtam meg, hogy nemsokára meghalt.

Végre megjelent egy orvos és két egészségügyi. Elvitték Monorit, majd kisvártatva engem is. Kibontották a sebeimet, megvizsgálták, és egy priccsnek a felső fekhelyére feltettek. Monorit pedig átvitték a Szikla kórházba. Még csak el sem tudtam búcsúzni tőle. Annyit azonban megtudtam, hogy az civil kórház.

Másnap reggel levittek a kötözőhelyre, sebeimet átkötötték, majd nemsokára hoztak valami levesfélét, borsófőzeléket, egy kis darab fasírozottat lóhúsból, délután pedig egy ápolónő, Dr. Hancman János orvos felesége, egy kis darab krumplicukrot nyújtott fel. Azon az estén két orvos beszélgetett a fekhelyemtől nem messze. Csak hangfoszlányok jutottak el a fülemhez, de megértettem, hogy rólam volt szó. A két beszélgető Litványi János sebész orvos hdgy. és Hancman János orvos volt. Hancman javasolta, hogy térdnél le kell vágni a lábam, mert ez a legbiztosabb módja, hogy életben maradjak. Litványi azt mondta, hogy először megpróbálja a térdemből az aknaszilánkot kioperálni, és ha ez nem sikerülne, akkor vágja le a lábam. Homlokomat kiverte a verejték. Úr Isten! Hát bekövetkezik, amitől a legjobban féltem, hogy nyomorékká vájak! Felrémlt előttem az Lvilágháború rokkantjainak szomorú élete, akiknek legnagyobb része koldulásból, a társadalom jószívűségéből tengette sivár életét. Akik fél lábbal, mankón, búcsúkon és vásárokon a jószívű emberek segítségét koldulták. Úr Isten! Mentsél meg ettől a megaláztatástól! Nem akarok ilyen életet élni! Inkább a halál, mint a nyomorék élet. Önkéntelenül is a mellettem fekvő géppisztolyra esett a tekintetem, és elhatároztam, ha a lábam leamputálják, és lesz annyi erőm és eszméletem, önkezemmel vetek véget az életemnek. Mintha attól féltem volna, hogy valaki

meglátja a gondolataimat, gyorsan a takaró alá rejtettem a géppisztolyt.

Amint így tépelődtem, két egészségügyi jött a fekhelyemhez és az egyik azt mondta:

- Kapaszkodjon örmester úr a nyakamba, segíték leszállni! Megyünk a műtőterembe, megoperálják a lábát.

- Istenem, ne hagyj el! - sóhajtottam, amíg az egészségügyiek a műtőhelyiség felé vittek. Felfektettek a műtőasztalra, és kis idő múlva az éter kábulata alatt otthonról álmodtam. Arra ébredtem, hogy valaki pofoz. Kinyitottam a szemem. Litványi János sebész orvos hdgy. állt felettem.

- Ébredj fel, öregem! Itt akarod a háború fáradalmait kipihenni?

Kábult fejjel nem tudtam, hogy hol vagyok és mi történt velem. Litványi a kezembe adott egy kb. két négyzetcentiméteres vasdarabot, mondván, hogy tegyem el emlékebe. Visszavittek a fekhelyemre. Két nap múlva vittek vissza a kötözőhelyre. Litványi kibontotta a sebet, megvizsgálta. Megveregette a vállam. „Öregem, ha továbbra is ilyen szépen fog a sebed kinézni, a lábad meg van mentve!” Újra átkötötte és visszavittek. Valóban, a lázam megszűnt, és a fájdalmak is csökkentek, a térdsebem lassan gyógyulni kezdett.

Az operáció után néhány nap múlva egy örmester állt meg a fekhelyem mellett.

- Alig tudtalak megtalálni ebben a nagy labirintusban. Azért jöttem - mondta -, mert Hindy vezérezredes úr részedre a nagy ezüst vitézségi érmet adományozta, kérlek add ide a személyi adataidat!

Felírta a szükséges adatokat, és mielőbbi teljes gyógyulást kívánva eltávozott, azzal, hogy vagy két nap múlva újra meg fog látogatni. Soha nem találkoztunk többé.

Térdsebem gyorsan javult. Az operáció után egy hét múlva már egyedül tudtam fekhelyemet elhagyni, és két mankóval egyedül mentem a kötözőhelyre. Azon a részen, ahol az én fekhelyem volt, csak sebesült katonai személyek tartózkodtak, de a föld alatti folyosó más részén családtagok, asszonyok, gyermekek, polgári és honvédségi személyek voltak összezsúfolódva, vegyesen, villany és vízellátás nélkül. A vízszolgáltatást egy, az alagútban lévő, kis, forrásszerű vízer adta, ami ceruzavastagságnyi csurgásával távolról sem elégítette ki az igényeket. Mosakodásról, ruhamosásról szó sem lehetett. A víz adagolásával egy csendő alhadnagy volt megbízva, és csak kulacsaljnyi mennyiséget adott személyenként, előnyben részesítve a gyermekes családokat. A tisztálkodás hiánya miatt a férgek rendkívül gyorsan

szaporodtak. Katonák, civilek eltervesedtünk, és hiába öltük ki egyik nap magunkból, másnapra ugyanannyi volt bennünk, ha nem több. A nők szenvedtek a legtöbbet.

Február elején a lábadozó betegek közül egy csoportot átirányítottak a Nemzeti Bank pincéjébe, ahol volt hely. Ebbe a csoportba kerültem én is. Egy egészségügyi vezető bennünket, mert mi nem tudtuk a járást. A folyosó két oldalán mindenütt zsúfolásig polgári személyek voltak, főleg nők és gyermekek. Itt találkoztam Maklári-Klekner Péter cső. százados makói szárnyparancsnok feleségével és két gyermekükkel. Ide menekültek Makóról.

A Nemzeti Bank pincéje az előző helyhez képest fényűző volt. Bombabiztos, hatalmas helyiség. A padlón szalmazsákok, bár bennük inkább már törek volt, mint szalma. Lepakoltam a kis motyómat, ami két takaróból, egy kenyérzsákból, egy üres gázálarctokból állt (amelyben a borotválkozó eszközöm volt), és a géppisztolyom, valamint az egyik csizmám. A sebesült lábamra még csizmát nem tudtam húzni, és csak zokni-ba volt bugyolálva. Két orvos látta el a sebesültek kezelését. A már régebben ott lévő sebesültek mondták, hogy testvérek, az egyik csendőr őrnagy, a másik csendőr hdgy.-i rendfokozatot viselt. Nagyon magabiztosan és foghegyről beszéltek a sebesültekkel, és ahogy fekheiyem mellett elmentek és végigmustráltak őket, nem sok jót néztem ki belőlük. Úgy beszéltek a sebesültekkel, mint kanász a bojtárjával. Velem is. Ezek inkább megfeleltek volna kiképző zupás őrmesternek, mint orvosnak.

Egy része a helyiségnek bőröndökkel és ládákkal el volt különítve a katonáktól. Ott polgári személyek voltak, idejében leköltöztek, és idejében gondoskodtak magukról, mert náluk nem volt éhezés. Nemcsak pikkszalámi, de az itóka is megkerült, és ahogyan láttam, nem holmi olcsó bundapálinka, hanem a legfinomabbakból való. Mindössze csak a cigánybanda hiányzott nekik. Késérő gondolatok ébredtek bennem, amikor láttam, hogy ez az előkelő társaság milyen gondtalanul eszik-iszik, és még most is milyen fényűző életet folytat, amikor a fal túlsó oldalán tízezreknek még vízből se jut annyi, amennyire szükségük lett volna. Elővettem a kenyérzsákomat, és egy darab piszkos papírba csomagolt, kb. félkilónyi gyümölcszúból egy kis szeletet levágtam, picit darabokat harapva belőle elfogyasztottam, csillapítva vele korgó gyomromat.

Másnap reggel a hdgy. megállt mellettem, és megkérdezte, hogy van-e nekem gyümölcsízem.

- Van - feleltem.

- Akkor vegye elő és ossza széjjel a bajtársai között! - parancsolta.

- Ha a hdgy. úr parancsolja, széjjelosztom, de ott azoknak - mutattam az előkelő társaság felé -, miért nem parancsolja a hdgy. úr, hogy osszák szét a sebesültek között?

Ingerülten néztem farkasszemet a hdgy.-gyal. Kivettem a gyümölcsízt, és odalöktem az egyik szomszédomnak, egy honvédnak, mondván, osszák széjjel maguk között.

Délután kaptunk valami lörtyedékfélét, benne talán egy deka lóhúsmócsing. Csajkát nem kellett mosni, egyrészt, mert a lörtyedéken nem volt egy szem zsír, vagy olaj, másrészt, ha lett volna is, víz hiányában ezt a műveletet kénytelenek voltunk mellőzni.

A Nemzeti Bank pincéjébe való érkezésünk harmadik napján közölték velünk, hogy akik két nappal ezelőtt érkeztünk oda, szedjük össze a cuccunkat, mert a délután folyamán visszamegyünk a 12.hadosztály eü. oszlopához. Így történt aztán, hogy három nap múlva újra a nedves pincehelyiségben találtuk magunkat. Én részben örültem neki, mert a hely rosszabb volt ugyan, de nem kellett látnom, hogy amíg mi, piszkosan, tervesen, csont- és bőrig lesóványodva szenvedünk az éhezéstől és nélkülözéstől, addig az a kevés kiváltságos személy nem érzi a háború és az ostrom könyörtelenségét, és nem kellett elviselnem a két orvos pökhendi magatartását. Másnap Litványi János hdgy. átkötözte a sebemet, és megnyugtatót, hogy nagyon szépen gyógyul, most már semmi veszély nincsen.

Február első napjaiban egymásnak ellentmondó hírek keringtek a levegőben. Egyesek a Budapest felszabadítására megindult német-magyar ellentámadásról adtak hírt, sőt olyanok is voltak, akik egy-két napra jósolták a felszabadításunkat. Mások arról hoztak híreket, hogy a megszállt országrészen a szovjet katonaság kegyetlenkedik, és a nőket megbecstelenítik. Voltak olyanok, akik azt mondták, hogy pontos adatokkal rendelkeznek. Ezeknek a híreknek a latolgatásával és kiértékelésével voltunk elfoglalva. Vártuk, hogy csapataink a gyűrűt áttörik, és megnyitják előttünk az utat. Közben a sebesülteket állandóan hozták be, a halottakat pedig vitték. Két fiatal tábori lelkész (egy ref. és egy r.kat.) próbálták őket eltemetni, de sikertelenül, ezért a halottakat egy üres, félig már romos helyiségben egymásra rakták.

Az események gyorsan peregtek, és aszerint a hírek is gyorsan változtak. Az oroszok már itt vannak, már ezt és ezt foglalták el. Elesett Óbuda, a Sashegy és a többi. Sokan feladtak minden reményt, mondván: „Nem bánom már, akár mi is fog történni, csak

ennek legyen már vége". Sokan letargiába estek a várható események miatt. Voltak bizakodók, voltak közömbösek. Ilyen körülmények között érkezett el február 11-e. Este volt, amikor egyszer csak egy német SS jött a pincénkbe a feletünk lévő helyiségből. Tudtuk, hogy ott németek vannak, de sem mi, sem ők nem mentünk egymáshoz. Mintha engem szemelt volna ki, egyenesen hozzám jött, és tiszta magyarsággal megszólított:

- Őrmeester úr, segítsen rajtam, ha tud! Ha van, adjon nekem egy magyar egyenruhát!

- Minek az magának? - kérdeztem.

- Az éjjel kitörünk a Várból, és nem szeretnék SS egyenruhában meghalni, vagy fogságba esni.

- Szívesen adnék, ha volna, de nekem is csak a rajtam való van. De menjen ki az udvari részre, ahová a magyar halottak vannak összehordva, és valamelyik halottról húzza le az egyenruhát!

Ez egy magyar, úgynevezett sváb gyerek volt, akit az SS-hez soroztak be. Ezen az éjszakán nem tudtunk aludni. Vártuk a végzet bekövetkezését, ami nem is váratott magára sokáig. Egy idő után felettünk minden elcsendesedett, mert a németek elhagyták a helyiséget, otthagynak minden felesleges dolgaikat.

9. fejezet

Az egész éjjel átvirrasztása után érkezett el 1945. február 12-e. Az orvosok és az ápoló személyzet már értesült a kitörés sikertelenségéről. De valaki mondta, hogy a Citadella felől még élénk fegyverropgás hallatszik, tehát a Citadella még nem esett el. 8-9 óra táján az egyik orvos jött a pincénkbe, és közölte velünk, hogy a kitörés nem sikerült. A Várban maradt védők az ellenállást beszüntették, és megadták magukat az oroszoknak. Az oroszok rövidesen itt lesznek, tehát mindenki, akinél bármilyen fegyver, lőszer, vagy kézigránát van, rakja ki az óvóhely közepére, mert akinél fegyvert találnak, azt kivégzik, és a többi bajtárs életét is veszélyeztetik. Mindenki kirakott magától fegyvert, lőszert. Én is odatettem a géppisztolyomat, amelyet az utolsó percig őriztem. Utána visszamentem a fekhelyemhez, és az összes papírjaimat - a személyazonossági igazolványom kivételével - a pince egyik sarkában a téglá- és törmelékhalom alá rejtettem.

Nem sok idő múlva az egyik orvos kíséretében megjelent egy bőrkabátos magyar, vagy magyarul beszélő, főhadnagyi egyenruhát viselő alakkal egy orosz járőr. A vörös karszalagos fhdgy. felszólított bennünket, hogy maradjunk a helyünkön, és beszédet intézett hozzánk, mondván, hogy a dicsőséges Szovjet Hadsereg Budapestet felszabadította a fasiszták elnyomása alól, és most már fogunk kapni élelmiszert. Senki ne próbáljon szökni, mert akinek nincsen semmi bűne, azt hazaengedik, vagy aki akar, jelentkezhet az új magyar hadseregbe a fasiszták elleni harcra. Viszont aki a kórházat el akarja hagyni, az kiteszi magát, hogy agyonlövők.

Egészen szépen hangzott az ürgének a hozzánk intézett beszéde. Ahogy láttam, voltak, akik el is hitték, de bennem bizonyos kételyek merültek fel a hazaengedéssel kapcsolatban. Ahogy a helyiséget elhagyták, eszembe jutottak Konok Tamás alezredes szavai: „Fiaim, a háborút elvesztettük”. Megjelent lelki szemeim előtt a falragasz „Győzelem, vagy Szibéria”. Győzelem? az nem, de Szibéria, az igen! Vajon hol van Monori? Mi történt vele? Él-e vagy meghalt? Ezen töprengtem egy ideig, majd magamra vettem a köpenyemet, mankómat a hónom alá, és elindultam fel az udvarra. Az udvaron az egészségügyiekkel találkoztam.

- Hova megy, őrmester úr? - kérdezte.

- Kijöttem egy kis friss levegőt szívni és megnézni, mi van idekint.

- Ki ne menjen az utcára - mondta -, mert magát is besorolják. Az egész utca végig van foglyokkal, akiket az oroszok most sorakoztatnak.

A kíváncsiság a kapualjig vitt, ott a falhoz húzódva, mankómra támaszkodva kinéztem az utcára. Végig, amerre a szemem ellátott, az Uri utcán kétoldalt oroszok géppisztolyosan, közöttük, fegyvertelenül, lehorgasztott fejjel, magyar és német katonák, csendőrök, rendőrök, külön-külön csoportosítva.

Szomorúan, megkeseredett szívvel mentem vissza a szállásomra. Ezen a napon az óvóhely lakói megritkultak. A harcok megszűntével a polgári lakosság elhagyta az óvóhelyet, csak azok maradtak ott, akiknek nem volt pillanatnyilag hová menniük. A harcképes katonákat összeszedték az oroszok, így csak a kórház személyzete és a sebesültek maradtunk ott. Az oroszoknak dolgozó vörös karszalagos magyar és orosz járőrök sűrű egymásutánban cirkáltak az óvóhelyiségben, németeket és nyilasokat keresve, közben minden elemelhető dolgot elzabráltak tőlünk. Így zabrálták el az eddig megőrzött csizmámat is,

ami az egyik oroszok rendkívül megtetszhett. Főleg órák után vadásztak, mert minden alkalommal kérdezték, hogy van-e „császi”. Számtalanszor végigmotoztak bennünket, hogy kinél találnak elrejtve „csaszit”.

Másnap, 13-án reggel, amint felmentem az udvarra, hogy a romos épületben - ahová mások is jártak - természeti szükségletem elintézzem, szembetaláltam magam egy egészségügyi járőrrel, valamint Litványi és Hanckman doktorokkal. Az eü. járőr a hordágyon egy fiatal, élettelennek látszó nőt vitt le az óvóhelyre. A hordágyon fekvőre tekintve azt hittem, hogy Maklári százados felesége, mert nagyon hasonlított rá. Visszamentem az óvóhelyre, hogy meggyőződjem, jól láttam-e. Nem ő volt. A nőt az utcán találták meg eszméletlen állapotban, félig megmerevedve. Csak az Isten tudja, hányan erőszakolták meg. Mindenkitől elkülönítették, és az orvosokon kívül senki nem mehetett a közelébe. Az orvosok mindent elkövettek, hogy a nőt életben tudják tartani. Fáradozásukat siker koronázta, mert a nő eszméletre tért, és a gondos ápolás megmentette az életét.

A beígért jobb étkezés elmaradt, és vele együtt a hazaengedés is. Ellenben a már felgyógyult betegeket szedték össze és vitték a Gömbös Gyula úti kórházba, amely fogolytábornak volt átalakítva. Éreztem, hogy egy napon rám is sor kerül, mert a térdsebem már elég szépen javult. A kórház őrizetét is megszigorították. Az Uri utcai bejáratnál már őrség állt, de még szabadon lehetett ki- és bemenni a kapun. Megengedték, hogy akinek hozzátartozója vagy bárki ismerőse volt Budán, azok meglátogathatták a sebesült hozzátartozóit, és vihettek nekik ennivalót is.

Az egyik délelőtt fogtam a mankóimat - bár nem sok szükség volt rá -, és elindultam a kapu felé, hogy tájékozódjam a helyzetről. Odaérve csaknem felkiáltottam a meglepetéstől, mert a kapuban egy vöröskarszalagos katona: Czeglédy Gergely csendőr törzsőrmester állt őrt. A bárdfalvai őrsön együtt teljesítettünk szolgálatot, és ő is az NSZSZ-nél, a Naphegy téren teljesített szolgálatot. Odamentem hozzá, és meglepetésében csak annyit kérdezett:

- Maga él?

- Hát amint látja, törzs úr, megsebesültem, de azért élek. Mi újság? Mi a helyzet velünk kapcsolatban?

Nagy kínosan elmondta, hogy a Werbőczy utcán van egy katonai parancsnokság, parancsnoka egy honvéd százados, és az ő csoportjukat nem szerelték le, hanem itt a Vár területén, kórházakhoz és középületekhez ők adják az őrséget. Egyébként rajtuk kívül minden

csendőrt összeszedtek az oroszok. Láttam, hogy Czeglédynek a velem való találkozás kellemetlen volt.

Most már tudtam, hogy az a csendőr csoport, amelyik a Várban volt, és amelyikhez egy időben mi is tartoztunk, Nagy-Zsombor szds.-sal nem tört ki a Várból. Egy kis részét, amelyik az ott lefogott, átállni szándékozó honvédtiszteket őrizte, közöttük azt a századost is, aki most a parancsnokuk, szabadon engedték. Saját magukból és ezekből a csendőrökből gyorsan megszervezték egy ellenálló csoportot, és így ők fegyverben maradtak továbbra is a megszálló szovjet oldalon.

Gondolkoztam a helyzeten, és arra a következtetésre jutottam, hogy megpróbálom, hátha ennél a csendőralakulatnál ottmaradhatok, és alkalomadtán polgári ruhába öltözve leléphetek a porondról. Kértem egy vöröskeresztes karszalagot, és megkerestem a megnevezett alakulatot. Nem kellett sokat keresni. A bejáratnál egy csendőr állt őrt.

- Szervusz! - szólítottam meg. - Itt van az alakulatotok? - kérdeztem.

- Itt - felelte.
- Ki a parancsnokotok?
- Egy honvéd százados.
- Az, aki a Várban le volt fogva?
- Igen - válaszolt bizonytalanul.
- Szeretnék a pk.-kal beszélni, kihez kell mennem?
- Menjen be, őrmester úr, balra a folyosórul nyíló ajtón, ott van a legénységi szoba, ott majd megmondják!

Benyitottam a megnevezett szobába, ahol 8-10 csendőrt találtam, Balogh Sándor III. főtörm.-rel az élen, kivétel nélkül mind ismerős cső.-k, akik az NSZSZ karhatalmi századnál voltak. A konyhafőnök egy Jakus nevű főtörm. volt. Dióhéjban elmondtam a sebesülésünket, és kértem őket, hogy ha lehet, intézzék el a szds.-sal, hogy velük maradhassak. Hímezték-hámoztak, végül is az egyik őrm. vállalkozott rá, hogy beszél a szds.-sal. Közben beszélgettünk, amíg az őrmester odavolt. Megkínáltak cigarettával. Amikor az őrm. jött, közölte velem, hogy a szds. parancsa szerint nem maradhatok ott. Elgondolkozva mentem vissza a BM óvópincéjébe, és elhatároztam, hogy elmegyek a Szikla kórházba, és megtudom, mi történt Monorival. A nyilvántartóban az ápolónő megtalálta a nevét, és megmagyarázta, hogy hol találom meg. Meg is találtam egy odúban. Polgári ruhában, mert az civil kórház volt, és a sebesült katonákat azonnal polgári ruhába öltöztették. Megörültünk egymásnak. Elmeséltem neki a Werbőczy úti cso-

portot. Megígérttem, hogy újra meg fogom látogatni, és a szökésünket megbeszéljük.

Este felé volt az idő, amikor visszaértem szállásunkra. Az ismerős eü. őrzető a fekhelyén rendezett valamit.

- Mi az, öregem? - kérdeztem. - Csak nem kirándulni készülsz, hogy a dolgaidat rendezed?

- Nem - mondta, és hozzám jött. - Magának elárulom, őrm. úr. Mielőtt besötétedne, lelépek. Szüleim itt laknak Csillaghegyen, a civil ruha már itt van. Most megyek átöltözni és indulok, az édesanyámék már ott várnak az utcán.

- Öregem - kértem az őrzetőt - tegyél meg nekem egy szíves-séget! Ha sikerül hazajutnod, elküldenél valakivel egy cédulát a Lajos utca 105. szám alá?

- Ígérem, hogy el fogom juttatni. Írja le a nevet, utcát, mihelyt hazaértünk, rögtön küldöm az üzenetet.

És ígéretének valóban eleget is tett, mert másnap délután Mariska néni és a két Pataky leány már fel is keresett.

Másnap újra eljöttek, hoztak egy kis spenótfőzeléket, lóhúsból készült fasírozottal, amelynek a felét átvitük Monorinak. Monori ekkor közölte velem, hogy rövidesen átviszik őket a Gömbös Gyula úti gyűjtőtáborba, mint felgyógyultakat, illetve mint lábadozókat.

- Feri - mondtam neki -, ne menj a gyűjtőtáborba, hanem te civilben vagy, könnyű megszöknöd! Szökjél meg és várjál rám Patakyéknál, vagy Mariska néninél, mert én is meg fogok szökni, hacsak egy mód létezik! Nem akarok Szibériában meghalni! Ha meg kell halni, akkor inkább itt!

Visszamenve azt a néhány személyt, akik a pincehelyiségben együtt voltunk, köztük Sziklay nevű csendőr főtörm.-t és két szakaszvezetőt, tájékoztattam a helyzetről. Sziklayhoz előzőleg már jött egy nő látogató, aki a BM telefonközpontjában volt tisztviselőnő, és az is javasolta Sziklaynak a szökést. Én másnapra vártam a két Pataky lányt a civil ruhával.

Reggel korán keltünk, megmosakodtunk, mert most már volt elég víz. Utána elmentem, hogy az elhagyott holmik közül egy hátizsákot szerezzek. Átmentem a kötözőbe, hogy a térdemet átköttessem, ugyanakkor kértem néhány tablettát is, gondolva, hátha arra még szükségem lesz. Délelőtt 11 óra körül egy orvos jött hozzánk, aki összehívatta a még ottlévő, részben lábadozó, részben már felgyógyult sebesülteket, és közölte velünk: ma reggel az orosz parancsnokság elrendelte kihirdetni, hogy mivel a kórházból az utóbbi időben több szö-

kés történt, az orosz parancsnokság nyomatékosan felhívja a kórházban lévő foglyok figyelmét, hogy saját és bajtársaik érdekében tartózkodjanak a szökéstől, mert akit szökésen érnek, azt a helyszínen agyonlövik, azonkívül a szökésért az orvosokat is felelősségre fogják vonni. Azonkívül a kórház őrzését mától kezdve orosz katonaság veszi át.

Mint derült égből a villámcsapás, úgy ért bennünket a bejelentés. Arra számítottunk, hogy az őrzést megszigorítják. Sziklay azt javasolta, hogy halasszuk el a szökést, amíg ismerősek leszünk az új helyzettel. A két honvéd szkv. is csatlakozott hozzá. Így a közös szökésről lemondtunk.

Visszamentem a fekhelyemre és gondolkoztam. Végül is úgy döntöttem, hogy egyedül kísérelem meg a szökést. Tervemről nem szóltam Sziklayéknak. Vártam a délutánt, hogy a leányok a civil ruhát hozzák. Végre megjelent a két leány a bejáratnál, ahol én már vártam rájuk. Letették a hátizsákot. Kivettem belőle a civil ruhát, és egy sötét helyre mentem, ahol senki nem láthatott. Átöltöztem. Igaz, hogy a nadrág és a nagykabát jóval rövidebb volt a kelleténél, a micisapka meg lement a fülemig, akár a Móricka kalapja, de ezektől a csekélységektől eltekintve roppant elegánsan nézhettem ki, mert a két leány, amikor megláttak, elnevettek magukat. Miután az egyenruhát belehelyeztük a hátizsákjukba, s az üveg bort, amit magukkal hoztak, készenlétbe helyezték, hogy szükség esetén az orosz őrt lefizessük vele, elindultunk a kijárat felé. Én a két leány között. A két őr nagyban szórakozott egymással, csak akkor tekintettek ránk, amikor már elhaladtunk mellettük. Anélkül, hogy az üveg borra szükség lett volna, sikerült a szökés, legalábbis ez a része. Még a Lajos utca igen messze volt, és mire a Vár területéről kiértünk, kezdett alkonyodni. Sötétedés után az utcán tilos volt járni, és bármelyik pillanatban beleütközhattünk egy orosz járőrbe. Siertünk is, amennyire csak tudtunk, gondosan figyelve az utcát, amerre mentünk. Már sötét volt, mire elértük a Lajos utcát, és a hátsó bejárat felől beléptünk a lakásba. Patakyné nagyot sóhajtott.

- Hála Istennek, csak hogy megérkeztek végre, szerencsésen, már nagyon aggódtam magukért, hogy elfogták!

Levertük hátizsákjainkat és kabátjainkat. Patakyné hozott egy mosdótálban vizet, megmosakodtam és asztalhoz ültetett. Csak most jutott eszembe megkérdezni, hogy Monori megérkezett-e, mivel úgy beszéltek meg, hogy ide fog jönni.

- Sajnos, eddig nem érkezett meg. Reméljük, hogy sikerülni fog neki idáig eljutni.

- Remélem én is - feleltem, de gondolatban másként vélekedtem.

Monori nem érkezett meg sem akkor, sem később. Bevitték a Gömbös Gyula úti gyűjtőhelyre, és onnan Oroszországba.

Nappal nem lehetett kimenni, mert az udvarban lakott egy kommunista szimpatizáns fiatalasszony, akinek a férje még odavolt a katonaságnál, aki feljelentett volna, így csak éjjel tudtam kimenni a lakásból. Amikor Patakyné elment vidékre élelmiszert cserélni ruhaneműért, a két leány gondosan ügyelt, hogy a lakásba meglepetés-szerűen senki be ne mehessen. Így teltek a napok. Egyik napon Patakyné testvére, Kalásziné érkezett meg Pestről, hogy megtudja, életben maradtak-e az ostrom alatt. Néhány napig ott is maradt. Amikor visszament Pestre, ideadta a címüket, hogy ha sikerül Pestre eljutnom valahogy, keressem fel az Alsó-erdősor utcán. Ez szombati napon volt. Másnap, február 26-án, vasárnap (szünetésnapom) reggel elhatároztam, hogy tovább nem maradok Budán, és megkísérlem a Pestre való átkelést. Nem akartam a család terhére lenni. Bár amikor elhatározásomat közöltem velük, mindenáron marasztaltak, de én kitartottam elhatározásom mellett, modván, ha nem sikerül átmennem Pestre, akkor vissza fogok jönni.

Egyenruhámat gondoljakra bízta, mondván, hogy ha tudják, őrizték meg, majd ha a civil ruhát visszahozom, vagy visszaküldöm, akkor majd átadják. Hátizsákomat hátamra véve elbúcsúztam a családtól, megköszönve azt a sok jót, amit értem tettek, és elindultam a kerten keresztül a közeli Dunaparra.

Napfényes vasárnap délelőtt volt. Amikor a kert végénél húzódó töltésre értem, végigkémleltem az egész Dunapartot. Minden csendes volt. A parton két-három csónak körül civilek, főleg asszonyok alkudtak a csónakossal az árvitel díját illetően, ami természetbeni fizetéssel járt, főleg élelmiszer és ital. Az egyetlen ideiglenes fahídon a Margitszigetnél csak igazolvánnyal lehetett közlekedni, ezért sokan csak a feketén való átkelést választhatták. Közöttük én is, mert semmi igazolvánnyal nem rendelkeztam. Az igazolványokat pedig az orosz parancsnokság állította ki. Szemlélődésem közepette láttam, hogy a Dunán lefelé egy orosz motorcsónak vontat valamit. Én is odamentem az egyik csónakhoz, és mondtam a csónakosnak, hogy szeretnék átmenni Pestre. Kijelentette, hogy csak azokat viszi át, akik élelmiszerben tudják a viteldíjat kiegyenlíteni. Így jártam a másíknál és a harmadíknál is. Közben a távolban feltűnt egy orosz járőr. Otthagytam

tam a csónakost, megkerültem egy csónakházat, és eltűntem a töltés másik oldalán. Onnan figyeltem a járót. Az a parton maradt civileket igazoltatta, majd eltávolodtak. Én is visszaindultam a Dunaparra. Az előzőleg elhaladt orosz motorcsónak már jött visszafelé, és egyenesen a csoport felé közeledett, hozzájuk érve kikötött. Meggyorsítottam a lépteimet, és csatlakoztam a csoporthoz. Néhány asszony már bent volt a motorcsónakban, a többiek még kívül. Az oroszoknak ital kellett, akinek volt, máris emelték be a motorcsónakba. Én is odamentem az oroszhoz, és mondtam neki, hogy pénzem és cigarettám van.

- Nem kell - mondta az egyik orosz -, pálinka, vagy bor! - és visszatolt a motorcsónaktól. Az egyik asszony a másik orosznak egy üveg bort adott, és az beemelte az asszonyt. Gyorsan az asszonyhoz ugrottam és mondtam az orosznak ruszinul, hogy az én zsenkám. Bár a zsenka legalább harminc évvel idősebb volt, de mit számított az ilyen körülmények között. A zsenka meg egy szót se értett oroszul, nem értette, hogy én előléptettem őt feleségemmé.

- Harasó, jopfolyu máty! - szolt az orosz, és berántott a motorcsónakba. A te anyád! - gondoltam, de örültem, hogy bent lehettem. Még néhány embert beemeltek, és elindultak a pesti oldalra. A motorcsónakban még tarháltak egy keveset az oroszok. Én is adtam az orosznak egy százpengőst és egy csomag Szimfónia cigarettát.

A pesti oldalhoz közeledve a hátam megborzongott, mert a parton nem messze, ahol a motorcsónak kikötni készült, két NKVD-s orosz állt. Ugyanis azokat, akik csónakkal mentek Budáról Pestre, az NKVD-sek igazoltatták. Amikor megláttam őket, kértem az egyik asszonyt, hogyha igazoltatnak bennünket, mondja, hogy a férje vagyok, de erre nem került sor, mert amikor a motorcsónak kikötött, az NKVD-sek nem jöttek hozzánk. Tehát az Isten vagy a sors úgy akarta, hogy ne evezős csónakkal jöjjenek át, mert akkor biztosan fennakadtam volna az NKVD hálójában.

Már messze elhagytuk a Dunapartot, amikor az asszonyokat megkérdeztem, hogy hová mennek.

- A Váci útra - mondták az asszonyok.
- Maga hová megy? - kérdezték.
- Én a Keleti pályaudvarhoz szeretnék eljutni.
- Ismeri Pestet? - kérdezte az egyik.
- Úgy nagyjából - feleltem.
- Akkor figyeljen ide - mondta az egyik asszony -, én megmagyarázom magának, hogy melyik úton tudja legközelebb elérni. A Thököly úton menjen végig és oda fog kiérni.

Azt én is tudtam, de azt nem, hogy a Thököly utat hogyan találom meg, mert ahol jártunk, az ismeretlen volt nekem. De azt is részletesen megmagyarázták. Megköszöntem a jóindulatukat, és nekivágtam. Még utánam szóltak, hogy igyekezzem, mert sötétedés után kijárási tilalom van.

Már kezdett szürkülni, amikor a Keleti pályaudvart elértem. Nem lehetett ráismerni, úgy agyon volt bombázva. Továbbindultam, hogy megkeressem az Alsó-erdősor utcát. Ideje is volt, mert rohamosan kezdett sötétedni. Úgy nagyjából tudtam, hogy hol van. Oda is értem nemsokára. Végigmentem az utcán, de a keresett számot nem találtam. Újra végigmentem, de akkor sem találtam. Alacsonyabb számok voltak, de az a szám nem. Amíg keresgettem, teljesen besötétedett. Az ablakon keresztül már lámpafények jelentek meg. Az utca végén egy kissé lejjebb mentem, és akkor láttam, hogy az utca ott megtört és tovább folytatódik. Végre megtaláltam a keresett számot. Bezörgettem a kapun, kis idő múlva egy férfi kérdezte, hogy ki vagyok. Megmondtam, és máris nyitotta a kaput. Kalásziné örömmel fogadott.

- Hogy tudott átjönni ilyen hamar? - kérdezte.

Elmondtam az esetet.

- Tudom, hogy éhes, jöjjön, egyen valamit! Sajnos, elég szerény vacsorával tudom megkínálni.

Vacsora után rövid ideig elbeszélgettünk, majd miután látták, hogy fáradt vagyok, aludni küldtek, azzal, hogy reggel korán fognak költöni, hogy mielőtt a férfiakat szedik össze munkára, én már a városból kint legyek.

Kora hajnalban költött Kalásziné, vizet, szappant hozott. Megmosakodtam, megreggeliztem, majd a térdsebemet Kalásziné átkötötte. Egy szelet kenyeret és egy vékony szelet szalonnát a hátizsákomba tett az útra. Miután az utat pontosan megmagyarázta, megköszönve jószágukat, ők pedig szerencsés hazaérkezést kívánva, a hajnali szürkületben nekivágtam az útnak.

Mire kivilágosodott, már Kőbányánál jártam. Ezen az úton most jártam először. Elborzadva láttam azt a rettenetes pusztítást, amit a háború okozott. Rom és rom mindenfelé, amerre csak a szem ellátott. Szentséges Isten! Mikor fog ez felépülni? - sóhajtottam, pedig a rombadólt városból és országból még semmit se láttam.

Amerre mentem, a műúton hemzsegett az orosz katonaság. Nem is mertem a műúton menni, hanem a határutakat választottam. Bár itt sokkal nehezebb volt gyalogolni, és lassabban haladtam, de bizton-

ságosabb volt. Késő délután értem Isaszeg községbe. Az volt a tervem, hogy ott kérek valakitől szállást és megpihenek éjszakára.

A községben nyüzsögtek az oroszok, akár a hangyák. Szűz Máriám - gondoltam -, most jól beleestem a buliba! Mindenárón el akartam kerülni az oroszokkal való találkozást, és most beestem a hangyboly közepébe! De már viszakozzt nem lehetett csinálni. Nem néztem se jobbra, se balra, hanem csak előre, húztam a csíkot a községen keresztül, hogy mielőbb kikerüljek ebből a veszélyes helyzetből. Sikert is minden baj nélkül a község másik szélét elérni, ahol már nem voltak oroszok. A szélső háznál megzörgettem a kaput. Egy asszony jött ki és kérdezte, hogy mit akarok. Mondtam az asszonynak, hogy sebesült magyar katona vagyok és megyek haza. Kértem, hogy az éjszakára megpihenhetnék a házban.

- Szívesen adnék, de csak egy helyiségünk van, ahol a család meghúzódhat, a másik szoba az oroszoké. Nem látta, rajzanak, mint a méhraj! Egyébként is, jóember, igyekezzen innen mielőbb, míg el nem hajtják munkára!

- Merre kell Gödöllő felé menni? - kérdeztem.

- Ne menjen maga Gödöllő felé, mert ott magát elfogják. Ott van egy nagy fogolytábor. Hanem menjen itt tovább a hegyen keresztül, és a következő községben talán már nincsen annyi orosz, találni fog szállást éjszakára.

Megköszöntem a tanácsot és elindultam a hegynek felfelé, hogy elérjem a következő községet.

Nagyon fáradtnak és éhesnek éreztem magam. A kenyeret és szalonnát, amit Kalásziné adott, útközben már régen megettem. Az egész napi gyaloglástól térdsebem erősen fájt, és mind lassabban szedtem a lábamat. Már kezdett sötétedni, amikor a lövészgödörök és lövészárkok között elértem a tetőt, de ekkorra már annyira fáradt voltam, hogy csak vonszoltam magam, és legszívesebben belefeküdtem volna valamelyik falevéllal behordott lövészteknőbe. A hegyről lefelé könnyebb volt a menés, és mire a Salgótarján felé vezető műutat elértem, már koromsötét volt. A műúton keresztülmenve az erdei út kiszélesedett, és valami határútra értem. Fogalmam sem volt, hogy hol vagyok. Arra gondoltam, hogy eltértem a helyes iránytól, és most valahol a határban a földek között bolyongok. Erőm már kimerülőfélben volt, és attól tartottam, hogy összeesem, de az életösztön további kitartásra sarkallt. Egyszer csak előttem a távolból kutyaugatás hangzott, tehát jó irányba jövök! Ez erőt öntött belém, és nemsokára a sötét

éjszakában egy fényt pillanatottam meg. Az a fény a község szélső házának ablakából szűrődött ki.

A kapuhoz érve megálltam, hogy egy kis erőt gyűjtsek, aztán megkerestem a kapu madzaghúzóját, meghúztam, és a kapu kinyílt. Nem volt becsukva. Csodálkoztam is rajta, mert mifelénk a kapukat sötétedéskor be szokták csukni. Megzörgettem az ajtót, és kis idő múlva az ajtóban egy fiatalasszony jelent meg és kérdezte, hogy mit akarok. Mondtam neki, hogy sebesült katona vagyok, és útban vagyok haza, legyen szíves adjon egy kis helyet, hogy az éjjel meg tudjak pihenni.

- Szívesen adnék, jóember, de itt van Pestről egy ismerősöm, és annak kell a hely, de tudja mit, a szüleim itt laknak a közelben, náluk van hely. Jöjjön, elkísérem odáig!

És máris megfogta a karomat, és vitt magával.

A házaspár szívesen fogadott. Segítettek levenni a hátizsákomat és nagykabátomat, majd az asztalhoz ültettek. Az asszony kenyeret, füstölt szalonnát és olajban felvágott vöröshagymát tett az asztalra. Életemben soha nem ettem azelőtt olajba mártott vöröshagymát (azóta se eszem), de most kimondottan finomnak találtam.

Amíg ettem, beszélgetnünk is. Főleg ők kérdeztek. Mondtam, hogy Miskolc mellé valósi vagyok, és Budapesten sebesültem meg.

- Meg van sebesülve? - kérdezte az asszony.

- Igen - feleltem -, itt a térdemen. - Most az egésznapig gyaloglástól nagyon fáj.

Befejeztem az evést, nagyon szépen megköszöntem. Az asszony langyos vizet hozott, majd kimosta és bekötötte a sebemet. (Egyébként a háború alatt önkéntes ápolónő volt.) Ágyat vetett és elküldött aludni. Pillanatok alatt öntudatlan álomba merültem.

Késő reggelig hagytak aludni. Szinte megújultam, és a sebfájásom is megszűnt. Az asszony újra átkötötte a sebem, saját kötszeréből. Megreggeliztetett, hátizsákomba kenyeret és szalonnát tett az útra. El-láttak tanáccsal és kértek, hogy vigyázzak, mert a csendőröket mindenütt összeszedték és internálták őket. Itt fedtem fel először kilétemet, hogy csendőr voltam. Jómódú emberek voltak. A férfi foglalkozása köműves, és egy szikvizet gyártó üzemet is működtettek.

Miután minden felvilágosítást és útbaigazítást megkaptam, elindultam a Tura-Harvan felé vezető műútra. Szép tiszta, napsütéses délelőtt volt. Az égbolton csak néhány báránfelhő úszott, és vígan szedtem a lábamat. Nemsokára a Harvan felé vezető műúton mentem, s azon is maradtam, mert itt már gyalogos orosz katonasággal nem

találkoztam. Csupán orosz katonai gépkocsik suhantak el melletttem, főleg Hatvan irányából. Késő délután volt, amikor Hatvan közelébe értem. Elszörnyülködve láttam az óriási pusztítást. Hatalmas bombatölcsérek mindenütt, amerre csak a szem ellátott. A vasúti pályaudvar és környéke romhalmaz volt, pedig a vasutat már az oroszok kis részben, hogy tudják használni, helyreállították. Amerikai-angol bombázógépek csinálták ezt a szörnyű pusztítást, de nem csak a pályaudvar és az állomás épülete volt romokban, hanem a környező lakóházaknak egy része is. Szent Isten, - gondoltam - mikor lesz itt újra normális élet? Pesten kívül csak most láttam a pusztítás nyomait.

Hatvan észak-keleti kijáratánál a műút szélén egy orosz bárisnya irányította a forgalmat, géppisztollyal a nyakában. Mielőtt a nap leszállt volna, Hort község szélső házainál jártam. Ez a község viszont meg volt rakva román katonasággal. Néhány házzal beljebb a falu szélétől egy idős bácsi javítgatta a kidőlt kerítést. Megálltam és nagy jóestét köszöntem az öregnek.

- Magának is, öcsém! - válaszolta.

- Javítgatás, javítgatás? - kérdeztem.

- Javítgatom - szólt az öreg -, mert ezek a bitang oláhok mindent összetörnek.

- Mondja, bátyám - kérdeztem az öreget -, hol tudnék én az éjszaka itt a községben megaludni? Miskolcra mennék, de már beesteledett, meg már fáradt is vagyok az egész napi gyaloglástól, és amint látom, a község meg van rakva román katonasággal.

- Meg, bizony - szólt az öreg -, hogy az Isten pusztította volna el őket még csírájukba! Elvisznek ezek mindent, amit a szemök meglát, azt a kezök nem hagyja ott!

Közben, hogy megpihenjek, leültem az árok szélére.

- Nem tudom - válaszolta -, nehéz dolog.

Közben az öreg fürkészte a kinézetemet.

- Katona volt? - kérdezte.

- Az - válaszoltam. - Pestről jövök.

A kerítéshez támasztotta az ásót, és közelebb lépett hozzám.

- Ketten lakunk a leánnyommal - mondta. - A vőm is katona valahol, ha még meg nem halt, mert már vagy hat hónapja nem tudunk róla semmit. Van egy üres ágy a szobánkban, de abban nincsen semmi, csak üszka, mert elástam mindent. Csak annyi van, amit mindennap használunk, ha gondolja, hogy megfelel, akkor nálunk meghálhat.

- Elalszok én a földön is, csak legyen valahová éjszakára bemen-
ni.

- Hát akkor jöjjön be!

Azzal fogta az ásót, és bementünk a házba. Az öreg mondta a leányának, hogy az éjjel ott fogok aludni. A leánya restelkedve mentegetődzött, de én megnyugtattam, hogy háború van, és máshol sincsen különbül. Az a fontos, hogy éjszakára fedél legyen felettem.

Kis idő múlva az asztalhoz ültettek, és megkínáltak vacsorával. (Savanyú krumplifőzelék volt, amit ők is vacsoráztak.) Az öreg nagyon el volt keseredve. Volt miért.

- Hej, vitéz úr - mondta -, sok mindenféle helyzetet megért már ez az ősz fejem, de ilyen, mint a mostani, még soha! Nem tudom, hogy mi lesz ennek a vége, de nem jó lesz, az biztos!

Még panaszkodott az öreg, közben a leánya valahonnan valami ócska lim-lomot kerített, egy részét párna helyett vánkosnak, másik részét szalmazsák helyett az ágydeszkára terítette, és elküldtek aludni.

Másnap reggel ugyanabból a savanyú krumplifőzelékből megreggeliztettek, majd megköszönve a szíveségüket, folytattam utamat hazafelé. Útközben, nem messze a műúttól, kilőtt tankot láttam a földek között. Kíváncsi voltam, hogy milyen, és amikor odaértem, jóleső érzéssel láttam, hogy szovjet tank. Tehát az úgynevezett harvani csatában pusztultak el. Ezen a délelőttön Gyöngyös felé haladva kiadós hóvihart kaptam, de úgy déltájban elállt, és kisütött a Nap, a hó olvadni kezdett. Egy óra körül értem be Gyöngyösre. Az egyik utcakeresztezésnél egy 10-11 éves fiúcska futott át a latyakos utcán. Megállítottam és kérdeztem tőle, hogy hol tudnék venni egy fél liter bort. Úgy gondoltam, hogyha már ennivalót nem lehet venni, éhségemet egy fél liter borral csillapítom. A fiúcska gondolkozott egy kis ideig, aztán azt mondta, hogy menjek vele, megmutatja a házat, ahol talán kaphatok bort, itt van a közelben. Elvezetett a kapuig. Bekopogtam az ajtón, egy asszony nyitotta ki, és kérdezte, hogy mit akarok. Mondtam neki, hogy reggel óta gyalogolok, és szeretnék egy fél liter bort venni, mivel ennivalót nem lehet kapni, és még hosszú út áll előttem.

- Hová megy? - kérdezte az asszony.

- Miskolcra - feleltem.

Az asszony gondolkozott egy kissé, majd mondta, hogy menjek be. Leültetett és kérdezte, hogy mennyi bort akarok. Mondtam, hogy egy fél liter. Az asztal mellé ültetett. Kiöntöttem egy pohárral, megittam, és mintha annyi életet ittam volna. Közben az asszony kiszedte

a vízből a krumplinudlit (bizonyos vidékeken angyalbögyőrőnek hívták), amit főzött a családnak ebédre.

- Ha nem utasítja vissza - szólt az asszony -, megkínálnám magát is, sajnos csak ilyen egyszerű, nincsen se grízünk, se más, csak csupaszon.

- Nagyon szépen megköszönöm - feleltem. Egyébként régen, a szülei háznál, az egyik legkedvencebb ételem volt. De mióta elkerültem otthonról, soha nem ettem azóta.

- Úgy látom - szólt az asszony -, hogy valami katonaféle ember volt.

- Az voltam - feleltem.

- Milyen? Gyalogos, vagy tüzér? - kérdezte az asszony.

- Nem - feleltem -, egyik se. Kis gondolkodás után mondtam, hogy csendőr.

- Tudja - szólt az asszony -, amikor bejött, láttam, hogy maga valami katonaféle ember, nem csalódtam, de nagyon vigyázzon magára, és az Isten óvja magát, mert amelyik csendőr visszakerült, azt mind elvitték, és nem tudnak róluk. Az én férjemet is behívták katonának, nem tudok róla semmit. Nagyon jó viszonyban volt az itteni csendőrökkel. Megköszöntem az ebédet, és kérdeztem, hogy mennyit fizetek a borért.

- Semmit se - felelt az asszony -, szívesen adtam magának.

Kivettem az utolsó százpengőösömet, és kivettem az asztalra, mondván, hogy az ebédet elfogadom szívességből, de a borért megfizetek. Az asszony szabadkozott, de én kitartottam elhatározásom mellett.

- Hát akkor adok magának az útra még egy üveg bort! - mondta az asszony, és már ment is érte. Éppen indulni akartam, amikor a pék, hátán a kosárral, hozta a kenyeret a család részére. Egy szép világosra sült kétkilós veknit tett az asztalra.

- Ilyen szép kenyeret is régen láttam! - jegyeztem meg.

- Akar maga is egyet? - kérdezte.

- Ha lehet ...

- Tessék, itt van! - és nyújtotta felém a másikat.

- Menynyibe kerül?

- Hat pengő - válaszolta a pék.

- Majd én kifizetem - mondta az asszony, vigye csak el.

Megköszöntem, kezet fogtam az asszonnyal és a pékkel, és elindultam ki a városból, a Miskolc felé vezető műútra. Amint elhagytam a várost, elővettem, hónom alá fogva tördeltem és falatoztam a

só nélkül sült kenyeret, és úgy éreztem magam, mint még Radácsi főszolgabíró se Szerencsen, ebéd utáni időben.

A nap már késő délutánt mutatott, amikor a szőlők között felértem egy dombtetőre. Egy présház-szerű épület előtt egy katonai tehérgépkocsi állt, egy katona foglalatzkodott körülötte.

- Drászturyc, tovaris! - köszöntöttem.

- Drászturyc! - felelte.

- Kudá igyi? - kérdeztem.

- Igyem Miskolc - válaszolta a katona.

Bár oroszos egyenruha volt rajta, láttam, hogy nem orosz. Hü, az áldóját, gondoltam, de jó volna ezzel elmenni Miskolcig! Kezdtém neki magyarázni kevés ruszin tudásommal, hogy én is oda megyek. Az ürge bámult rám, aztán rámutatott a gépkocsi hátrujára, hogy davaj. Azt hittem, hogy egyedül van, de kis idő múlva az épületből egy hadnaggyal vagy 4-5 katona jött ki, és amint megláttak a kocsin, kezdtek kiabálni, hogy szálljak le, de nem oroszul, hanem románul. Úgy meglepődtem, hogy csak oroszul próbáltam nekik magyarázni, hogy a sofőr küldött fel a kocsi. Végre is az egyik katona megszólalt magyarul.

- Magyar vagy? - kérdezte.

- Az - feleltem.

- Hová akarsz menni?

- Miskolcra - válaszoltam. - Te honnan tudsz magyarul?

- Erdélyi, Aradra való vagyok, és most a román hadseregben szolgálok.

Akkor ezek nem oroszok, hanem románok. Persze, hogy azok!

- Repülősök vagyunk. Az egyik gépünk Mátyásföldön kényszerleszállást végzett, és ott voltunk megjavítani. Most megyünk vissza Miskolcra.

- Légy szíves - kértem az aradi gyereket -, mondd meg a parancsnoknak, hogy vigyen el Miskolcig!

Odament a hadnagyhoz, és beszélt vele valamit románul, és mondta, hogy maradhatok a gépkocsin.

- Nincsen cigarettád, vagy hasonló, hogy a hadnagyot megkínáld? - kérdezte.

- Van egy fél liter borom - azzal máris benyúltam a hátizsákomba és átadtam a katonának, az pedig a hadnagynak. Ott rögtön hárman meg is itták, és utána elindultunk a gépkocsival.

Kezdtől sötétedni, amikor a gépkocsi megállt Füzesabony utcáján. A katonák leugráltak a gépkocsiról, és csak én maradtam ott egyedül.

Nemsok idő múlva civilek jelentek meg a gépkocsinál, kannákkal a kezükben. Két katona felugrott a gépkocsira, és az ott lévő benzines-hordót legurították az út szélére, és elkezdtek mérni a benzint a civilek részére, akik tojásért és szalonnáért megvásárolták. Utána feldobták az üres hordót a gépkocsira, és a legközelebb eső házban eltűntek. Egyedül ücsörögtem a pótkeréken a ponyva alatt, és azon elmélkedtem, hogy mi a fenét csinálnak ezek a nyustyuk a házban, amikor az aradi fiú kijött és mondta, hogy a hadnagy hívat. Leszálltam a kocsiról, és bementem a házba, ahol a románok már elhelyezkedtek egy asztal körül. A háziasszony egy hatalmas lábasból rakja a tányérokra a szalonnával sült tojásrántottát. Leültettek egy székre, és az asszony az én tányéromba is ugyanannyi rántottát rakott, mint a katonákéba. Jól bevacsoráztunk, majd felültünk a gépkocsira, és éjjel 11-12 óra körül megérkeztünk Miskolcra, a Széchenyi utcára. Ott elköszöntem a hadnagytól és a katonáktól (dobru noc, mulcu mez frumoz). Elindultam a vasútállomásra.

Az állomás épülete sötét volt, de a váróterem zsúfolt volt az utazásra várókkal. Nehezen a fal mellé fúrtam magam, közel a peron felőli kijáráthoz. Kérdeztem, hogy mikor kell a vonatnak megérkezni. A közelemben lévők közül az egyik azt mondta, hogy már régen el kellett volna mennie, de késik, és senki se tudja, hogy mikor fog megérkezni. Így én is türelmesen vártam a többi sok százzal együtt.

Ahogy így váraкоztam, egyszercsak hallok a közelemben lévő egyénektől, hogy Nagytoronya községet emlegetik. Jobban odafigyeltem a beszédre, és megállapítottam, hogy az illetők oda, vagy a környéke valóak lehetnek. Melléjük furakodtam, és az egyiktől kérdeztem, hogy hová mennek, mire azt felelte, hogy Nagytoronyára. A sötétben az egyik beszélgetőben felismertem a nagytoronyai ref. lelkészt. Megkértem, hogyha hazaérnek, szíveskedjenek értesíteni Szöllősy Istvánt, hogy a leányuk vőlegénye sebesülten hazaérkezett a szüleihez. (Még azon a reggelen megvitték a hírt.)

Végre, hosszú várakozás után befutott a várva-várt vonat. A tömeg megröhantha. Akinek a kocsiiban nem jutott hely, a kocsik peronján és a lépcsőkön kapaszkodott, kitéve magát annak, hogy valamelyik híd korlátja lesodorja onnan. Én is csak a peronon, két kocsi közt tudtam magamnak helyet szorítani, de nem is akartam a kocsi belsejébe bemenni, mert onnan kijönni csak az ablakon lehetett.

- Alsózsolca! - kiabált a kalauz a következő állomáson. Ott nem sok leszálló volt, de annál több felszálló, akiknek nem jutott hely. Nyomták, préselték a lépcsőkön és a peronon állókat, hogy fel tudja-

nak kapaszkodni. Egyszer aztán a Hernád folyó hídján zakatolt keresztül a vonat. Én is elkezdtem a leszálláshoz való készülődést, mert nemcsak fel-, de leszállni is körülményes volt. Senki nem akart a helyéről mozdulni. Nehéz közelharc után, végre sikerült a lépcsőhöz jutnom, de ideje is volt, mert a vonat már a váltókon kanyogott. Közben egy nőnek a lábára tapostam, mire az felkiáltott, hogy: „Ne lépjen a lábamra, az istenét magának!” Lehet, hogy még másat is mondott, de én azt már nem hallottam, mert a sípolások és a vonat indulása elnyomta a hangját.

- Végre újra irthon vagyok! - fújtam ki magam a közelharc után. Körülnéztem a sötét állomás körül, de csak a szolgálatban lévő vasutasok voltak ott, lámpással a kezükben. Ahogy ráfordultam a község felé vezető műútra, a hátam mögött egy női alak tűnt fel, aki nagy sietséggel igyekezett utólélni. Valószínűleg félt egyedül a hajnali sötétben. Utól is ért, s mikor egészen mellém került, megszólított, hogy hová megyek.

- Gesztelyre - feleltem, de egyúttal meg is gyorsítottam a lépteimet, hogy az asszony kissé hátramaradjon, mert az nem volt más, mint a negyedik házban lakó szomszédom, Novák Ferencné. Ezt is most tudja az ördög az utamba sodorni! - gondoltam. Csak az kell, hogy felismerjen! Két-három óra múlva az egész község tudni fogja, hogy hazaérkeztem. Még jobban meggyorsítottam a menést, hogy ne tudjon mellém kerülni, és kérdéseire nem válaszoltam, nehogy a hangomról felismerjen.

A község bejáratához érve én szándékosan nem fordultam be, hanem egyenesen tovább folytattam az utam, majd mikor jó darabon elhaladtam, letértem a műútról, keresztülvágtam a gyepi földeken, és a kert felől mentem fel az udvarra.

A kutya észrevett és elkezdett ugatni. Próbáltam lecsendesíteni. Végre többszöri nevénszólítás után abbahagyta az ugatást, de tisztességtől követett és morgott.

A hátsó szoba ablakához mentem, ahol szüleim aludtak, és megkopogtattam az ablakot.

- Ki az? - kérdezte egy férfihang.

- Én vagyok, Jóska - feleltem halkán.

- Jaj, azt a könyörgőjét! - ugrott ki apám az ágyból, és úgy, ahogy volt, ingben, gatyában, szaladt ajtót nyitni. Aközben az anyám és a húgom is magukra kapták ruháikat, felgyújtották a villanyt, és sírva öleltek át.

Az örömben nagy volt az öröm. Gyorsan lefűggönyözték a szobát, hogy senki be ne láthasson. Nehogy valaki észrevegye, hogy idehaza vagytok!